

Zora nebom zarudjela

Glas
Koncila

13. Susret hrvatskoga duhovnoga
književnoga stvaralaštva »Stjepan Kranjčić«

13.
Kranjčić

Zora nebom zarudjela

Izdavač

Udruga za promicanje znamenitih Križevčana »Dr. Stjepan Kranjčić«

Za izdavača

Tanja Baran

Nakladnik

Glas Koncila

Za nakladnika

Branimir Stanić

Uredničko vijeće

Tanja Baran, Nina Drakulić, Vladimir Lončarević,

Branimir Stanić, Marina Vidović Krušić

Urednik

Vladimir Lončarević

Lektorice

Martina Valec-Rebić i Danijela Zagorec

Korektorice

Tanja Baran i Martina Valec-Rebić

Naslovnica i ilustracije

Zlatica Živković

Grafičko oblikovanje

Danijel Lončar

Naklada: 500 primjeraka

Tisk: Denona d. o. o., Zagreb

ISBN: 978-953-241-666-4

CIP zapis dostupan u računalnom katalogu Nacionalne i sveučilišne knjižnice
u Zagrebu pod brojem 001118398.

Zora nebom zarudjela

13. Susret hrvatskoga duhovnoga
književnoga stvaralaštva »Stjepan Kranjčić«

Križevci, 2021.

Glas
Koncila

Križevci
prosinac, 2021.

Sadržaj

Riječ izdavača

Tanja Baran: Što znači oprostiti?	9
-----------------------------------	---

Nagrađeni autori i radovi

13

Riječ urednika

Vladimir Lončarević: Neka po <i>Riječi</i> živi riječ!	15
--	----

Suhozid (Poezija)

Nedjeljka Andrić-Novinc: Vraćaš mi bjelinu	19
Edita Bošnjak: Pod plaštom	21
Draženka Čutura: Bog moj	22
Vesela Dujmić: Skrivenomu pjesniku	23
Petar Elez: Duh i voda	24
Goran Gatalica: Popefka o nebeskem madrigalu oprasćanja	25
Denis Kožljan: Stopama svetog Jurja	27
Željko Krznarić: Moj Isus i ja	29
Tibor Martan: Oprošćenje	30
Milivoj Pašiček: Gda cajt još neje	32
Vinko Pavić: Dogorjeli u nevjeri	34
Eduard Pavlović: Barba T.	35
Nikša Pendo: Pjesma bludnice	36
Ivan Picer: Dejte mojemu zlatu	38
Tomislav Pupić: Put	39

Dominik Tomić: Via vitae hominis	40
Katarina Zadrija: Sveta nouč	41
Danijela Zagorec: Suhozid	42

O rodama, bašti i djeci (Kratka priča)

Vesela Dujmić: Dar oprosta	45
Mirjana Kučas: Jedna malo drukčija ljubavna priča	48
Ružica Martinović-Vlahović: O rodama, bašti i djeci	50
Jelka Pavišić: Čegrtuša	55
Lajčo Perušić: Gospa od pomirenja	60
Slavica Sarkotić: Povratak	64

Oprosti za trsje, tatek (Putopis)

Marija Hegedušić: Moje prvo hodočašće	69
Lajčo Perušić: Zora nebom zarudjela	71
Slavica Sarkotić: Prkovec: Oprosti za trsje, tatek	76
Katarina Zadrija: Kamena Gorica	81
Marija Znika: Posavinom ujesen	86

Jaganjac Božji (Esej)

Mirko Ćurić: Pet razmatranja o opruštanju	91
Mirjana Kučas: Bože, oprosti nam jer ne znamo što činimo	95
Marijan Jelenić: Jaganjac Božji	97
Ružica Martinović-Vlahović: Marija – oproštenje cijelog svijeta	103

Moj križni put (Monodrama)

Renata Dobrić: Sjeti se da sam samo čovjek	111
Stjepan Škvorc: Moj križni put	122
Đurđa Vukelić-Rožić: Lepa moja	129

Bilješke o autorima

133

Bilješke o članovima Stručnog ocjenjivačkog suda

143

Sudionici (autori) 13. Susreta hrvatskoga duhovnoga književnoga stvaralaštva »Stjepan Kranjčić«

147

Riječ izdavača

Što znači oprostiti?

Koliki su samo tekstovi napisani o tome što znači oprostiti! Teološki, kulturološki, antropološki, sociološki, filozofski. Ali i književni: poetski, prozni, putopisni, eseistički, dramski, molitveno-meditativni. O oproštenju je dano pisati i autorima koji su se u vremenu od 15. svibnja do 15. kolovoza ove godine javili na natječaj za 13. Susret hrvatskoga duhovnoga književnoga stvralaštva »Stjepan Kranjčić«. Javilo se njih 88 iz Hrvatske te Bosne i Hercegovine, i to sa 130 radova (74 pjesme, 24 kratke priče, 8 putopisa, 12 eseja i 11 monodrama). Zatim su članovi tročlanoga stručnog ocjenjivačkog suda u kojem su Vladimir Lončarević (predsjednik), Sanja Nikčević i Andželko Kataneć prosuđivali estetsku vrijednost u Križevce pristiglih djela. Odlučili su da će u ovome zborniku najuspjelijih rada »Zora nebom zarudjela« biti tiskano 36 radova (18 pjesama, 6 kratkih priča, 5 putopisa, 4 eseja i 3 monodrame), a da će po 3 rada u svakome žanru (poezija, kratka priča, putopis, esej, monodrama) biti nagrađeno. Pokroviteljstvo nagrada potpisuju Samostan sv. Leopolda Bogdana Mandića – kapucini Zagreb, Glas Koncila, koji je i nakladnik ovoga zbornika, Veritas – Glasnik sv. Antuna Padovanskog, Hrvatska karmelska provincija i Nacionalno svetište sv. Josipa iz Karlovca. Ostvarenju »13. Književnoga Kranjčića«, jedinoga nacionalnog natječaja za književno stvaralaštvo protkano kršćanskim vrednotama u kratkim književnim žanrovima, pripomogli su i drugi. Svima im srdačno hvala.

Svojim progoniteljima oprostio je i Stjepan Kranjčić (Petrijanec, 5. 12. 1918. – Rim, 10. 4. 1968.), križevački župnik na glasu svetosti, po kojemu natječaj nosi ime i uz čiji se biološki rođendan početkom prosinca svake

godine, počevši od 2009., održava Susret hrvatskoga duhovnoga književnoga stvaralaštva »Stjepan Kranjčić«. On je još u svojim bogoslovskim daima u časopisu *Majka Božja Lurdska* (11. godište, 1938., broj 5) u pjesmi *Majko, Djevice sveta* zapisao:

(...) *Majko, Djevice Sveta,*
Ti si predobra Majka.
Zato molim sad Tebe:
Preporuči svome me Sinu
Nek jadniku grijeha mi prosti,
Nek milosno pogleda na me,
Kad mnogo je trpio za me,
*Kad mnogo je ljubio mene. (...)*¹

Zahvaljujući komunističkim vlastima koje su ga kasnije prognale iz Zagreba, Križevčani su dobili svojega nikad prežaljenog župnika. Za njih je, svjedočili su mnogi,² molio, preporučivao ih Bogu, bez obzira na sva zla koja su činili njemu i njegovim župljanima. Njegovom nadbiskupu Alojziju Stepincu, njegovoј domovini!

Oproštenje su iskreno molili i autori književnih ostvaraja koji su pred nama. Kao da su jednoglasno zaključili da je oproštenje dar. Veliki. Kao da su jednoglasno zaključili da oprostiti svi želete, ali da je to teško. Tibor Martan piše:

Spravljam se oprošćenja od Te iskati,
a se reči so mi vušle.
Gruntam da ih nešće zaprl spodi veka
i zvezal ih zo metvozi zanavek. (...)

Pa i kad se zamoli za oproštenje ili kad se oprosti pitanje je što slijedi, što je plod toga dara, dara oprosta. *Bože, oprosti nam jer ne znamo što či-*

¹ Cjelokupnu Kranjčićevu književnost, kao i zvučne zapise svih njegovih književnih djela, vidi u: Kranjčić, Stjepan, Zašto me pozvao Gospod?, ur. Vladimir Lončarević i Tanja Baran, Udruga za promicanje znamenitih Križevčana »Dr. Stjepan Kranjčić«, Hrvatski katolički radio i Glas Koncila, Zagreb – Križevci, 2009.

² Ili jesli ili nisi. Svjedočanstva o Stjepanu Kranjčiću, ur. Ivan Miklenić, Udruga za promicanje znamenitih Križevčana »Dr. Stjepan Kranjčić« i Glas Koncila, Zagreb – Križevci, 2015.

nimo, zaključuje Mirjana Kućas, ufajući se u Božje milosrđe bez obzira na sve što oproštenju prethodi ili što za njim slijedi.

Za oproštenje mole ili za njim žude mnogi. Vjernici, nevjernici, oni koji traže, oni koji se traže. Jer oproštenje oslobađa. Koji su znali i željeli, svoje su emocije o predloženoj temi izrekli na papiru. Čitat ćemo ih na stranicama koje slijede. Ostali ih nose u sebi.

Radujući se što je bila prilika da se okupimo i godine 2021. uz temu oproštenja na 13. »Književnom Kranjčiću«, izražavamo nadu da ćemo se susretati i nadalje! Kako bi kršćanska književna riječ, afirmirana kroz natječaj i završni susret, i nadalje prožimala svakodnevnicu koju živimo. Do viđenja dogodine!

*doc. dr. sc. Tanja Baran
predsjednica Udruge za promicanje znamenitih Križevčana
»Dr. Stjepan Kranjčić«*

Nagrađeni autori i radovi

na 13. Susretu hrvatskoga duhovnoga
književnoga stvaralaštva
»Stjepan Kranjčić« 2021.

POEZIJA (Pokrovitelj: Samostan sv. Leopolda Bogdana Mandića – kapucini Zagreb)

1. nagrada – **Dominik Tomić** (Zagreb):
Via vitae hominis
2. nagrada – **Željko Krznarić** (Zagreb):
Moj Isus i ja
3. nagrada – **Milivoj Pašiček** (Zagreb):
Gda cajt još neje

KRATKA PRIČA (Pokrovitelj: Glas Koncila)

1. nagrada – **Jelka Pavišić** (Velika Gorica):
Čegrtuša
2. nagrada – **Ružica Martinović-Vlahović** (Slavonski Brod):
O rodama, bašti i djeci
3. nagrada – **Slavica Sarkotić** (Lekenik):
Povratak

PUTOPIS (Pokrovitelj: Veritas – Glasnik sv. Antuna Padovanskoga)

1. nagrada – **Slavica Sarkotić** (Lekenik):
Prkovec: Oprosti za trsje, tatek
2. nagrada – **Katarina Zadrija** (Vrbovec):
Kamena Gorica
3. nagrada – **Marija Hegedušić** (Hlebine):
Moje prvo hodočašće

ESEJ (Pokrovitelj: Hrvatska karmelska provincija)

1. nagrada – **Mirko Ćurić** (Đakovo):
Pet razmatranja o opaštanju
2. nagrada – **Ružica Martinović-Vlahović** (Slavonski Brod):
Marija – oproštenje cijelog svijeta
3. nagrada – **Marijan Jelenić** (Vodnjan):
Jaganjac Božji

MONODRAMA (Pokrovitelj: Nacionalno svetište sv. Josipa Karlovac)

1. nagrada – **Durđa Vukelić-Rožić** (Ivanić-Grad):
Lepa moja
2. nagrada – **Stjepan Škvorc** (Belica):
Moj križni put
3. nagrada – **Renata Dobrić** (Kaštela Sućurac):
Sjeti se da sam samo čovjek

Riječ urednika

Neka po *Riječi* živi riječ!

U rukama vam je, poštovani čitatelji, 13. »Književni Kranjčić«. Ustrajalo se unatoč svim teškoćama. Ustrajali su organizatori, ustrajali su pisici, ustrajali su oni nevidljivi »kotačići«, bez kojih nijedan pothvat nije ostvariv. A ovo jest pothvat! Valja stoga prije svega uputiti riječ zahvale svima koji su se natječaju odazvali, kao i onima koji su priredili ovaj zbornik.

Pred vama je izbor radova iz žanrova poezije, kratke priče, eseja, putopisa i monodrame. Tematski, ovogodišnji se natječaj oslonio na temu oproštenja. U svijetu u kojem se tako mnogo zamjera i zlopamtiti, u kojem se prijezir i mržnja medijski svakodnevno »istovaruju« pred nas i u nas, promišljanje svijeta u svjetlu Kristova poziva na oproštenje ostaje našnom potrebom, upravo kao kruh svagdašnji s kojim suegzistira u temeljnoj kršćanskoj molitvi *Očenašu*. Oprostiti uvijek i bezuvjetno – to je junaštvo duše koje Krist svjedoči i traži od onih koji ga slijede. Da, to, uz ostalo, jest poziv na savršenstvo – ta sve je kršćanstvo sazdano od poziva na nj. »Budite savršeni...« Taj Kristov poziv i nama danas to je važniji i potrebniji koliko su kršćani spremni činiti kojekakve kompromise s »duhom vremena«. Ako ga naime, ne kreiraju kršćani, drugima ga prepuštaju. Jer, »tko sa mnom ne skuplja, razasipa...«

Kristova riječ ta je čvrsta stijena na kojoj možemo graditi sve, pa i ono što predmijeva najveću moguću slobodu – umjetnost. »Za slobodu nas Krist oslobođi«, veli sv. Pavao. U tome smislu, Kristova riječ, mjera i počelo svega oduvijek i zauvijek, mjera je i umjetničke slobode. Samo po *Riječi* može živjeti riječ. Kršćanski pisac toga je uvijek svjestan, ne da bi mu

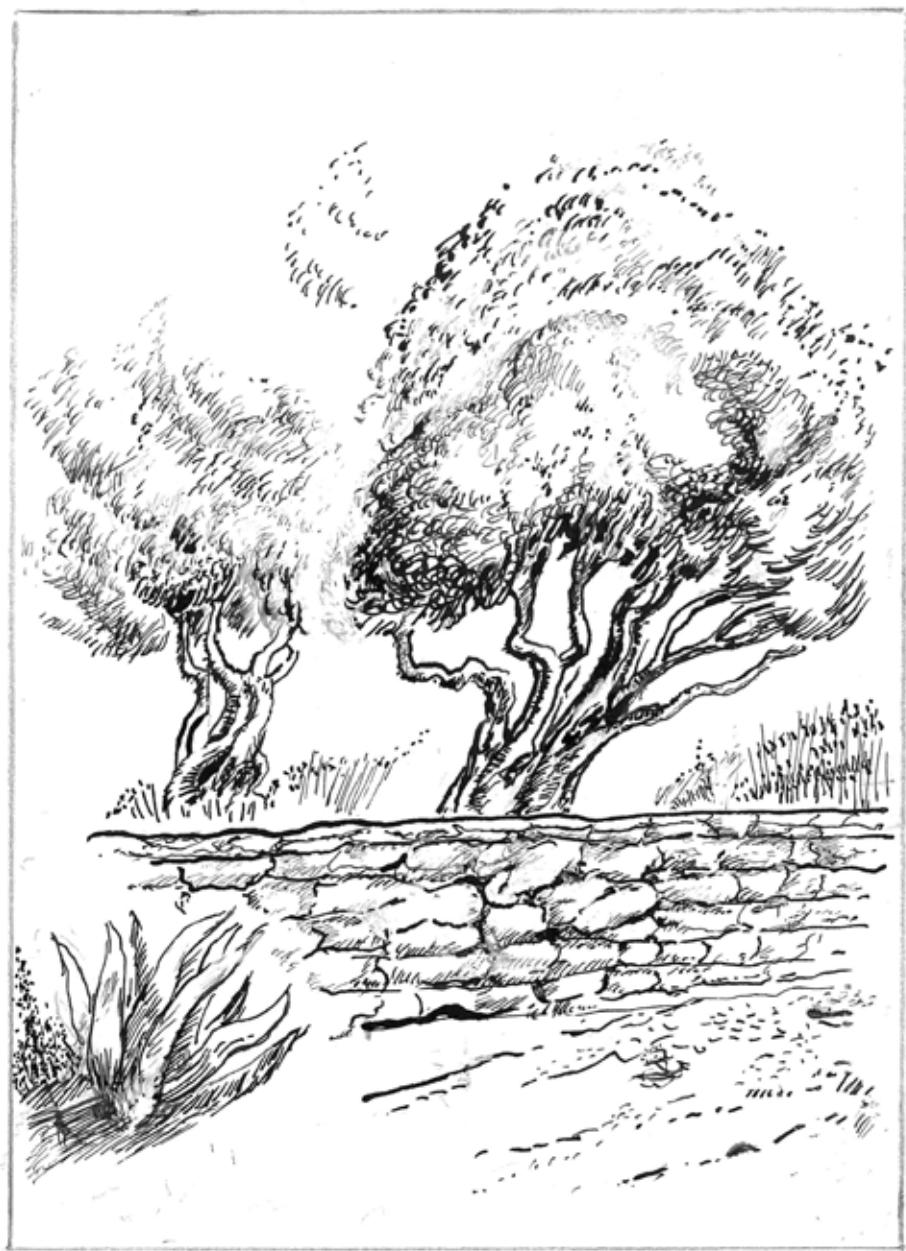
to bio razlog bilo kakvoj zakočenosti ili ograničenosti, nego da bi njegovo stvaranje dobilo najvišu vrijednost *sub speciae aeternitatis*.

Neka, dakle, po Riječi živi riječ!

*izv. prof. dr. sc. Vladimir Lončarević
predsjednik Stručnoga
ocjenjivačkog suda*

Suhozid

POEZIJA

Nedjeljka Andrić-Novinc

Slavonski Brod

Vraćaš mi bjelinu

Podno Tvoga križa poput Magdalene
suzama svojim perem noge Tvoje
i kosom mekom lagano ih brišem.
Sve dok Ti mi daješ oproštenje svoje
ja u duši čista, opet s Tobom dišem.

Ko apostol Petar
kukam nad zatajom svojom.

Pokajnički stalno udaram u prsa.
Dok me blagoslivljaš desnicom svojom
ja uz oltar opet pijem s Tvoga trsa.

Baš ko rimski vojnik kopljem,
grijesima sam svojim
Presveto Ti srce probadala često.

A onda... ko razbojnik desni
prignem k Tebi glavu
da i meni kažeš
da s Tobom u raju imat ću mjesto.
Gospodine, želim ko nevjerni Toma
dotaknuti ranu probodenog boka
da ojačam katkad kolebljivu vjeru.
Al' uz pomoć dara Tvoga Svetog Duha
prihvaćam izljeve te Ljubavi vječne
kroz zalogaj živog božanskoga Kruha.

Neprestance pereš mene rosom svojom.
Vraćaš svu bjelinu duše mi i srca.
I ljubljenom kćerkom ja ostajem Tvojom
dok mi čisto srce skupa s Tvojim kuca.

Za sva oproštenja, zahvale Ti šaljem
jer opraštaš meni stalna posrnuća.
Gospodine dobri, svu Ti ljubav dajem
da dočekam i ja dan svog uskrsnuća.

Edita Bošnjak

Zagreb

Pod plaštom

Dok prolazimo kroz ovu dolinu
i steže nas unutarnji nemir,
bezizlazni su svi zapleteni labirinti
i neodriješeni tvrdi, zalemjeni čvorovi,
a tek jedna riječ otvara puteve,
miluje vjetrom i daje spasonosni lijek života.

Nad dolinom nas praznih i umornih,
poput bijelog plašta nadvija se molitva,
zaštita bezbrižnosti u svevremenu
i sigurnost kroz utjehu prolaznosti.

I dok tek naslućujemo krivulje budućeg
kroz miris modrih grozdova i tugu opalog lišća,
odrješuju se tvrda klupka gorčine
dok svjetlo nam napaja srca,
ostaje milost oprosta
ispod onog sveutješnog plašta.

Bog moj

Bog moj i ja
svaki dan
idemo,
mislimo,
govorimo,
pa se smijemo,
pa me on moli,
pa mi vuče križ,
pa vičem
i on viče na me.

– Ustaj!
– Ustaj!
– Ustaj!
I tako sedamdeset puta sedam;
Nekad šuti, ja šutim, on opet šuti,
ja molim da mi oprosti, on šuti,
ja plačem, padam i molim,
oprosti,
a on me tiho mazi po glavi
i znam
tu je.

Skrivenomu pjesniku

Tko si ti?
Tvoja riječ reže i siječe,
pokatkad tako hladna da
krv prestane kolati u meni.

Tko si ti?
Tvoja mi riječ
umah razgrne srce
dotičući sve moje rane,
ne povrjeđujući nijednu.

Tko si?
Sve su ti crte lica oštре
dok ne ugledaš dijete,
ili ne zastaneš pred ljepotom.

Tko si ti,
i kako je moguće da me riječima bacaš
podjednako
od grebena do oblaka
i natrag?

Znam.
Ti roniš snovima,
Ti javu siječeš oštrim zamasima.

Tvrd prema istini.
Nježan prema krhkosti.
Otkrivatelj ljepote ranjivosti.
Skriveni pjesnik.

Duh i voda

fr. Henriku Ivanu Damjanoviću

Na što se žudnje smrtnika svode –
gospodar zemlje,
gospodar zraka,
gospodar vatre,
gospodar vode.

A Kumovska slama stoji bez stoga –
u ime Oca,
u ime Sina,
u ime Duha Svetoga
Boga!

Goran Gatalica

Zagreb

Popefka o nebeskem madrigalu opraščanja

Senjam velku goru na tere krščenik
zgovara mefkodušne starozavetne reči,
bele i teple gumbelijume opraščanja.
Senjam dušu tera posluša mešni kanon,
odvrzuta vrata v paradiž, korunu kervavu
na svetlu nove duhovne navade.
Reči opraščanja su vutelovleni madrigali
med braču i sestrami zgovorenim
da se ne vuzburka nutrina duše sveta.
Opraščanje po Jezuševu navuku
zible zvezdice vu svetloči.
Cela Mlečna steza privinula
je reči svetla.
Vužgane luči duše restiraju
merklinu pekla.
Senjam Gospona na zviranjku
našega spasenja
i ushičeni svet teri po navade
ne oberče glavu trpljenju.
Pomirenje je bezmerne nebe
pričovljene v dušu.
Trebale bi vumiriti misel
i dodvarati se ponizne
vekivečnem živlenju.

Senjam velku goru i nebeski
madrigal opraščanja
zgovoren z radošču
v dobre namere serca.

popefka – pjesma, *opraščanja* – opraštanja, *na tere* – na kojoj, *krščenik* – krštenik, *zgovara* – izgovara, *mefko* – meko, *teple* – tople, *gumbelijume* – vrsta ruža, *mešni* – misni, *odvrznuta* – otškrinuta, *paradiž* – raj, *korunu* – krunu, *navade* – navike, *vutelovleni* – utjelovljeni, *med* – među, *zgovoreni* – izgovoreni, *vuzburka* – uznemiri, *nutrina* – unutrašnjost, *zible* – ljljla, *vužgane luči* – upaljena svjetla, *restiraju* – rastjeruju, *merklino pekla* – mrkli mrak pakla, *Gospona* – Gospodina, *zviranku* – izvoru, *oberče* – okreće, *trpljenju* – trpljenje, *bezmerne nebe* – beskrajno nebo, *prilovlene* – uhvaćeno, *vekivečnem živlenju* – vječnome životu

Denis Kožljan

Pula

Stopama svetog Jurja

Usred podne, za pokoru,
dok sunce stezalo za vrat,
bez palice, tek s krunicom
u ruci, penjem se na uzvisinu,
miriše đurđevak, ulijeva snagu,
Poljica miruju u slobodi nebeskog
kraljevstva,
pogled puca na kamenite
obronke Kozjaka,
Mosor žuti se od brnistre i smilja,
hodam prema gore i
ne pitam koliko još,
nisam zato htjela osvojiti
ovo brdo blagoslova,
stišćem šake, uz mene
molitva i Njegova milost,
predala se u potpunosti
zaštitniku ovog krša
i plemenitih ljudi,
podignem glavu, sretna,
isto toliko ponosna,
na vrhu nazire se svetište,
Božja kuća,
svježi vijenac ispletен
navješćuje Veliki dan,
ljubim križ,
tijelo i duša u kaležu kruha i vina,

zvono najavljuje misno slavlje
u čast Jurjeva,
predajem sebe u himnu
što pjevana je Njemu u čast,
ne bojim se ničega,
hod natrag bit će
lakši i mekan poput
hostije spasonosne...

Željko Krznarić

Zagreb

2. nagrada

Moj Isus i ja

Treba izmjeriti visinu zidova
I točku pronaći koja je niža
Od raspona križa
Muka je raspeta za nas
Običnog puka pripadnike
I uvijek spas tražimo
Ulaskom pod zvonike
Gdje nas miris i tama
Nagrađuju darom
I opet moj Isus i ja
sami pred oltarom

Tibor Martan

Novi Marof

Oproščenje

Spravljam se oproščenja od Te iskatि,
a se reči so mi vušle.
Gruntam da ih nešče zaprl spodi veka
i zvezal ih zo metvozi zanavek.
Drščem i bojim se da se nesu
zdošle kak periče vu blazinišču,
kak jaboke z pilnice.
Vabim ih k sebi z droptinami kruha
kak zmržnjene i gladne tiče,
nečeju se povrnoti.
Čute da ih očem
prijeti vu kupicu steklenu
kak ivanjske kukčece.
Zablesneju one kak luč prižgana
vu zimske večerke,
kak sonce gda črnega oblaka
na nebiču respori.
I mam znovič nestanu
fletno kak vodica z pragišča,
kak drobno šenično zrnce spodi
žmefkoga kamena.
Doša čkomi, pare ju boli,
onak kak flake krop vu paretnjaku.

Obrazi žnaveju vu farbi licitarof
stopiti moreju zanoftane prste
kak ognjec na senokoši pokle Sesvet.
Jedino misel k Tebi othaja po prošnje
kak bogec bistrički.
Oproščenja daj živlenju kaj se ne ufa vu Te
kaj Te pozabi mam kak minule senje i dneve.
Oproščenja daj sercu kaj potrebnoga ne vidi
kak blašče zgubлено vu megli.
Oproščenja daj veri kaj z čislom se ne rani
kaj ober molitve sveta meče
kak detešce cukore ober zmesnoga krujeka.
Oproščenja mi daj Majčica Božja
stihia bez reči
kak ma mati.

gruntati – misliti, *veko* – poklopac drvene škrinje, *metvozi* – čvrsti čvorovi, *blazinišče* – vreća za perje, *droptine* – mrvice, *ivanjski kukčeci* – krijesnice, *pragišče* – skupljene ruke, *flake* – rublje za pranje, *paretnjak* – drvena posuda za pranje rublja, *žnaveti* – crvenjeti se, *farba* – boja, *zanoftani prsti* – promrzli prsti, *othajati* – odlaziti, *blašče* – stoka, *čislo* – krunica, *cukori* – slatkiši

Milivoj Pašiček

Zagreb

3. nagrada

Gda cajt još neje

Zdihavlju i zdihavlju vezda naurene selske babe
I nekaj hudega blazniju

Cajt još neje

A pop kak bedem tusti
Čez klimavu lesu gledi
Čelenka mu se kak lampion sveti

Cajt još neje

Brbotljiv bogec z botom pred cirkvom
Kunu železnu vruki stišče
Črni cucek z njim je došepesal

Bogec čikati bi štel
Cigaretljina si je v zube del

Cajt još neje

Na beciklinu se dečec dopeljal
I lepu pucku srameči špeha
A deca na cokodalki kričju

Cajt još neje

Selski fiškal z velkim klobukom
I njegva baba z črlni lasi čkomečki se žuriju

Cajt još neje

Onda odnekud cinbale je čuti
I tožni zvoni zvoniju

Cajt je

Babe pri oltaru v čisle glediju
Velečasni križa držiju
Bogec i dečec, fiškal i pucka, deca i črlenolasa

Vsi se jenako Bogu moliju

Dogorjeli u nevjeri

Pogledom smo u Tvoje ime
dozivali utihu mora,
Ulje za svijeće nutkali
svim ludama na drugim obalama
U ritmičkom otkucaju Tvoga srca.
Ogrtač Tvoj pun snage i ljubavi
Navlačili na se
i slutili smisao otkupljenja,
Plakali obredno u tvojoj prisutnosti
i naricali nad mrakom Getsemanija.
Gospodaru moj,
a onda u predvečerje smrtnog poljupca
Dogorjesmo kao plamičak svijeće
I prije pjetlova rekosmo
da te ne poznajemo,
A mačeve iz korica ni izvukli nismo
Dok Te porugom lažno optužuju
i razapinju uz povike bijesnih tamničara.
Uvukli smo se u zrno gorušice
(svoj mali svemir)
Da ne čujemo prštanje kocki
i prebijanje Tvojih goljeni.
A sada ponovno prkosimo zaboravu
i slijepo žudimo
Nevidljive zidove duhovnih tamnica
Koje će opet iznjedriti molitve oproštenja
I uzničku spoznaju zemnih razvalina.

Eduard Pavlović

Opatija

Barba T.

Odlazio je na pokope
i znam
i neznanim sumještanima
Na pokopu svoje kćeri
za kameni križ se je
čvrsto držao
i gorko plakao
Malena unučica
ga je tješila
Nono, to je samo odlazak

Pjesma bludnice

Bijes je razvalio vrata, razgorio
smračena lica, upalio baklje.
Stigla sam tek ogrnuti golotinju. Moj ljubavnik
uteče u noć, nestao kao i zgasnula strast.
Do maločas žljene muške ruke, sad me grabe,
guraju i tuku. Bestidno vrijeđaju dodirom.
Kandže prsta posežu u prašinu, hvataju kamenje.
Izrael kamenuje, Rim razapinje.
Zvijer se otkrila, vidim je kao i smrt.
Iskeženi zubi, slinavi jezici. Brade i zadasi,
oštiri poput trnja. Galama,
što me kroz maglu polutame i suza,
kroz vječnost tiska niz ulice.
U silnom smo žagoru napokon stali. Ruke me
guraju od tjelesa, odbacuju u sredinu.
Pogled sam sakrila pod sebe,
prekrila ga raspletrenom kosom. Izgubljena,
čas pred pogubljenjem, više nisam razumjela govor.
Kroz buku, uzvišen poput zvona, progovorio je glas.
Čist i smiren, iz jednog daha je zaustavio svijet.
I cijeli svijet, skupa sa mnom, znao je,
da je kriv pred ovim glasom. Prvi put,
na slavu spasenja, čula sam glas Boga.
I znala da će Bog, kao i ja, biti tiskan ovim ulicama,
pljuvan i udaran neprekidno, do zadnjeg udarca.

Grijesi se uznemire, ljudi posrame. Zmije u prstima, spletene
oko kamenja, odriješe se i odgmižu pod prašinu.
Uhvaćeni u krivnji, bijedni se ljudi stanu razilaziti.

Dugo sam podizala grešno lice, dugo
razmicala zavjesu bludne kose, dugo i posramljeno
podizala grešne oči, da bih Te iz sve dubine grijeha vidjela,
Kriste.

Oči mi ne vidješe ni čovjeka ni Boga, već samo Srce Božje.
– Idi i ne griješi više. – rekao si, i stavio me usred svijeta,
opet čistu, poput obnovljenog zavjeta.

Dejte mojemu zlatu

Došla je na biciklu
po stezi poprek.
Naslonila je bicikla na kostanj
i pužurila se f cirkvo.
To je moja mamica otišla molit
za srečo i mir.

Dobri anđeli
i milostivi sveci,
dejte mojemu zlatu
zdravje i jakost!
Z mirom naponite
mojemu zlatu
Se žepe, se ropce!...

Zišla je z cirkve
pona mira, pona sreče.
Sedla je na biciklin
i otišla kakti navek
stezom poprek.

Put

pošao sam na put
tražeći Istinu
noge su me nosile
a srce vodilo
do Jacinte, Francisca i Lucie
žurio sam
nisam stigao ranije
zadržala me Bernardica
lijepog, svetog lica
pokazala mi izvor
u kojem sam se kupao
s Ivanom sam bio u mislima
u Guadalupi
držeći krunicu među prstima
nigdje ostavio traga nisam
jer ON me nosio
k svojoj majci
do Monserata
gdje sam sjedio u krilu
sa spoznajom da sam
pronašao Put, Istinu i
Život

Dominik Tomić

Zagreb

1. nagrada

Via vitae hominis

Što li mi je reći, neg u Duhu,
izvan Njega vrijedno li što je,
pod prilikami, Vinu, Kruhu,
plodi besplođe On moje.

Ništavni superlativi su moji,
nedostojni naslovi i hvale,
otajstveni puti li su Tvoji
i uski, k predvorju Slave.

Ne hineći umlje, sigurnost,
stropoštalom spoznah mi vjerom:
nepotrebna ja Tebi sam datost,
al' sveta – ta Tvojim sam djelom.

Guše bezakonja me, smutnje,
i lanci vezuju ko pruće,
bodu, i bodu me šutnje,
no ne gasne u meni čeznuće.

Katarina Zadrija

Vrbovec

Sveta nouč

Sveta je nouč.

Zviezda žmerka.

Z strohe visi ledvena svieča.

Pod stolem na slame deklica sedi.

V roulka kipec Ježušeka drži, njemu se molji:

Fala ti, stopram porođeni bogek, za kipecu kej kupil je tatek,

za mamu kej spekla je kolače, baš fine z pekmezem prhkače.

Znojuč zviezda žmerka. Kak i vete z strohe visi ledvena svieča.

Kak zvonček je zazvoniela svetloba zvezde gda ju je dodiela.

V touple hiže, kre oblouka sieda glava molji. Po ljetu pretekli
prebiera, zmisli se slame i kipca stopram porođenoga Ježuša.

Sklopila je rouke, Bogu fali: Za zdravu pamet i družinu sou,

za življenje kej več ide k kraju

za advent kej z cinkušem zvoni,

Svetu spasa porođenje navesti!

Suhozid

Stojeći čvrsto na kamenu kamen
poruku šalje stoljeća dah,
s vjerom i nadom ruke su stale
da s večernjim zvonom zahvale u mah.

I tiho u plaštu spušta se oprost
da ljubavlju svojom zagrli svijet,
na putu istine usidrimo jakost
nek svatko od nas postane svet.

Kao što maslina u trpljenju raste
šturući život iz dana u dan,
kao zemlja što trpka se osipa, slana,
dok u predanju vječnom pruža svoj dlan.

Na obzoru mekom rađa se sunce,
u poniznoj sreći miruju zvijezde,
svatko nek jedan izbrusi kamen,
u sklopljenim rukama srca se gnijezde.

O rodama, bašti i djeci

KRATKA PRIČA

Dar oprosta

Ema je bila izvan sebe. Nikako nije mogla shvatiti čime je izazivala udarce koje je primala. Događalo se periodično i silovito. Zar je samim svojim postojanjem izazivala ono loše u ljudima?

Valovi samosažaljenja zapljuškivali su joj dušu kao što se morski zaliće na nepomičnu obalu. Već je dovoljno dugo s Kristom da je naučila kako ne valja prionuti uz Samosažaljenje. Ono pritišće i vodi dušu prema mračnim zakutcima gdje se ništa ne vidi, ili se vidi iskrivljeno pa se duša nasuče na hrid samooplakivanja i zaglavi u mraku.

Znajući to, kako bi se koji val pojavio, samo bi ga s lakoćom odgurnula od sebe ne dopuštajući prolaz. Prozreno Samosažaljenje odustalo je od namjere i prepustilo mjesto Krivnji, koja se stala podmuklo s leđa primicati nespremnoj Emi. Prilijepivši joj se uz uho, Krivnja je sipala optužbe kakve je Ema često znala čuti: – Ako se to toliko puta ponovilo, i to s različitim strana, kriva si! Izazivaš, do tebe je!

U Krivnju nije mogla gledati sama jer su je plašile visoke i tamne sjene koje su izlazile iz njezina mračnog tijela i obujmljivale ju odasvud. Lako se moglo dogoditi da se pridruži svojim napadačima tako pritiješnjena, stoga je zamolila Isusa da bude prisutan dok motri optužbe koje je Krivnja iznosila. Morala je razmotriti ima li istine u izrečenom, željela je živjeti u istini, da ne izgubi Krista. Htjela je hrabro gledati u sve što nađe u sebi, kako bi to mogla staviti pred Isusa s molitvom da ju mijenja. Sve je bilo zbog njega jer on je postao njen život.

Ema nije našla temelja iznesenim optužbama, ali se ipak nije usudila donositi zaključke o samoj sebi. Bojala se prijevara Zloga i slabosti vlastita duha. Sjetila se svog duhovnika. Bio je čovjek razuman i nepristran. Osjetila je kako joj Oholost sladostrasno kola venama pri pomisli da je ona žrtva, a ne napadač i da će preda nj doći kao svetica koju bezrazložno muče. Osjećala se kao mučenica i to joj se sviđalo.

– Mogla bi u njegovim očima izgledati sveto. – šapne joj nježno Taština.

– Bože, kakva sam to! – uzdahnu Ema zavrtjevši glavom, a pogled joj obeshrabreno zastane u nutrini koja joj nije po volji.

– O kako sam slabo popravljava. – uzdahnu nemoćno, a Maloduše brzo dotrči k njoj uvidjevši da je povoljan čas da uskoči:

– Doista, nikad ništa od tebe! Dobro su ti govorili, oduvijek. Najbolje da odustaneš od ovog puta. Prezahtjevan je. Nisi dorasla niti ćeš ikad biti.

Ne, ona to neće povjerovati! Isus je već uzeo od nje nesigurnost uzrokovana sličnim riječima koje su kao jeka iz djetinjstva hučale i bučile sad u njenom srcu. Isus joj je dao vrijednost. Ta za nju je prolio svoju krv. Stoga je odlučno odgurnula Maloduše i sve iznijela duhovniku. Nije zdvajala, nije ga pitala zašto se ovo događa. Ugušila je u sebi poriv da od ljudskog bića traži izljeчењe. Trebao joj je samo kao glasnik Božji koji će joj reći što joj je činiti. U njoj je sve snažnije bujala želja da pruži otpor. Strah se miješao sa željom za pravednošću. U mislima su joj se stalno pojavljivale nove rečenice koje će upotrijebiti u svom otporu. A opet, želi li to Bog? Je li to volja njegova? Nije znala. I zato je žurno istresla čitavu svoju muku pred duhovnika.

Njegov odgovor bio je, kao i uvijek, točan, jasan i kratak. U jednoj rečenici dobila je dva savjeta koja su promijenila sve: ne pridavati važnost i primiti za rast u poniznosti.

Sve se rasvijetlilo. Srce se dokraja osunčalo i obasjalo poput prozora i vrata kroz koje je granulo sunce u kuću. Duša je bila spremna ljubiti svoje neprijatelje. Osjetila je ljepotu oprosta. Nije više bilo pitanja ni planova kako se oduprijeti. Nije bilo razmišljanja zbog čega se to događa. Maloduše, Krivnja, Oholost i Samosažaljenje povukli su se, do neke druge prilike.

A onda je naglo nastupio žešći i otvoreniji napad. Kao iz pune posude pljusnule su po njoj sve gore i gore optužbe. Ema je uzvraćala ljubavlju, mirom, riječima blagoslova. To mora da je zvučalo sasvim neiskreno! No ona nije brinula o tome kako zvuči. Svježa voda oprosta kolala je njenim venama poput bistre rijeke. Tekla je i tekla natapajući joj nutrinu. Svjetlo oprosta bilo je snažno. Osjetila je da ljubi osobu koja ju obasipa strašnim optužbama. Ništa joj nije zamjerala. Željela joj je najveće dobro. Istovremeno je motrila sebe. Nije mogla vjerovati da je takvo što moguće! Snaga oprosta je nevjerojatna! Ona mora donijeti dobro svojim mrziteljima. To nije moguće ljudskoj mudrosti niti snazi.

Sutradan joj je Bog dao milost osjetne ljubavi u duši. Srce joj je gorjelo, plamnjelo. Bila je na zemlji, a kao da nije. Usred običnih poslova zadesila ju je slatkoća božanskog. Ćutjela je Boga. Pitala je duhovnika što se doga-

đa. Povezao je to s njezinim prepuštanjem. Opet kratko i jasno objašnjenje: – Rekla si *fiat* jučer.

Zahvalno je primila milost i pohranila je u srce kao dar na dar. Onaj veći je dar oprosta. Sama ne bi znala proći kroz tjesnace kojima ju povredje vode. Zaplela bi se u rane i zadobila nove.

A Gospodin je bio milostiv. Prstima jednog čovjeka u dva poteza raspetaljao je zamršeni čvor.

Tako jednostavno, a tako teško dohvataljivo u bunaru boli.

Malodušje, Krivnja, isprazna Oholost i Samosažaljenje prepirali su se i optuživali međusobno za neuspjeh.

A Ema je sjela u ljudištu, ispružila noge i vinula se prema nebu.

Jedna malo drukčija ljubavna priča

Zovem se Mirjana i nisam sigurna znam li uopće pisati priče. A ljubiti? To učim svakog dana pomalo.

Ali ovu priču nekako baš moram napisati. Ona je u meni i samo čeka biti ispričana.

Dakle, bila jednom jedna djevojčica...

Ops, netko će sad sigurno pomisliti da je ovo bajka. Ali neka, svaka prava ljubavna priča djeluje bajkovito.

Dakle, drugi put...

Uf, sad će netko pomisliti da je ovo filmski scenarij. Pa neka, svaka prava ljubavna priča je poput filma.

Dakle, bila jednom jedna djevojčica koja je naslućivala kako je lijepo biti zaljubljen. Zaljubljen u život, zaljubljen u prirodu, zaljubljen u ljude i zaljubljen u Boga.

Rodena je u ljupkom ozaljskom kraju čiji sklad veliča Stvoritelja, a stope svih onih znanih i neznanih velikana koji su njime prošli prije nje, obvezale su je da bude sretna tamo gdje jest. Obvezale su je jer je u svaki njihov korak bila ugrađena ljubav; ljubav prema umjetnosti, prirodi, prema ljudima, prema Bogu, rodnom kraju, rođnoj riječi, domovini...

Sanjala je kako će, kad odraste, njen veliki život biti velika ljubav kao što je njen mali dječji život bio mala ljubav zaštićena ljubavlju roditelja.

Ali odrastati je uvijek više ili manje bolno. Što to boli? Bole krive riječi, bole krvi pogledi, bole krivi izbori, bole razočaranja, bole nepravde... Boli neljubljena ljubav. Jer odrastanjem se pomalo uviđa kako jako puno odraslih ljudi ne živi ljubav. Ne ljube ni život, ni prirodu, ni ljude, ni Boga. Ljube uglavnom samo sebe, ali takvu ljubav prikladnije je nazivati sebičnost. Odrasli ljudi oko srca stvaraju oklope od trnja jer se boje da će biti ranjeni. Pa onda radije biraju da oni ranjavaju druge nego da budu ranjeni.

Shvatila je da ljudi vole uživanje, više od svega, pa i od sebe i svoga života. Shvatila je da se ljudi boje ljubavi jer ljubav traži krotkost, da se boje ljubavi jer ljubav traži predanje, da se boje ljubavi jer ljubav traži žrtvu.

I tako je djevojčica iz naše priče osjetila bol koju osjeća svako dijete dok polako, ali sigurno napušta neiskvarenost djetinjstva, dok napušta onu čistoću koju je ponijelo s planeta ljubavi, koju je ponijelo iz Božjeg srca ot-kud je stiglo u roditeljski naručaj.

I postala je odrasla. Djevojčica je postala žena. Sa svim onim što zna-či biti odrastao. Sa svim onim za što Mali Princ kaže: »Odrasli su zbilja čudni.«

I jednog je dana zaprepašteno otkrila da je ona mala djevojčica u njoj ušutkana, neshvaćena, sama i tužna... Shvatila je da sve ljubavi ovog svijeta koje je živjela, zapravo, nisu ljubav. Nisu prava ljubav. Nisu ljubav ka-vu je imala djevojčica.

I živjela je tužno kao što većina odraslih ljudi živi.

I onda je jednog dana, shrvana tugom, zakoračila prema Onom koji je ljubav. Zavapila mu je komadićkom onog dječjeg srca koje je još živjelo u njoj. Zavapila mu je i svakim atomom svog ranjenog odraslog bića. Vapila je srcem: »Pomozi. Ti si jedini koji to možeš.«

I On ju je čuo. On koji ju je godinama strpljivo čekao. On koji je dao život za nju, došao je u njeno srce i donio mir. Donio je radost. Donio je pravu ljubav. Ljubav što ju je kao djevojčica samo slutila.

I otad je u njezinu srcu On, Emanuel, Bog s nama. Koračaju iz dana u dan. Koračaju zajedno. I dalje ima i teških i bolnih dana, ali u ljubavi s njim svaki je radostan.

Jer s Ljubavlju u srcu žena je progledala srcem. I sad ponovno uči lju-bitu istinskom ljubavlju; uči ljubiti život, ljubiti sebe, ljubiti prirodu, ljubi-ti ljude, ljubiti Boga. Uči ljubiti i one koji joj se ne sviđaju. Uči ljubiti čak i neprijatelje.

I ona djevojčica u odrasloj ženi ponovno je živa i radosna.

U ljupkom ozaljskom pejzažu čiji sklad veliča Stvoritelja, sigurno kora-ča stopama onih koji su je obvezali da bude sretna tamo gdje jest.

I vjerujem da će zauvijek živjeti sretno. Jer istinska ljubav čini vječnost.

Ružica Martinović-Vlahović

Slavonski Brod

2. nagrada

O rodama, bašti i djeci

Na rubu ravnice i na rubu grada, u posve običnoj prizemnici, živjeli su muž i žena. Kuća nije bila ni nova ni stara, ni mala ni velika, već posve uobičajena za to nekoć prigradsko selo, sada pripojeno gradu. S dva prozora okrenuta prema ulici, *ušorena uz sokak*, sličila je ostalim kućama poravnanim uz stazu.

Živjeli su oni skladno i mirno, ali mučila ih jedna briga: nisu imali potomka. Spočetka nisu o tome brinuli, a kad se briga pojavila, skrivali su je jedno od drugoga. I malo pomalo sve češće šutjeli, svaki za sebe i zajedno, dok nisu prestali razgovarati. A šutnje im bivale sve dulje. Tako je u prizemnici s dvama prozorima okrenutim prema ulici najčešće vladao muk koji se uvelike razlikovao od tištine jer tiština, kao što se zna, može biti i ugodna i ispunjena, ali muk ne! On je pritajen, nelagodan ili, u najboljem slučaju, bezličan.

Dok jednoga dana žena ne progovori: – Ja odlazim!

– Kamo? – muž će u čudu.

– U Njemačku. Katica Kekez s Livade ponudila mi je svoj posao, njegovanje starije gospode. Dobro plaćeno, a nije toliko naporno, gospoda je još pokretna. Katica se vraća zbog sina, ima obiteljskih poteškoća.

Kratko je pogledavši u oči, on upita: – Možeš li mi reći, Verice, zbog čega ustvari ideš? – Glas mu je bio prigušen i taman.

– Barem ču nešto korisno raditi, a i zaraditi! – ona će odrješito, skrivajući pogled. – Možda dovoljno za preuređenje ove stare kuće i kupnju novih kola.

– Nije baš tako stara, a i ja radim.

– Ah, ta tvoja bijedna plaća, nije nam dovoljna ni za hranu. Dostavljač u lošoj firmi – koji posao! A onaj naš Ford klopara i raspada se. Dok ga vozim, svaki čas strepim kako će se dno poda mnom provaliti, a ja ostati nasred ceste s volanom u rukama.

On zašuti. Vrijedanje njegova ljubimca posebno ga je pogodilo. Istina, godište mu je bilo s početka stoljeća, ali on ga je neprestance obnavljaio i vodio doličnu brigu o svemu. Ta, to je solidna marka! Ford, zaboga!

Rastali su se šutke, ali ne u svađi. Verica je u početku dolazila jednom mjesечно pa svaki drugi mjesec, a zatim sve rjeđe, dok nije sasvim prestala dolaziti. Potom se prestala javljati i na telefon – promijenjen broj. Josip je shvatio da je ostao sam. Rujan je prešao u listopad, oba maglovita i kišna. Kišilo je i u njemu. Od unutarnjih suza.

Baš u to vrijeme, negdje sredinom listopada na livadi uz drvenu dvořišnu ogradu primijeti veliku crno-bijelu pticu. »Otkuda roda u ovo doba godine?« začudi se. »Ta već je davno trebala odletjeti sa svojima na jug.« Blago zamahne rukom prema njoj i ona pokuša poletjeti, ali neuspješno, jedva se odigla koji centimetar od tla. Istom sada Josip primijeti kako joj desno krilo bespomoćno visi uz trup gotovo dodirujući tlo. I sutradan je bila tu. Osamljena kao i on, shvatio je, nije mogla nikuda odletjeti, kao što ni on nije mogao nikuda otići, korijeni su mu urasli duboko i daleko u rodno tlo. Imala je slomljeno krilo, kao što je i on imao slomljeno srce. Stvoreni smo jedno za drugo, pomisli. Promrzla i vrlo spora zbog hladnoće i iscrpljenosti, nije se previše opirala kad ju je nježno obuhvatio oko krila pazeći na ono ranjeno, po svoj prilici lovačkom puškom. Prenio ju je u drvarnicu i učvrstio krilo dašćicom i zavojem. Iz obližnje ribarnice donio je svježe srdele, ubacio ih u oveću plastičnu kantu ispunjenu vodom i stavio pred nju.

Iako se radilo o krupnoj ptici, ptičurini zapravo, zbog svoje bespomoćnosti i ranjenosti učinila mu se nekako krhko i maleno, kao sićušno nezaštićeno stvorenje s malo izgleda za život, vrlo skromne i neizvjesne budućnosti. Stoga ju je nazvao Malecna. A pokazalo se kako Malecna ima veliku i sjajnu budućnost. Zahvaljujući ljubavi koja joj je posudila krila i dala dom. Sama nikuda nije mogla letjeti, ali je zato svake godine k njoj dolijetao vjerni rodan te bi zajedno napravili gnijezdo i othranili ptiće. Sve se ovo pročulo po gradu, a potom i šire. Doprlo je i do Verice u Njemačku. Vidjela je u novinama svojega supruga kako u naručju ponosno drži lijepu i umiljatu rodu. Kljun joj se presijavao jarkocrveno kao premazan lakom, perje joj se bijeljelo, bujno i čisto ocrtavajući ljupku liniju vrata i glave, a okruglo oko, okruženo bademastom tamnom crtom, sjajilo se. – Poput labudice je. – šapne ona zadivljeno. Pročitala je kako je plemenito Josip postupio s tom pticom i koja se dirljiva ljubavna priča svake godine ponavlja u njihovu dvorištu. Dok ga je gledala na toj fotografiji, u njoj se

nešto prelomilo. Ona i Josip nisu se ustvari ni posvađali ni dogovorno rastali – samo su nastavili svoju uobičajenu staru šutnju. A u tome su mogli izdržati puno i dugo kao da su se natjecali tko će više. Bili su pravi šampioni šutnje u dvoje. I da postoji neko takvo natjecanje, mi bismo zasigurno pobijedili, Verica se morala nasmijati ovoj svojoj misli. No, ako bude imala priliku ponovo biti s njime i ako bi je on ovakvu kakvu je sada uopće htio primiti, ne bi više šutjela – znala bi cijeniti zajedničko vrijeme; pa i u slučajno nastaloj tišini među njima ubrzo bi počeli bujati misli i osjećaji dok se ne bi prelili u riječi ili dodire.

»Osjećam se poput izgubljenog sina u tuđini«, pomisli Verica gledajući u muževu fotografiju u novinama. Sjedila je u svom stanu, već je bila kašna večer. »Teško sam radila, a novaca ipak nemam. Što sam imala, otislo je uludo na blud i rasipnost. Zgriješila sam prema svome Josipu i prema Bogu. Što je to sa mnom? I što uopće radim ovdje? Tri pune godine! Prodajem svoj život za novce. Postala sam posve druga osoba ugašenih osjećaja i pomalo pohlepna. A što mi je novac donio? Samo zlo i nevolju. Igor je bio cijena osamljenosti i bijeg u lažnu sreću, što me je skupo stajalo. Izigrao je moje povjerenje i potrošio moju zaradu. Navodno, za naš zajednički stan. Koje li ironije!« Na papir što ga je držala u ruci štropošta se krupna vodena kaplja. Potom za njom uslijedi i druga i ovlaži novinsku sliku. Verica glasno zajeca. Kad se malo pribrala, ustane i potraži jednu knjigu između onih nekoliko što ih je držala na polici u kuhinji. Svoj *Novi zavjet*, očevo poklon, uvijek je nosila sa sobom još od mladosti. Nažalost, zadnjih godina rijetko ga je otvarala. U *Evangelju po Luki* pronađe parabolu o izgubljenom sinu i počne s čitanjem. Zastane kod riječi: »Ustat će, poći će ocu svome pa mu reći: 'Oče, sagriješih Bogu i tebi. Nisam više dostojan da se zovem tvojim sinom. Primi me kao jednog od svojih najamnika!' Diže se i krenu svome ocu.«

Te riječi odzvanjale su u njoj čitavu noć. Svako malo se budila, a one su bile tu, kao da su priljubljene čekale uz sama vrata sna. Pa i kad je ujutro ustala iz kreveta, one su bile njezina prva misao.

– Zašto i ja ne bih učinila tako? – usudi se napokon izreći svoju misao naglas. Samo njezin Joza nije otac nego suprug, a to nije isto. I nipošto nije dobar kao Bog. Iako je desetak godina stariji od nje, otac joj nikako ne bi mogao biti. No, imao je izvjesnu duhovnu snagu i čvrstinu, nekaku velikodušnu dobrohotnost što su sve osobine dobrog oca. »Ali svoje očinstvo, nažalost, nije uspio ostvariti«, zaključi ona suho. Iako ni jedno ni drugo nisu imali jasan medicinski dokaz neplodnosti, do začeća nije

dolazilo. Tako im je vrijeme prolazilo u lažnoj nadi. Koliko ga je samo željela usrećiti s djetetom! Sve dok se nije prevršila mjera gorke uzaludnosti.

»Ostavit će sve i krenuti svojoj kući. Pa što bilo da bilo!« – odlučila je toga jutra. Bila je nedjelja. U ponедjeljak će najaviti svoj odlazak na poslu i čim bude moguće, rezervirati autobusnu kartu za Slavonski Brod. Otkazat će ovaj stan i ponijeti sve svoje stvari. Iz onog članka razabrala je kako je Josip još sam, rekao je novinaru da mu supruga radi u Njemačkoj, ali kako misli da će se ona uskoro vratiti. Kao da joj je poslao potajnu poruku, samo njoj razumljivu i namijenjenu. Neće se najavljuvati, doći će iznenada, pa kako bude. Dovoljno je da je pusti u njenu sobu, ona će i time biti zadovoljna. I da opet smije obradivati svoj voljeni vrt. Svoju blaženu baštu koja joj je bila poput drugog doma – u plodnosti raznovrsna i obilna bilja kao da je nadoknađivala vlastitu neplodnost. Padne joj na pamet još jedna ugodna misao. Eto, uskoro će i ona imati priliku promatrati te čudesne ptice i sudjelovati barem u njihovoј ljubavnoj sreći, ako već ne može u vlastitoj.

Prizemnica s dvama prozorima okrenutim prema ulici sada joj je izgledala ljepša od svih onih katnica i višekatnica u gradu u kojem je provela zadnje tri godine. Kad se pojavila na vratima, Josip kao da se nije previše iznenadio, kao da ju je očekivao. Ništa je nije pitao. Uzeo joj je stvari i unio ih u njihovu spavaću sobu. Kao da je došla s kratkog putovanja iz Zagreba. Ali bio je vidno uzbuden dok je iznosio jelo iz hladnjaka i stavljao pred nju večeru. Samo ona je dobro poznavala znakove njegove potresenosti što ih je nastojao prikriti. Poneki drhtaj ruke dok obuhvaća njome šalicu, otkriveni iznenadni blijesak u pogledu punom bolne radosti i neprestano ponavljanje njenih pitanja umjesto da odgovara na njih. Shvatila je kako mu je još uvijek važna. Kad mu je pokušala objasnjavati neke stvari o sebi u pokajničkom tonu, osjetio je njezinu veliku nelagodu i prekinuo je: – Ja sam tebe cijelo vrijeme čekao. I evo, došla si! To mi je dovoljno. – kazao je blago. Uzeo je njezinu ruku u svoju i pogledao je. Ona ponikne pogledom, ali ruku ostavi u njegovoj krupnoj toploj šaci, upravo onakvoj kakvu je znala od ranije. Drugom rukom pogladi je po licu i prstima ovlaš prijeđe preko njenih usnica. Sagne se nad njom i poljubi je. Nakon toga razgovor kreće veselo i opušteno, kao na početcima kada su još znali svoje zajedništvo udomiti u riječi, dosjetljive, lepršave – svaka od njih imala je mala krila ljubavi s kojima je dolijetala do onoga drugoga. Kasnije su krilašća bivala sve kraća, a razmaci među njima sve veći. A potom, i s po-

sve uvučenim krilima, riječi nisu više uspijevale proći kroz tjesnace tišine skrunute među njima.

Početkom kolovoza kada su rodini ptiči operjali i već posve sigurno polijetali iz gnijezda, a te godine bilo ih je čak petero, Verici se počeo primjećivati trbuščić. Pri branju mahuna sve češće se trebala uspravljati i rukama podupirati križa. Nije baš bila u cvatu mladosti, ali ovo je htjela napraviti najbolje što je moguće. Sve oko te blagoslovljene i izmoljene trudnoće trebalo bi biti savršeno, barem što bude do nje. Konačno je dobila priliku za to! Kako, zašto, nije se previše pitala, glavno da je tu!

I kad je vjerni rodan krajem ožujka sljedeće godine ponovno sletio u njihovo dvorište i sručio se iz transkontinentalnih visina požutjela, mjestimice uprljana perja i sav iscrpljen od duga i opasna puta, i njima je u kuću stigla pošiljka s nebesa – njihov sinčić, mali Luka! Tako je u prizemnici s dvama prozorima okrenutim prema ulici te godine sve odisalo plodnošću: u kući, u bašti i u rodinu gnijezdu.

Jelka Pavišić

Velika Gorica

1. nagrada

Čegrtuša

Ante je vozio polako i opušteno, usporavajući na zavojima, kao da mu baš i nije bilo stalo da što prije dođe na cilj (pa tako je nekako i bilo) i promatrao usput dobro mu poznati krajolik; rijetko, nisko raslinje kvrgavih grana koje su se mukom mučile da se podignu od zemlje, napajane s ono malo vode koja bi se od rijetkih kiša zadržala u pukotinama. Osušena, žuta trava prekrivala je tlo. Je li ikad bila zelena? Jest, bila je, sjećao se. Ali kratko. Već polovicom svibnja njena bi svježina nestala preko noći, spržena nemilosrdnim suncem. Ali, bila bi i zelena, ono kratko vrijeme... Je li to...? Da, čini se da jest, njihova ledina. Čegrtuša. Tako ju je otac prozvao, rekavši da je ljuta kao zmija.

Stao je, sklonivši auto u stranu, i dokoračao do nje. Ništa nije sada raslo na njoj. Samo rijetka, suha trava i pokoji korov koji se nekako uspio probiti kroz njenu koru. I maslina, eno, tamo na kraju. Da, spasonosna maslina pod koju bi se tu i tamo malo sklonili od sunca. Ako bi otac dopustio. Ali, gonio bi ih brzo natrag, nemilosrdno, na nemilosrdno sunce. »Da vidim ima li kakvog roda«, pomislio je te zakoračio na ledinu, i odmah jauknuo; nije primijetio kamen pred sobom, spotaknuo se i raskrvario palac. Je li raskrvario? Jest. No, dobro, nije tako strašno. Ali je zapeklo!

Našao je kutiju prve pomoći u autu i zavio palac čistim zavojem. Baš dobro peče. Oštar kamen... Vratio je pogled na zemlju, ograđenu suhozidom samo s jedne strane. Sjetio se. Bio je razderao stopalo na jedan takav oštar kamen dok su iskapali krumpir. Kako ga je zapeklo! Gore nego sad. Sjećao se da je jedva suzdržao suze. Ha, bio je dječak, trinaest – četrnaest godina, ali nije smio pred ocem. On se još i izvikao na njega. Što radi? Kamo gleda? Neka sad trpi! I nije mu dao da ode kući da mu majka zavije ranu. I braća su rekla neka ga pusti kući, ali ga otac nije pustio. A, svaki korak mu je bio kao ubod nožem. Ali nije pustio suzu. Samo je gorčina rasla u njemu. Sve više, s godinama...

Dvorište je bilo prazno kad se dovezao u njega. Otac valjda nije kod kuće. Dobro, pričekat će ga. Ne može biti daleko.

Sjeo je na klupu pod orahom položivši ruke na stol. Nadsvodio je cijelo dvorište, taj orah. Oduvijek se čudio kako je on uopće uzrastao na ovom tlu. Ali jest. I bio im je zaklon. Od Boga dani blagoslov u onim vrućim danima. I noćima, kad bi s braćom sjedio dugo, da se nadišu makar malo svježijeg zraka i nauživaju hlada. A otac je vikao iz kuće neka se *kupe spavat* jer će ih ujutro buditi prije sunca. I budio ih je tako.

I ručali bi ovdje, kad bi došli s polja, gotovo uvijek, osim kad bi zapuhala bura. Majka, mršava i pogrbljena (Je li uvijek bila pogrbljena? Valjda nije kad je bila mlada. Ali samo je se takve sjeća.) iznijela bi zdjelu i žlice. Pet žlica. I vrč vode. I jedan limeni lončić. Oni bi ručali, a ona bi ih dvorila. Otac bi prigovarao što nije donijela svježu vodu s bunara. Ili što jelo nije dosta slano. A ona bi samo šutjela, bila je već otupjela na prigovore. Otac je bio uvijek grub... Ništa drugo... ništa drugo nije ni bio. I prema njima, naravno. Kako ga je samo istukao remenom jednom kad se malo predugo zadržao s dječacima kod bunara. Dva tjedna je imao masnice. A i majku je znao udariti onom svojom ručetinom, koja je bila kao ona gromada kamena što ju je nedjeljom popodne bacao »kamena s ramena«. Uvijek bi bacio najdalje. A on, već dečkić, tako je želio da jednom odbaci dalje nego otac. Makar jednom. Da mu više ne može govoriti: – A što se ti prčiš!? Ko da si ti za to sposoban! Ajde, miči se u stranu!

Ah, sve je to... Bolje da pogleda iza kuće, da nije otac možda u vrtači. Ne, nije ga bilo. Vratio se do oraha i naslonio na stol.

I... nije mu se samo tada tako rugao, malom dečkiću, nego i onda kad mu je sa strahom priopćio da će u Sinj u gimnaziju.

– A što se ti prčiš!? Ko da si ti za to sposoban!? – I gledao ga posprdno... A vratio se iz gimnazije s najboljim ocjenama. Ali... isto ga je tako gledao...

Zaškripala su vrata. Kućna. I polako se otvarala, a na pragu se pojавio otac. Skoro da se prestrašio kad ga je video jer mu se nije nadao. Zastala su obojica, iznenadeni. Ni jedan nije očekivao onog drugog. Šutjeli su trenutak, a onda je Ante prišao bliže. Baš kad je zaustio da ga pozdravi, upitao je otac: – A kad si ti došo!?

– Evo, sad. Malo prije. Mislio sam da te nema u kući. Sve je zatvoreno i u mraku.

– Zatvoreno, da ne ulaze komarci.

Još trenutak su postajali, kao da ne znaju što da kažu. Kao da se nema što reći. Onda je Ante zakoračio da zagrli oca za pozdrav; ne bi to učinio rado ni s iskrenom pobudom, već reda radi, ali se otac, prozrevši njegovu nakanu, izmaknuo i rekao mu neka uđe u kuću. Ušli su i sjeli za stol u

kuhinji. Isti stol, stari, drveni, s drvenim stolcima. Čađavi štednjak i na-krivljeni kredenc. Valjda više nitko u selu nije tako živio. Svi su se neka-ko podigli. A i oni su htjeli obnoviti kuću, braća iz Australije i on, da otac živi kao čovjek, ali on nije dao. Nije dao da se išta mijenja. Ništa drukči-je. Ništa novo.

– Hoćeš popit vina?

– Hoću. Hvala.

Malo je poprao dvije čaše ponad limene zdjele i stavio ih mokre na stol, a onda i vrč s vinom. Dok je nalijevao, ruka mu je drhtala. Da, 86 mu je godina. Čudo je da uopće uspijeva opstajati ovdje sam. Znali su da neće dugo. Zato je Ante i došao ponovno, da ga pokuša nagovoriti neka dode k njemu u Zadar. Njegova su djeca otišla na studij, pa ima mjesta u stanu. I Andjela se složila. Nekako. Ali je dodala da to ionako neće uspjeti.

Razgovor je nekako krenuo, više reda radi nego s voljom. Znao je Ante da to može biti samo tako, ali ipak... bilo je nekako bolno.

– Kako živiš?

– Ha, kako? Tako, kako mogu. Mučim se. Ko i cijeli život.

– Je l' te guši noću?

– Guši. I noću i danju.

– A kako ti je bruh? Podvezuješ li ga?

– Ah, podvezujem ga, ali nema od toga puno koristi.

– Oče, morao bi...

– Nemam ja za to vrimena. Od jutra kozama, i u vrt, i na bunar. Imam ja pametnijeg posla.

– Ali ovo je jako važno, oče. Ja ču ti...

– Ne trebaš ti ništa. Ne trebam ja ničiju pomoći. Dok ide – ide. Kad više ne bude išlo... – Odmahnuo je rukom.

Ante je duboko uzdahnuo. Što da mu uopće kaže? Vrijedi li mu išta govoriti? Jer, takav je bio cijeli život. Svojeglav. I zašto se uopće truditi oko toga tvrdoglavog i prgavog starca? Čemu trošiti riječi? Nikad nije vrijedilo, pa zasigurno ne vrijedi ni sad. Ipak.

– Čuj, oče, to nije bezopasna stvar.

– A što ti znaš? Sad si ti pametniji od mene! Pozobao si nešto pameti tamo u Zadru i sad si pametan! – podsmjehnuo se.

Ante je gubio strpljenje. Osjećao je kako mu se ona gorčina, ona s Čegrtuše, polako, ali sigurno penje uz grudi prema vratu. Ispustio je opet jedan duboki uzdah, ne bi li ju zaustavio. Nipošto nije želio da se razbukta svađa. Kako god, izdržat će.

– A šta se jidiš? – progovorio je otac. – Sav ti je vrat pocrvenio. Ako si mi došo dijelit lekcije, onda možeš odma otić.

– Nisam ti došao dijelit lekcije. Bolestan si i moraš se liječiti. Ne možeš više ovdje sam. Srušit ćeš se negdje, nitko neće ni znati.

– I ne treba! Sâm sam živio, sâm ču i umrijet.

– Slušaj, oče...

– Ne moram ja nikog slušat! Vi ste otišli svojim putem, pa idite! Možeš odmah ići dalje! Ne treba meni nitko! – Pogledao ga je onim svojim pogledom, srditim, samouvjerjenim, odbojnim, a Ante se sad već jedva suzdržavao da mu ne kaže sve što... sve ono što mu je želio reći cijeli život, a nije nikad. Pa ni onda kad je otišao u Zadar da se više ne vrati. Nikad nije rekao ni riječi u svoju obranu. Nikad da porazgovaraju kao osobe. Kao ljudi. I, eto, sad: jednom je nogom u grobu, i još lupa šakom o stol i više. Još gospodari... Još uvijek ne treba nikog.

Ustao je i izašao van. Naslonio se na zid. Teško je disao, suzdržavajući ljutnju u sebi. Zaslužio je taj starac da mu konačno saspe u lice sve ono što je potiskivao u sebi od djetinjstva. Evo, i sada se suzdržava da mu kaže što sve misli o njemu i kakav im je život bio s njim. Da je kriv što je mati prerano otišla u grob. Da je upravo on krivac što su braća otišla čak u Australiju. A, eto, šalju mu novac redovito, ali to on ne spominje. Samo lupa šakom o stol... I, što će sad s njim!? I koji je to već put da ga pokušava nagovoriti da dođe k njemu? Ima li to uopće smisla? Vratio se u kuću.

– Oče, daj da se dogovorimo...

– Ma što se mi imamo dogovarat!? S tobom ču se dogovarat? Koji ne znaš ni motiku držat u ruci! Nikad nisi ni znao! Sam sam vas hranio sve! I vas i mater!

Sada mu je Ante prišao bliže i sagnuo se nad njim. Više nije mogao suzdržavati ljutnju.

– Ne spominji majku! – zaviknuo je na njega. – Ona je bila svetica, uza te, staroga, rogatog jarca! Ne diraj u njezinu uspomenu!

I otac je ustao.

– Ti ćeš meni govorit što smijem, što ne smijem!? Ti, kome sam bale brisao! Što misliš, tko si ti?

Obje su šake bile u zraku! I stajale su tako trenutak – dva, a onda je Ante spustio svoju. Jedva je disao. Okrenuo se i izašao. Otišao je do oraha i odupro se jednom rukom o deblo, pokušavajući smiriti disanje. A onda se naslonio na njega. Činilo mu se da mu je jedino on sada mogao biti potpora. I... netko njegov... Zagledao se u njegovu golemu krošnju koja je dava-

la hladovinu cijelom dvorištu. Lišće se polako njihalo na vjetriću, šumeći tiho i umirujuće. Kao da se ništa nije dogodilo. Kao da se ništa vrijedno uzrujanosti i gorčine nije nikad ovdje ni dogodilo. Kao da je bitno samo to: njihov tih i šum, i hladovina, i mir... Najedanput je sve ovo tako vido; kako je važno samo to da je ovdje mir. A otac, i njegova vječna gorčina, i njegova netrpeljivost prema svima, i njegov prezir, i njegov bijes, to je... to je sve samo u njemu. I oduvijek je bilo. Samo njega truje. I oduvijek ga je trovalo. Ali on nikad nije... Koliko su puta sjedili za ovim stolom pod orahom, ali on nikad nije podigao pogled i promotrio krošnju. Da osjeti tu tišinu i mir. Nikad. Kakva nesreća! Kakvo nesretno stvorenenje! A... da si je samo dao reći: – Oče, podigni pogled, pogledaj ovu nebesku krošnju! Čuj njezinu tišinu! – bio bi spašen. Ali nije... I što sad s njim, s tim nesretnim stvorenjem!? Što sad s njim?

Samo mu oprostiti. Sve što je ikad bilo, i što će ikad biti. Samo oprostiti. I kad bude vikao, i kad bude vrijeđao, i kad... Sve.

Polako se pokrenuo i prišao autu, otvorio prtljažnik i izvadio plastične kutije u koje je Andjela spakirala hranu za oca te ih unio u kuću. Položio ih je na stol, polako, da ne lupaju.

– Evo, to ti Andjela šalje. Stavi u hladnjak. – rekao je tiho.

Postajao je još trenutak gledajući oca mirno i, nekako, blago. Jest. Zista. Žalio je toga čovjeka. Jako. Rado bi ga sada zagrljio, ali... to je nemoguće. Nemoguće. Pa... neka tako i ostane...

– Idem ja sad. – rekao je pomirenim glasom. – Doći ću opet, čim budem mogao. Do viđenja.

Okrenuo se i polako izašao. Otac nije rekao ništa. Nije ništa doviknuo za njim.

Bio je već sumrak. Ušao je u auto i polako krenuo. Osjećao je... da je, nekako, sretan što je bio ovdje. U onim prošlim danima. U ovom hladu oraha. Što je video oca. I što je shvatio da... da u svom srcu može nositi mir, usprkos svemu. I... da je zavolio toga čovjeka, svoga oca...

Na raskršću je krenuo drugim putem. Neće ići istim. Zaobići će Čegrtušu...

Gospa od pomirenja

- Uj'če, ja b' se ispovid'la.
- Reci, dite moje, što si zgriš'la? – odgovori joj župnik franjevac jedne malene župe.
- Jako sam uvrid'la svoju prijatelj'cu. – nastavi Anica.
- Kako, kol'ko puta?
- Puno puta, uj'če.
- E, onda s' moraš dobro pokajat, tražit oproštenje i ne više... – pouči je župnik.
- Ne mog' ja za to tražiti oproštenje, nisam ja... – uzvrpolji se Anica.
- Bog ti neće oprostit ak s' ne kaješ, ne praštaš, drago dite. Idi k njoj i traži oproštenje, pa onda s' vrati k meni da ti Gospodin oprosti. – završi isповједник.

* * *

Rat je u Bosni bjesnio. Nebo je gorjelo, pakao se otvarao. Obitelj Bosančić iz jednog malenog sela, roditelji, kći Anica i sin Ivan, bili su s nekoliko zavežljaja osobnih stvari na silu protjerani s kućnog praga iz svoga zavičaja. Nakon nekoliko su dana kao prognanici skromni, pobožni i radini stigli u naš donekle siguran gradić. Da ne bi vječno ostali na prognaničkom štapu, prihvatali su nužnost prilagodbe na nove uvjete života te, preboljevši tugu, sram i poniženje, roditelji su s nešto ušteđevine uspjeli kupiti staru, oronulu kuću u blizini jednoga privatnog obiteljskog poljoprivrednog gospodarstva koje se bavilo povrtlarstvom. Vlasnik OPG-a video je veliku potrebu pridošle obitelji Bosančić, pa je najprije zaposlio oca, a potom i majku na poslovima uzgoja i plasmana povrća. Smjestivši se teškom mukom u trošnoj kući, roditelji su djecu upisali u mjesnu osnovnu školu. Bila su to neopisivo tužna i teška vremena. Skrbeći se za svoju obitelj, otac je skupio svu skromnu ušteđevinu i uz pomoć prijatelja i suseljana krenuo u obnovu kuće. Ipak, bez kredita nije išlo, pa je vlasnik OPG-a odlučio novoga susjeda i zaposlenika razveseliti svojim jamstvom za kredit u banci.

Nakon obnove kuće obitelji Bosančić svanulo je novo sunce. Po rubovima potkrovija nastanile su se lastavice, vrapčići su se cvrkutavo svađali na krošnjama okolnoga drveća, a bumbari vragolasto nadlijetali cvjetove u vrtu. Malo-pomalo djeci je nova obiteljska kuća postala stvarno središte njihova života. Škola koju su pohađali Anica i Ivan bila je dosta daleko, a župna crkva posvećena Gospodjini od Andjela, koju su vodili oci franjevci, nalazila se u jednoj ovećoj kući adaptiranoj za vjerske potrebe. Stoga su djeца trebala puno pješaćiti, ali im to nije bilo teško.

U susjedstvu obitelji Bosančić živjela je i vrlo ugodna obitelj Novosel s troje djece. Najstarija je bila kći Lucija, mlađi sinovi Luka i Antun. S njima su se Anica i Ivan odmah sprijateljili, a kasnije su se i njihovi roditelji počeli posjećivati. Lucija je bila Aničina vršnjakinja, dijete s posebnim potrebama, djevojčica bistra uma i dobra srca. Paraplegija inferior od djetinjstva ju je prikovala za invalidska kolica. Od silne ljubavi i pažnje mama joj je kupila nekoliko njoj dragih lutkica s kojima se igrala, ali najviše je željela lutku barbiku. Da zadovolji svoju mezimicu, mama joj je i nju kupila. Lucija je pucala od sreće, grlila je, ljubila, mazila i odmah joj dala ime Paula. Paula joj je tako postala najdraža od svih lutaka, od nje se nije nikada odvajala, uvijek ju je držala u krilu, milovala i češljala kosu.

Anica i Lucija s vremenom su postale nerazdvojne prijateljice, zajedno su učile, pisale zadaću, igrale se, slušale glazbu. Anica je Luciju često vozila u kolicima po dvorištu ili šetala utabanim putom kroz naselje ili po parkovima, a često puta i pratila u školu. Lucija je uživala što je dobila za susjedu djevojčicu svog uzrasta s kojom je dijelila svoje teškoće. Družeći se s Anicom, lakše je podnosila teret svoje fizičke neravnopravnosti s drugom djecom jer se nije mogla baviti sportom kao i njezini vršnjaci. S Anicom je dijelila i svoje igračke, lutkice i njihove haljinice, češalj za njegovanje barbikine duge plave kose. Ipak jednu stvar Lucija nije htjela dijeliti ni s kim, pa ni s Anicom – barbiku Paulu! Anica međutim nije mogla prihvatiti ovakav njezin odnos. To ju je jako razljutilo. U ljutnji i srdžbi jednoga je dana na grub način rekla Luciji da joj više neće biti najbolja prijateljica ako joj ne želi dati svoju barbiku da se i ona njome poigra. Govorila je: – Kakva si ti prijateljica kad mi ne daš barbiku da se i ja njome igram?

U ljutnji je čak i izvrijedala Luciju, nazvala je ružnim imenima i napravno otisla u svoje dvorište, u skrovitost svoje kuće. Od srdžbe nije mogla ni plakati. Mami nije ništa rekla, samo se okrenula i zatvorila vrata svoje sobe. Kad se smirila, požalila je riječi koje je izgovorila Luciji. Lucija je također tužno i nezaustavljivo plakala zbog Aničina ispada.

* * *

Početkom kolovoza ulica u kojoj su živjele i ove dvije obitelji vrvjela je ljudima. Kolone hodočasnika kretale su se iz obližnjih sela i raznih prigradskih četvrti prema svetištu Gospe od Andđela. Na putu je stajao jedan stari križ krajputaš, star oko stotinu godina, koji je postavila negdašnja domaća bogobojszna obitelj po svojem zavjetu. Pred ovim križem vjernici su molili, pjevali marijanske pjesme, kitili križ cvijećem, stariji su ljudi sjedali na travu i odmarali se od pješačenja. Zatim su nastavljali dalje put prema svetištu. Nakon prolaska hodočasnicike povorke prema svetištu se uputila i obitelj Bosančić. Njima se u suznim očima mogla iščitati tuga i sjećanje na svetište Majke Božje u njihovu zavičaju koje je također razrušeno do temelja.

Oko svetišta Gospe od Andđela vladala je gužva, ljudi su se komešali da zauzmu što bolje mjesto pred oltarom. Nekoliko desetaka automobila brušalo je uokolo, biciklisti su tražili mjesto za čuvanje bicikala, a neki su stizali čak i na zaprežnim kolima. Na crkvenom zemljištu, na povиšenom mjestu, bio je postavljen podij i na njemu oltar na kojem se služila sveta misa. Na oltaru je osim misnika bio u koncelebraciji i velik broj svećenika iz okolnih župa, a na livadi ispred i oko svetišta okupljena je čeljad oko svoje Gospe sabrano molila krunicu. Manje skupine pjevale su marijanske pjesme, pa je cijeli prostor bio ispunjen ugodnim žagorom molitelja. Okolo oltara, u posebno uređenim prostorima, organizirana je mogućnost ispovijedanja. Uz to je i dječurlija veselo skakutala okolo, a prodavači svetih predmeta bili su najglasniji.

Kad je počela sv. misa, narod se umirio, sve je ušutjelo, neki su posjedali na travu, neki na stolчиće. Obred je protjecao u molitvi, pjevanju, sabranosti i u potpunom redu. Slijedila je propovijed. Misnik je pozdravio sve hodočasnike i nastavio:

– Dragi hodočasnici! Na današnji dan okupili smo se u ovom svetištu naše Gospe od Andđela da je pozdravimo i da je kao zagovornicu hrvatskoga naroda molimo za odvjetništvo kod njezina Sina. Ujedno se prijećamo i obraćenja sv. Franje Asiškoga koje se dogodilo u crkvici svete Marije od Andđela podno grada Asiza. Tom je prigodom svetac rekao: »Za ulazak u raj potrebna je Božja milost, a nju možemo dobiti oprostom grijeha.« Još je rekao: »Oprašta nam se onda kad i mi drugome oprostimo.« Na taj način ćemo, dragi hodočasnici, obnoviti sebe, svoju zajednicu, napose svoje najmilije.

U nastavku sv. mise, poslije *Očenaša*, molitve Gospodnje, kroz kreštanu zvučnik zaorio se misnikov zaziv: – Mir Gospodnji bio vazda s vama!

Vjernici su složno odgovarali: – I s duhom tvojim!

Slušajući ove riječi, Anica je u mnoštvu hodočasnika ugledala nedaleko od sebe invalidska kolica i djevojčicu kako sjedi okrenuta leđima prema njoj. Umah se uspravi, blago pogne glavu, napući usne, stisne šake uz tijelo i brzim korakom se uputi kroz mnoštvo do invalidskih kolica. U njima je sjedila Lucija. Anica je najprije pogleda dubokim pogledom, a zatim je zagrli što je jače mogla. Obje briznuše u plač. Kroz suze su se grlile i ljubile. Anica je molila svoju Luciju za oproštenje za sve ono čime ju je uvrijedila, a ova od suza nije mogla ništa odgovoriti, samo ju je grlila. Teški teret neprijateljstva pao je objema s duše. Kad su se malo razbistrile, Anica ustane i okolnim putem odjuri pored oltara do isповједaonice do svog župnika.

- Pratre, ja b' se ispovid'l'a.
- Reci, dite, što si zgriš'l'a?
- Jako sam uvrid'l'a svoju prijatelj'cu Luciju.
- Kako, kol'ko puta?
- Puno puta, uj'če.
- Onda s' moraš dobro pokajat, tražit oproštenje, znaš...!
- Ali, uj'če, ja se jako kajem i traž'l'a sam od nje oproštenje i Lucija mi je danas sve oprost'l'a.

– Onda, znaj, anđele moj, i Bog ti danas sve opraća. Za milost kajanja i hrabrosti zahvali našoj dragoj Gospo od Anđela.

Anica se prekriži, izmoli molitvu kajanja, veselo ustane i sva radosna vrati se do Lucije u kolicima i položi joj ruke na ramena.

Poslije sv. mise Anica je uhvatila rukohvat kolica i odgurala Luciju do česme, umila joj lice, vrat, noge, napunila bocu vodom za ponijeti kući kao svetinju. Tada su stale pred Gospinu sliku u kapelici i zavjetovale se da će cijeli ostati najbolje prijateljice.

Vjernici su se udaljavali svatko na svoju stranu, pjevajući pozdravljali Gospu i nosili Gospin blagoslov u svoje domove. Anica i Lucija su pak lagano krenule prema izlazu iz svetišta gdje su ih čekali njihovi roditelji. Neki su se roditelji još zaustavljali kako bi djeci za radost darivali bomboane ili lizalice od proštenjarskih prodavača.

Lucija otada više nije branila Anici da se ponekad poigra njezinom barbikom Paulom.

Povratak

Na izlasku iz aviona nitko ga nije dočekao.

Nije to uostalom ni očekivao.

Imao je samo jedan kofer i ubrzo je s njim prošao carinu.

Polaganim staračkim korakom izašao je pred aerodromsku zgradu, u svijet koji je napustio prije šezdeset godina.

Nije želio osjećati ništa, želio je biti poput kamena od kojeg je nekada ovdje sanjao sagraditi kuću, ali nešto u zraku, čuh vjetra, leptir koji mu je preletio ispred lica ili tek neki miris potisnut odavno natjerao ga je da stane.

Oko njega tiskali su se ljudi, uglavnom mladi, pozdravljali se i grlili s onima koji su ih dočekali.

Taksiji su palili motore, bučno je prošao jedan vojni autobus.

Starac je mahnuo i jedan taksist mu je otvorio vrata svog auta.

Kad mu je rekao kamo da ga vozi, upitao je: – Vi ste iz daleka?

– Izdaleka. – rekao je.

– I dugo vas nije bilo?

– Dugo.

Dalje su šutjeli.

Uz cestu su promicale novogradnje.

Sve je bilo drukčije nego onda davno.

Onda su promicala polja, pa kućice s vrtovima.

– Od križanja desno. – rekao je starac.

Kuća je bila zadnja. Ustvari ono što je ostalo od nje, čatršta s obojenim vratima i razbijenim stakлом na jednom od dva mala prozora.

Iza je bio uski krug polja s kukuruzom koji se kitio metlicama, a još dalje šuma.

Taksist je začuđeno i s nevjericom gledao u fino starčevo odijelo, skupi kofer i u obješena vrata kućice s malim trijemom pokrivenim napolna trulim daskama.

– Jeste li sigurni da je to tu? – upitao je.

Starac je kimnuo glavom i izvadio novčanicu od 50 australskih dolara.

– Je li to dosta? – upitao je. – Nisam stigao promijeniti.

Vozač je kimnuo i okrenuo auto na prašnjavom prilazu. Za njim je ostao oblak prašine.

Nigdje nije bilo nikoga.

Prva kuća bila je stotinjak metara udaljena i bila je nezavršena.

Negdje u selu kukuriknuo je pijetao.

Šarke na vratima zacvilile su poput tužnog ostavljenog psa.

Unutra se posvuda osjećala memla i kroz razmagnute daske probijale su se zrake sunca na kojima su plesala zrnca prašine.

Krevet je bio u kutu pokriven pokrivačem neodređene boje. Na njemu je bio list novina tko zna od kada i nekoliko ptičjih pera.

Kroz razbijen prozor, na kojemu se kao u znak predaje njihala zavjesa koja je nekada vjerojatno bila bijela, sigurno su se ptice zalijetale u kuću.

Stol pokriven debelim slojem prašine bio je na sredini sobe i na njemu je još stajala vaza sa sasušenim cvijećem.

Ormar i željezna peć i to je bilo sve.

I slike na zidu.

Iznad kreveta u starinskim drvenim okvirima reprodukcije Srca Isusova i Marijina, u kutovima zataknute fotografije.

Uglavnom crno-bijele, tek nekoliko u boji.

Vjenčanu sliku odmah je uočio.

On mlad s bijelom uškrobljenom košuljom i hlačama na crtlu, ona s uskom bijelom vjenčanicom i crnim cipelama i s vjenčićem od umjetnog cvijeća na glavi.

Oči su joj sjale kao dvije zvijezde obrubljene valom tamne kose.

Onda su tu bile fotografije koje su joj kćeri slale preko oceana.

One u lijepim haljinama, s cipelama na visoku petu i lijepim frizurama, na jednoj on, još u snazi, pored svoje nove Olimpije.

Onda je već bio s Hildom.

Unuci nasmiješeni ispod drveća koje raste tamo daleko na kraju svijeta.

I raspelo.

Začudo, sjećao se tog raspela.

Kupili su ga bili na proštenju za Veliku Gospu, u V.

Tamo su pod šatorom kupili i litru gvirca, opojnog i slatkog, mirisao je na med i nije bio dovoljno jak da se čovjek opije.

Tek da mu se lagano zavrti u glavi.

Sjeo je na krevet nakon što je maknuo pokrivač otežao od prašine.

Kroz prozor je vjetar donio miris kozokrvine, onog opojnog cvijeta koji najjače miriše u predvečerje.

Starac je otvorio svoj kofer i iz njega izvadio bocu s vodom i nekoliko kutija s lijekovima.

Devedesetogodišnjaci ne idu nikamo bez lijekova, osmjejnuo se u sebi.

Onda je skinuo lagani svileni šal koji je imao oko vrata i stavio ga na rasklimani ormarić kraj kreveta.

Na njega je posložio lijekove i stavio bocu s vodom.

Otvorio je ladicu koja je pritom bolno zaječala. Godinama nije bila otvarana.

Još odonda otkad je ona koja je tu pola stoljeća čekala i nadala se otišla na put bez povratka. Do obližnjeg groblja u V., tamo gdje su davno, prije gotovo sedamdeset godina kupili raspelo.

Dalje ona i nije išla.

Čekala je da se vrate barem kćeri koje je već odrasle pozvao sebi.

Čekala je dok je mogla.

A onda više nije mogla.

Starac je uzeo jednu kutiju s lijekovima i nasuo male plave tablete u šaku.

Stavio ih je u usta i potegnuo vodu iz boce.

Onda je legao ne izuvši cipele.

Bilo je toplo predvečerje i vani su se glasale ptice.

Gledao je u klatno sata koje se odavno prestalo njihati.

I u raspelo.

Pod glavu je stavio svoj panama šešir i osluškivao vjetar, ptice i grane oraha koje su udarale u okno.

U jednom trenutku, kad mu se pridrijemalo, učinilo mu se kao da se Isus na križu pomakao i da mu želi nešto reći, a on je, iako nije bio vjernik, zadnjim snagama prije nego zaspao pokušao usne oblikovati kako bi izgovorile riječi koje je odavno trebao reći: – Barbara, oprosti...

Šapat je prošao sobom i izašao kroz prozor ispod zavjese pravo do grma divlje kozokrvine, tamo se zapleo i ostao.

Zauvijek.

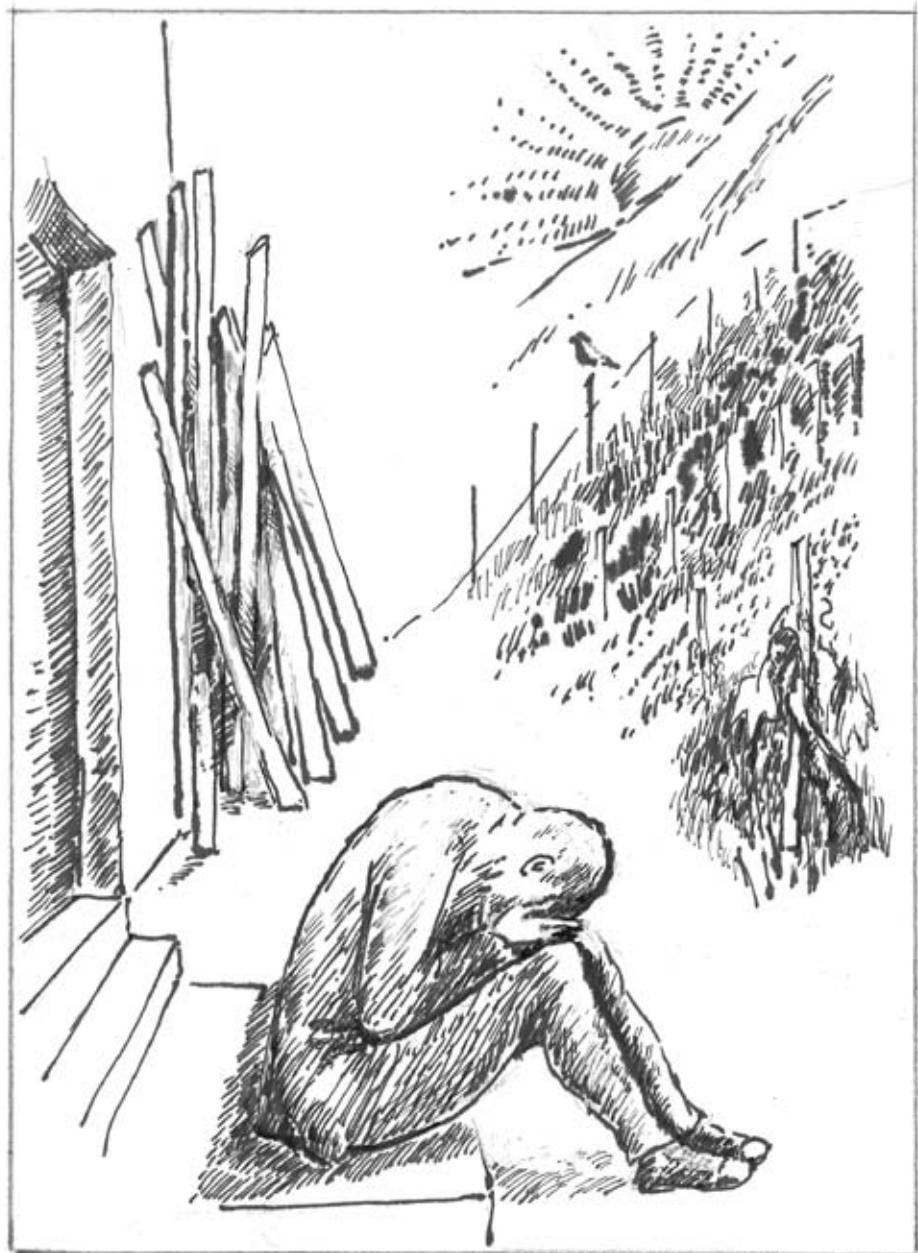
– Oprosti, Barbara... – zašumjelo je dvorištem i čudesnim je glasom pod strehom zapjevala ptica.

Ona koja nikada ne napušta dom.

A ponad jednog groba u obližnjoj V. prhnula je jedna slična ptica prenijevši poruku.

Oprosti za trsje, tatek

PUTOPIS

Marija Hegedušić

Hlebine

3. nagrada

Moje prvo hodočašće

Na šumovitim brežuljcima podno Bilogore proživjela sam bezbrižno djetinjstvo u mjestušcu Sirova Katalena, selu od dvjestotinjak kuća. Uz još trojicu braće, s roditeljima, djedom i bakom živjeli smo skromno od zemlje i njenih plodova. Nedaleko od naše kuće, u centru sela bijaše mala crkva u koju smo redovito išli na misu svake nedjelje. Dva puta godišnje bilo je i proštenje uz nekoliko štandova s igračkama i slatkišima. Veća proštenja bila su u glavnoj crkvi fare, u susjednom mjestu Budrovac i u Đurđevcu, gradiću udaljenom desetak kilometara od mog rodnog mjesta.

Već me kao odraslu djevojku, nakon položene mature, moj zaručnik Ivan pozvao da s njegovim roditeljima hodočastimo u Mariju Bistrigu. On je živio u mjestu Hlebine udaljenom tridesetak kilometara, kamo sam se kasnije i udala. Veselo sam prihvatile njegov poziv radujući se novim horizontima, novim krajevima i saznanjima. Bilo je toplo ljetno jutro i bilo mi je toplo oko srca. Krenule smo majka i ja, a otac nas je zarana vozio konjskom zapregom do Đurđevca, na željezničku stanicu. Dalje smo putovali vlakom. U Novigradu Podravskom pridružio nam se i moj zaručnik Ivan sa svojim roditeljima. U srdačnom razgovoru putovanje je bilo zanimljivo. Izmjenjivali su se pejzaži svih boja, plodna polja, slikoviti šumarci i poneka rijeka. Dugo smo se vozili, preko Koprivnice, Ludbrega i Varaždina do Marije Bistrice. Srce mi je ubrzano kucalo, zbog zaručnika i prvog hodočašća. Kad smo stigli u svetište Mariju Bistrigu, pogled je bio nezaustavljiv. Procesije vjernika dolazile su uz molitvu sa svih strana, zvona su zvonila i odjekivale su svete pjesme posvećene Mariji, Majci Božjoj: »Prim, primi, mila Majko, naša srdašca. To je sve što mogu dati twoja dječica.«

Sve su ulice bile pune šatri i trgovaca koji su prodavali razna obilježja svetišta i vjere: anđeleke, mala raspela, slike Marije i Isusa, svijeće s motivima svetišta, krunice i molitvenike. Kupili smo zavjetne darove za kuću i za mlađu braću igračke i slatkiše. Zaručniku sam kupila sliku Majke Božje Bistričke, a on meni sliku sv. Ivana Krstitelja za uspomenu na hodočašće i veliko licitarsko srce.

U središtu svega bila je impozantna crkva s velebnim tornjevima. Moj zaručnik i ja došli smo moliti Majku Božju Bistričku za oproštenje od svih mladenačkih grijeha prije ženidbe. Kad smo ušli u crkvu, zapanjila me mukla tišina. Molili smo potiho, šapćući, za naše zdravlje i sreću u budućnosti, kao i za mir duša naših dragih pokojnika: »Oče naš, koji jesi na nebesima...«

Poljubili smo glavni oltar i ostavili milodare Majci Božjoj za pomoć. Neki su vjernici puzali na koljenima oko oltara čineći pokoru. A vani ispred crkve bilo je puno prosjaka koji su prosili za Božju milost, bolesnih i invalida koji su molili za ozdravljenje.

S ovim prizorima u očima krenuli smo na spavanje. Moj zaručnik iznajmio je u velikoj kući jednu sobu. Spavali smo svi na podu pokrivenom slamom i nekim plahtama. Od uzbuđenja sam malo spavala i jedva dočekala jutro. Umili smo se i najeli, presvukli i krenuli na glavnu misu koju je služio biskup i još mnogo svećenika. Puno i radosno smo pjevali i molili vjerujući da će se sve ostvariti onako kako smo željeli i da ćemo dobiti oproštenje. Ispovjedili smo se i pričestili u dugoj koloni. Poslije mise išli smo na križni put nedaleko od crkve uz brdo kod četrnaest križnih postaja. Kod svake smo postaje molili i pjevajući išli do sljedeće, i tako do vrha brda. Bilo je naporno, ali uzvišeno i bajkovito. Čudno sam se osjećala, kao da lebdim u nekom drugom svijetu. Proželo me blaženstvo. Poslije smo pod šatorom jeli toplu hranu. Popodne smo se opet vratili u crkvu, pomolili se, posvetili darove i primili blagoslov. Zatim smo krenuli na vlak i kući. Bila sam puna dojmova i duša mi je bila puna.

Vjenčali smo se iste godine, pred zimu, na Svetu Katarinu. Moj muž i ja smo redovito, svake godine, odlazili na hodočašće u Mariju Bistrigu. Kasnije i s djecom kad su malo porasli, ali na jedan dan automobilom. I nismo više spavali na slami. Otada je prošlo mnogo godina, mog muža više nema, a ja ne mogu više zbog bolesti hodočastiti.

Ali još i sada u svom srcu osjećam uzbuđenje zbog toga. U očima vidiš slike svetišta i mnoštvo procesija vjernika, čujem molitve i zvonjavu zvona, a duša mi pjeva kao nekada: »Rajska Djevo, kraljice Hrvata, naša Majko, naša zoro zlata...«

Zora nebom zarudjela

Osvanulo je jutro kada sam trebao poći na put. Ustao sam ranije nego obično, preda mnom je bio službeni put u Dubrovnik. Veselio sam se ponovnom posjetu Gradu u koji sam kao turistički djelatnik često dolazio.

Dan je osvanuo tmuran i siv. S torbom u ruci, još snen, pozovem taksi i začas sam bio u Zračnoj luci »Franjo Tuđman« u Zagrebu. Zgrada se popunjavala putnicima za letove na sve strane svijeta, a pojava koronavirusa (ili bolesti COVID-19) u ono vrijeme, kada mi je putovanje činilo veliko zadovoljstvo, još se nije ni naslućivala.

Nakon ukrcaja u zrakoplov na liniji za Dubrovnik, ugodno smješten uz ovalno okno, promatrao sam uzletišno osoblje kako dovršava zadnje provjere zrakoplova – i krećemo duž uzletišne staze. Pored mene je sjelo dvoje Nijemaca koji su letjeli na odmor u Dubrovnik, a iza mene je bilo nekoliko mladića, po izgledu i govoru sam zaključio da su iz Crne Gore.

Nedugo zatim zrakoplov se počeo uzdizati, probijati kroz oblake čas sive, čas bijele poput svjetlih maglica, nekima se želudac penja u grlo, neki su, valjda od grča, mûkom piljili u pod. I, gle, tamo gore, dostižemo Sunce koje rudi nebom! Tek na visini od oko osam tisuća metara doživjeh istinski zarudak. Nakon što je zazorilo, rudni snop svjetla pokuća na moje okno zrakoplova i rascvate se predivan sunčan dan. Odbacim novine, bacim pogled u daljinu, a tamo vrtovi uskomešanih oblačića. Gledaju nas, svojom mirnocom nas pozdravljaju kao i svako jutro. Ispod mene gusti oblaci, u dobroj mjeri sivi koji u valjkasto oblikovanome mekom perju ovlaš lelujaju po rubovima. Po prozirnome drhtavom velu letjelica klizi u predivni svijet nebesa. Na obzoru plavetnilo širi svoja vrata za naš ulazak u raj, u kome Sunce s istoka proviruje, stidljivo pridiže glavu i usmjerava je prema meni. Ja sretan što sam jutros ušao u dan izniknut iz korijena svemira dok svuda oko mene rudi zora bojama vatre, krvi, bojama maka moga zavičaja. Zapjevam u sebi: »Na nebu zora rudi i zemlju od sna budi, aleluja!« Duša mi u hipu osta bez tijela, nečujnim drhtajem usana joj prošapćem: – Gle, nalazim se u središtu buđenja svemira, ja nevidljiva, mala, sićušna grančica, od zrna gorušićina

manji, ulazim u Njega, u Svjetlost samu. U ovoj stvaraonici svega daruje mi se Riječ u plavetnilu neba. Sunce mi svojim zrakama pokazuje milotu stvaranja Neba i Zemlje, neuništivost biblijskog izvješća u ovoj reprizi čina stvaranja u kojem i ja sudjelujem. Čujem riječi: – Ti si sin Neba, Riječ te izabra.

Ja potpuno nerazuman, čovjekovski nepouzdan, upitah: – Tko si ti?

Od istoga glasa odgovor: – Ja sam Svjetlost ugnijeđena u tvojoj duši.

A ja opet dalje: – Ti Svjetlost u meni?

Još jednom: – Ja sam Punina u tebi boje svjetlosti.

U mojim očima tada zablista sjaj boje neba plavetnoga. Na visini iznad Zemlje lebdim na zračnim jastucima, nazirem svjetlucanje zrcala od stakalaca morske prašine. Ovakav prizor mi pruža jedinstven dar da osjetim Stvarateljevu iskru, ruku iskona, bljesak, Riječ. Osjećam se kao da sam u samom središtu početka. Mirnoća prostranstva u samom srcu osunčanog plavetnila prasne u meni, strašan drhteći nemir udova, mišica, tijela, posebice duha. I učas duša mi klekne. Odjednom se u meni uzdrmaju tanahne plohe moje duše, razori mi se ona legendarna samouvjerenost u dokučivo. Misli mi staju. U tom bezglasnom burnom životu svemira osjetih svoju samoću. Neprispodobivu samost. U hipu spoznaje primam i novo saznanje. Nadu. Nadu jer se srećem sa Stvoriteljem oči u oči. Prvi puta ovako do u srž prisutnosti nas dvojice. Javno. Bez riječi, otvorenih očiju gledam početak. Ne mogu ni viknuti čak. Ni na koji način ne mogu na sebe skrenuti pozornost tog živog beskraja što se oslikava ispred mene i rađa u mojoj svijesti. Duša mi se napunja do puknuća. Evo, Njegov sam gost, prima me za trajnoga stanovnika. Puna su mi pluća. Prsnut će i ona upravo sada, kada stojim oči u oči sa Stvoriteljem nakon biblijskog navještaja ljudskog iskona. Duša govori, viče, bez daha: – Da, Gospodine, smijem Te zvati Stvoriteljem i Ocem! Progovorio si mi svojim jezikom krcatim mirom, nečujnim gromoglasom svemira. Ta punina, eto, što me sada ispunja, to si Ti. Ti, Oče! Potpun u mojoj duši. Siguran sam, bez greške. Tako nešto sam od Tebe i očekivao! To *svjetlo na svodu nebeskom* prelama nezadrživu napetost spektra svake pojedine zrake. Sanjam li ja to otvorenih očiju?

Doživjevši ovaj živi nebeski ritam, shvatih kako i čovjek svakodnevnim buđenjem u njemu, u Gospodinu, dotiče neuništivost.

Duša mi se smiruje. Prigibam glavu na okno zrakoplova, spuštam pogled na dubinu ispod sebe, a tamo svuda uokolo oblaci, vjerojatno i kiša, sivilo od kojeg se kašlje.

Srćem čaj. Na trenutak skrećem pogled na suputnike. I oni otvorenih usta od divljenja. Prodire li duh iskona i u njihove duše? Jedni pored mene

putuju na zasluženi odmor, drugi se pak vraćaju iz tuđe zemlje u kojoj su u potrazi za korom kruha ugledali svoje svjetlo, svjetlo svog preživljavanja.

Zrakoplov počinje tonuti. U miru slušam njegovo šištanje. Ispod nas more. Jadransko. Hrvatsko. Kroz stoljeća bijaše razlogom tolikih ratova. Tolikih pobjeda. Gospod je kroz usta Nikole Zrinskoga objavio da je iznad Jadrana poslao *adrianskoga mora sirenu*, vilu koja će ga čuvati, štititi i braniti od onih koji ga nisu dostojni.

Zaklopljene i presložene novine držim na koljenima, nemam više što čitati. Sve sam pročitao u nesagledivoj Knjizi postanka prirode kroz ovo malo okno zrakoplova. Cijeli beskraj u malome oknu! I to se baš meni danas događa. Čime to zaslužujem? Otkrivenje smisla, nade, prijateljstva s Ocem. Jedan sat leta kao dah. Jedan dah u jedan sat.

Spuštamo se prema Dubrovniku. Sela i gradići uz obalu sada se već dobro razabiru. Gonetam imena nekih mjesta koja znam prema zemljopisnoj karti, nešto mi uspijeva, nešto ne. Mir. Protkan duhovnom diničnošću osjećam neki drhtavi glasni mir, osjećam kako uvirem u Božje vrelo mira. Tišina. Mir iz srži svemira smješta se u moju dušu. I ovaj mali, najmanji dio svemirskih prostranstava sama je njegova srž. To sam spoznao kroz okno zrakoplova, kroz onaj glas tištine što sam slušao. Bila je to Biblija na dlani.

Sletjevši u Zračnu luku Dubrovnik osjetio sam nesigurnost tla, izgubio sam osjećaj čvrstoće zemlje. Nebo mi je ostala trajna sigurnost. U pristanišnoj zgradbi, obnovljenoj po svjetskim standardima poslije Domovinskog rata za vrijeme kojega je nažalost bila potpuno razrušena, komešale su se obitelji mojih suputnika iz Crne Gore, žene i sitna djeca čekala su svoje hranitelje iz inozemstva. Ha, pečalba, zaključih.

Brzim agencijskim prijevozom stižem u Grad, pa u hotel u kojem sam imao predbilježbu za smještaj i poslovne sastanke. U mislima i pod jakim doživljajima za vrijeme leta iz Zagreba zamolim konobara dvije kave kako bih se ponovno uključio u ljudsku i poslovnu svakodnevnicu.

Na kraju dana, poslije obavljenih poslovnih obveza, krenem u društvu prijatelja prošetati večernjim, odnosno, noćnim Stradunom.

Gоворити о Dubrovniku на овако маленоме папиру овог путописа nije могуће. Ипак, ево само неколико ријечи: Dubrovnik/Ragusium је град упамћен од седмога стoljeća када су становници оближnjег Cavtata/Epidauruma zbog потresa напустили своје место и на padinama Srđa sagradили нови град и по богатој шумоликој окolini назвали га Dubrava. У десетом stoljeću град су posvetili sv. Vlahi бискупу који ih је тада obranio od Mle-

čana. Tijekom stoljeća u gradu su sagrađene obrambene zidine s tvrđavama, brojne crkve, palače, ljekarnica od četrnaestoga stoljeća. U gradu su se rađali i djelovali brojni umjetnici, književnici, znanstvenici, primjerice Marin Držić i sin mu Vlaho, Džore Držić, Šiško Menčetić, Ivan Gundulić, Ruđer Bošković, Marin Getaldić, Nikola Nalješković, Stjepan Gradić i drugi. Brojne, u svijetu poznate knjižnice, bogate su literaturom o kulturnoj, znanstvenoj, društvenoj i političkoj znamenitosti Grada. Sredinom četrnaestoga stoljeća Dubrovnik postaje grad-republika. Značajno je naglasiti da su Dubrovčani na prostoru grada, svog kopnenog i otočnog područja, prvi u Europi donijeli zakon o zabrani ropstva.

Dakle, danas doći u Dubrovnik i ne prošetati Stradunom (glavnom ulicom stare gradske jezgre) i drugim srednjovjekovnim ulicama Staroga grada, kao da i nisi bio u Gradu. S obje strane uzduž Straduna, ove *velike ulice*, protežu se izlozi svakovrsnih prodavaonica, suvenirnica, zlatarnica, kafića – svi oni svojim čarima prizivaju šetače svih narodnosti, boja i uzrasta da posjete znamenitosti Grada, da u valovima od zapadnih Vrata od Pila i u suprotnom smjeru prema istočnim Vratima od Ploča šeću i fotoparatima bilježe lice ovoga grada, dok ih s vrha Srđa gleda osvijetljen (noću) veliki bijeli križ što bdije nad Gradom.

Koristeći večer za šetnju, prošao sam ispred stare apoteke, palače Sponze, do Orlandova stupa, do baroknim čarolijama obasjane crkve sv. Vlaha, pa uz katedralu Uznesenja Blažene Djeljice Marije. Bilo mi je također zadovoljstvo, tko zna po koji put, posjetiti i Jazz Caffe legendarnog trubadura i bivšeg vlasnika, poznatog Dubrovčanina Marka Breškovića (1942. – 2010.), kantautora, trubadura, oca obitelji, čovjeka visoke glazbene umjetničke darovitosti. Svojim širokim osmijehom odavao je lice dobrog duha Grada, a kultni bar Troubadour bio je u njegovo vrijeme uistinu suvenir Grada. U tom hramu glazbe bilo je stjecište ovisnika o hard jazzu i Markovim autorskim jazz improvizacijama. I ovu večer sam i sâm ponovno poželio, u baru vrhunskog muziciranja jazza sa štihom glazbene tradicije gosparskog grada, čuti riječi: »Sve bih, sve bih, sve bih pute pregazio / do svih mjesta stić bih htio / svima bih reko drage riječi / prijatelj svakome sam bio.« Poslije Markove smrti, tradiciju dobra humora i prijateljskog osmijeha, nastavili su njegovati njegovi sinovi i neki novi suvremeni klinci.

Moj izlazak iz Markova bara pratio je pogled sv. Vlaha s vrha njegove barokne crkve, a s gradskog zvonika primijetili su me Maro i Baro, preko pet stotina godina stari zelenci, pa me svojim zvonkim zvukom bata obavijestili da je nastupila noćna dvanaesta ura.

I tako sam još dugo šetao Stradunom: »Usred tišine grada / i usnule lje-pote« osjećao sam onu Markovu stvarnost: »Znam da ima mnogo staza / mnogo riječi, ko i nada / jednu treba naći sada / za sva srca ljudi svih / ljudi svih!«, u toj dubokoj u noći »slušao« sam sa svih balkona: »Tiha se čuje gitara, / *La musica di notte.*«

Pun proživljenoga duhovnog prosvjetljenja i pročišćenja samo u jednome danu, pošao sam u hotel sniti svoj blaženi san.

Slavica Sarkotić

Lekenik

1. nagrada

Prkovec: Oprosti za trsje, tatek

Putopis. Razmišljam o značenju te riječi. Putopis ustvari znači putovati i pisati.

Pod putovanjem podrazumijevamo put od točke A do točke B, s time da se putovati može i u mašti. Tada zamišljamo mjesta i krajobrace u kojima smo bili ili kamo bismo tek željeli poći.

Put može biti dugačak i na njemu možemo sretati različite ljude i vidjeti prekrasne građevine, ali put može biti i kratak i može nas jednostavno odvesti do mjesta koja u nama žive od djetinjstva. Mjesta potisnuta na rubove sjećanja i zaboravljenja, a opet sudbinska i sveprisutna.

Ima jedan put o kojem bih vam željela pisati i pričati, put koji nije dugačak, do jednog mjesta koje nije daleko, tek nekoliko kilometara, ali kamo tako rijetko idem.

Ustvari nisam bila godinama. Kad sam bila dijete, tamo bih išla u glavnom ujesen, u vrijeme berbe. U svježini jutra iz usta bi izlazio dah u obliku pare, baka bi preko mojih koljena prebacila kockastu deku i prekrižila me, a djed bi pucnuo bičem u zraku.

Bista (ja sam to uvijek čula kao »bistar«), Rička, hod, Vida, i prelijepo bi životinje pokrenule kola i nas s njima. Na kolima truckale su se bačve u koje će tata mljeti tek pobrano grožđe. Makadamskim putem kroz šumu do vinograda smo stizali za pola sata.

Ono što je prethodilo berbi, posao oko okopavanja, gnojidbe, skidanja suvišnih listova, prskanje protiv peronospore, sve je to meni kao djetetu bilo nepoznato.

To su radili samo stariji. Pa tako nikada i nisam naučila poslove oko vinograda.

Vinograd u Vukomeričkim goricama nadomak Velikoj Gorici i Zagrebu prije svega je bio tatinu ljubav i briga. Kad je tata umro, još smo neko vrijeme uređivali vinograd uz mamine savjete, a onda kad nam ona više nije mogla pomagati, prestali smo odlaziti u vinograd.

Ljudi kažu da je vinograd poput ljubavnice, a maslina poput majke. Maslinu možete i zapustiti, ona će vas uvijek čekati, vinograd traži stalnu brigu i njegu.

Tako je naš vinograd polako propadao dok svi trsovi nisu zarašli u travu i s vremenom se posušili. Uz vinograd polako je propadala i klijet koju je sagradio tata, a s koje je pucao pogled preko vrhova drveća na cestu Sisak-Zagreb i na crveni zvonik vukovinske crkve.

Mama je često spominjala vinograd i klijet, znala sam da joj je na srcu, ali mi smo radili, dolazili s posla u kasne popodnevne sate, i sami već na pragu zlatnih godina, za vinograd nismo imali vremena. Poslije mamine smrti gotovo i nismo odlazili na Prkovec.

Dijelom zbog toga jer gore više i nismo imali što raditi, a dijelom i zbog svojevrsnog srama.

Jer susjed je uz svoju malu klijet napravio pečenjaru, popločio trijem ispred kućice, a redovi njegove loze bili su posloženi kao praline u bombonjeri. Taj put do vinograda i to brdo često sanjam.

Sanjam kako sam dijete i kako se penjem uskim puteljkom prema redovima loze, a svuda uokolo crvene se u travi mirisne šumske jagode. Cijeli brijeđ od njih je rumen i opojna mirisa.

Sanjam kako berem jagode u bijelu kanticu s crvenim točkicama, prsti su mi crveni i mirišu po jagodama, a svuda oko mene cvate raznobojojno poljsko cvijeće i lete leptiri.

A onda se probudim i shvaćam da sam stara, da je šumskih jagoda sve manje, tako barem govore, jer ja ih godinama nisam brala, a valjda zbog sveopćeg zagađenja i leptira je sve manje.

Svibanj je, najljepši mjesec u godini. Kraj svibnja, kad cvatu najljepše ruže i kad je svijet najraskošniji bojama. U vrtu mirišu božuri šepireći se u svojoj ružičastoj raskoši, jasmin se sitnim a mirisnim bijelim cvjetnim glavicama privija uz ogradu, a i kozokrvina je zametnula pupoljke, uskorice večeri mirisati opojno i slatko.

Mogu ja to, govorim samoj sebi uzimajući samo bocu vode, šešir i štap. Josipu kažem da idem malo prošetati, zabrinuo bi se da mu kažem da idem čak do Prkovca pješice.

Trebat će mi najmanje sat i pol, razmišljam. Ali vrijeme je ugodno, jučer je, ni pretoplo ni prehladno. Ružičasti cvjetovi poljske djeteline još nisu otrli rosu sa svojih glavic, a plavim laticama cikorije vlaga i nije potrebna, one su žilave i otporne i na vrućine koje će doći s ljetom.

Hodajući sada već asfaltiranom, doduše uskom seoskom cestom, razmišljam koliko svi mi propuštamo u životu zaboravljajući družiti se s prirodom.

U svakom grmu uz put cvrkuće neka ptica, svako malo preko ceste pretreći fazan, čini mi se da sam krajičkom oka načas spazila i dvije srne kako zamiču u sigurnost šumarka.

Posvuda uz rub ceste bijeli cvjetovi divlje mrkve i zlatne glavice stolinsnika, mlade breze treperava lišća kao da mi šapću: »Dobro jutro.«

Nakon otprilike kilometar i pol pješačenja između još snenih kuća gdje me lajanjem pozdravljaju tek psi, i nakon dva decilitra popijene vode iz boce skrećem ulijevo, na makadamski puteljak i ulazim u šumu koja vodi do Prkovca.

Jutarnji lahor krene s jedne strane i poput vala zapljušne i zanjiše cijelu šumu. Ona radosno uzvrati i opet ispočetka. Ples šume, pomišljam. Čarobno.

Dolazim do drvenog mosta ponad nevelikog jarka, ustvari prokopa kroz šumu. Most su prije više od dvadeset godina sagradili seljani, i moj tata s njima.

Još se sjećam crno-bijelih fotografija nasmijanih graditelja s lopatama, pilama i sjekirama u rukama. Daske pod nogama se pomiču, očito će ih trebati zamijeniti novima.

Opojan i slatkast miris bazge širi se posvuda, a njeni okrugli bijeli cvjetovi doimaju se poput nekakvih čipkastih tanjurića za kolače. I onda ih ugledam. U travi pored puta, prekrivene slojem prašine crvene se sitne šumske jagode.

Bože, koliko je godina prošlo otkako ih nisam brala.

Sjećam se kad su mi ih djed i tata, obojica lugari, donosili zataknute za obode svojih kapa na čijoj su prednjoj strani bila dva hrastova lista od metala, obilježja struke. Ti mirisni stručci slatkih šumskih plodova i danas su mi u životu sjećanju.

Berem te bobice, tamnocrvene, prezrele, i one ružičaste, ne tako zrele i slatke.

Ispirem ih od prašine naginjući bocu s vodom i potom ih trpam u usta.

Neopisiv osjećaj. Kao da sam uzela zalogaj šume. Uto kraj mene projuri motorist ostavljajući za sobom oblak prašine. Tko zna što je mislio vidjevši me tu na putu sa štapom i slamnatim šeširom na glavi.

Noge su mi otežale od penjanja iako, prostim okom gledajući, put ne izgleda strm.

Naše Vukomeričke gorice nisu visoke, šume su pretežno od hrasta lužnjaka te nešto bukve i graba. Dolazim u blizinu Prkovca i nailazim na prve vrtove i kućice vikendaša.

To su uglavnom ljudi iz Zagreba koji su prije tridesetak godina ovdje sagradili kućice za odmor. Neke su drvene i posve malene, a neke su prave male vile u šumi.

Ogradene su uglavnom drvenim plotovima po kojima se povijaju ruže penjačice, ali ima i onih s ogradama od kovana željeza. Sve imaju lijepo uređene vrtove i povrtnjake, a na trijemovima vise pelargonije u teglama.

S puta skrećem na stazu. Staza je u početku široka, a zatim sve uža. Prepoznajem krov tatine klijeti, vidim da su neki crjepovi popadali. Dobra je, našeg vrijednog susjeda nema, ne moram se ni s kim pozdravljati, nikome ništa objašnjavati.

Boja se sa željezne ograde vanjskog stepeništa oljuštila, obujmljen hrđom gleda me metalni grozd na ogradi. Ogradu sam bojila prije desetak godina. Na stepenicama se uhvatila mahovina, a suhog lišća od prošle jeseni ima posvuda.

Penjem se na terasu s koje puca prekrasan pogled na Turopolje. Vidim, dolje uz rub šume još postoji jama iz koje je tata vadio vodu za prskanje vinograda.

Bio je ponosan na svoju plemenku, sam je cijepio svoje trsove. Sad je u jami nešto vode samo na dnu, a i ta je mutna i puna svakakvih otpadaka.

Ipak, negdje iz te jame glasa se žaba. Nekad, kad smo bili djeca, posvuda je bilo gatalinki, malih zelenih žabica koje su skakale i po granju. Natjecali smo se tko će dulje moći držati gatalinku u sklopljenoj šaci prije nego je pusti.

Ja sam tu bila valjda najgora. Jedva bih nekako uzela sitnu žabici na dlan, ali čim bi ona pomakla ljepljive nožice, moj bi se dlan u nelagodi otvarao i žabica bi odskočila u travu.

Već odavno nisam vidjela gatalinku.

Sjedim na terasi s koje godine skidaju sloj po sloj betona pa se sitni kamenci skupljaju uz ogradu. Gledam u susjedovu kućicu, on je uz pećenjaru napravio sjenicu od masivnog drveta, sjaji se drvena klupa nedavno premazana lakom u boji mahagonija.

Daleki toranj crkve u Vukovini sjaji na suncu. Tamo gdje je nekada stajao uredan špalir stupova s trsovima koje je moj vrijedni tata naziоao na žicu, sada je samo trava i tu i tamo batrljak nečega što je nekada bio trs.

Nečega što je nekada rađalo grožđem. Bijelim i crnim, ružičastim i slatkim.

Bobama od kojih je tata pravio vino koje se kasnije nudilo kumovima i prijateljima kad su dolazili u goste. Uz čašu vina često se i zapjevalo.

Mama i tata prelijepo su pjevali. Neki od tih napjeva iz djetinjstva i danas mi zvone u ušima.

Danas više nitko nema vremena ići u goste, život se ubrzao, jako ubrzao.

Travu na mjestu gdje je nekad bio naš vinograd kosi susjed, smeta mu, a i ljepše je vidjeti.

Hvala mu na tome.

U znak zahvalnosti ponekad mu damo bocu pića ili košaru šljiva kad rode. Pokušavam se podići s tanke jakne na koju sam sjela, ali ne uspijevam.

Čak ni uz pomoć štapa. Podigla sam se držeći se za ogradu, hrđa mi ostaje na dlanovima.

Nekada su tu bili lukovi brajde, ogrlice tamnoplavih grozdova koje smo nosili kući i koje bi dugo ostajale slatke na granama obešenim na zidove, čak i onda kad bi se bobе posušile.

Srećom pa imam mobitel i Bogu hvala pa ima signala. Ne znam kako bih inače natrag kući, koljeno mi je opasno zaštekalo, a i kuk me boli. Godine čine svoje.

– Molim? – viče moj muž u slušalicu. – Gdje si? U vinogradu??? Na Prkovcu? Jesi li ti normalna, ženo Božja, znaš li ti koliko godina imaš? I anginu pectoris. Mogla si srčani udar dobiti! Evo, stižem za deset minuta, samo da izvučem auto iz garaže, ne miči se nikuda.

Sjedim na terasi, gledam preko krošanja hrastova prema Vukovini, čak i Zagrebačku goru vidim u daljini, srce mi podrhtava i suze klize niz obraze.

I dok svuda oko mene miriše bazga, ja šapćem: »Tatek, oprosti mi za trsje.«

Katarina Zadrija

Vrbovec

2. nagrada

Kamena Gorica

Putem iz Vrbovca prema zapadu uz mene promiču zrele livade, žedna polja i tiha sela. Sparina je legla na zemlju. Krenula sam starom cestom kako bih barem malo uživala u krajoliku. Prolazim kroz selo Gaj. Svako naše selo ima svoju kapelicu i/ili putni križ i društveni dom. U Gaju se nalazi kapelica posvećena Srcu Isusovu. Prvotna je izgrađena 1928. godine, da bi ju kasnih osamdesetih zamijenila nova kapela.

Selo Dijaneš, manjim dijelom smješteno uz cestu Vrbovec – Sveti Ivan Zelina, većim dijelom u ulici prema jugu, u svom središtu čuva kapelicu sv. Dioniza koja se već 1520. spominje kao župna crkva. Danas je to kapelica koja pripada župi Vrbovec.

U Krkaču mir i tišina, nigrdje nikog. Brezani su se naslonili na Rakovec i skoro da tvore jednu cjelinu.

Na brdašcu, u Rakovcu usprkos žezi ustobočio se toranj crkve sv. Jurja. Jedino se on ne skriva u hladu. Lijepo je sjesti u ugodu crkvenih zidova, odmoriti, zahvaliti za primljeno, zamoliti oprost za propušteno i zatražiti blagoslov. Od davnine je crkva posvećena sv. Jurju. Župa se u Rakovcu spominje već 1334. godine. Rakovec je uz Vrbovec tada bio centar cijelog kraja. Prozborila sam u sebi: »Bože, pomozi!« i nastavila dalje.

Pred seoskim dućanom sjedi ekipa sa zamagljenim pivskim bocama u rukama. Nogometno je prvenstvo. Svaki od njih je tu ispred dućana i trener i vratar i napadač.

Cesta nastavlja kroz šumu do sela Kreča Ves. Tu je lijevo u ulici koja vodi u polja izvor termalne vode. Nitko od nadležnih vlasti koje su se smjenjivale još od kad je izvor u funkciji, od 1980. godine nije našao za profitabilno ovdje izgraditi toplice. Snalažljivosti puka nema kraja. Postavljen je tuš pod kojim se ljudi tuširaju, a termalna neiskorištena voda godinama se slijeva po okolnim poljima.

Kreča Ves ostaje iza mene, prolazim nadvožnjakom preko autoputa i malo dalje mostom iznad potoka Lonja. Lonja ovdje jedva gmiže, tek toli-

ko da se voda miče kako bi se moglo reći da je tekućica. Sva sreća da ima dubina u koje se mogu ribe zavući i preživjeti ovu sparinu.

Nakon par stotina metara skrećem prema sjeveru. Jedno za drugim nižu se sela koja pripadaju gradu Zelini. Spojena tako da nismo sigurni gdje jedno završava, a drugo počinje. Brzo sam prošla kroz Marinovec. U Šulincu kraj putnoga križa širi se ruža. Omotala je ogradu oko križa kao u priči o Trnoružici.

U Sv. Ivanu Zelini napušteno sajmište danas je deponij građevinskog materijala. Od vajkada je bilo glavno trgoviste poljoprivrednih proizvoda i stoke za taj dio Prigorja. Od kad su deve desetih sajmova ukinuti, prostor stoji pust. Nema više blaga, seljaka, nakupaca i prekupaca.

U ono vrijeme, dok su sajmovi bili u modi, iza kipa sv. Antuna, na križanju gdje skrećem prema Varaždinu, nekad je bila zalogajnica. Danas je zatvorena. Nema tko piti liko nakon uspješno završene trgovine. Put prema zelinskim bazenima je zatvoren. I oni su mrtvi. Usprkos prirodnom bogatstvu, nema toplica, nema bazena. Narod se kupa u znoju lica svoga.

Prema Varaždinu selo za selom niže se kao niska na žici. Sela bliže centru su bogatija, malo-malo nailazim na reklamu nekog obrta. Kako se udaljujem, tako imam dojam da putujem kroz vrijeme. Uz put se redaju cvjetnjaci ispred kuća koje nisu nužno nove i moderne. Tu se još uvijek može gdjegdje vidjeti starohrvatski način gradnje kuća i gospodarskih zgrada. Drvene niske prizemnice omazane blatom, obojene vapnom ili bojom po volji vlasnika.

Crkva svetog Martina u Brezničkom Humu stražari pred mjestom ako ide-te sa suprotne strane. Nama s druge strane želi sretan put. Spominje se davne 1334. godine.

Ubrzano skrećem s glavne ceste prema zapadu. S obje strane diže se stara šumu koja gradi tunel. Kroz otvorena stakla auta nosnice draže osvježavajući mirisi mahovine i šumskog bilja, vode ima u potočiću. Taj potočić, to je zapravo onaj isti sporotekući potok Lonja preko kojeg sam već prošla, a koji se puno dalje prema svom ušću pretvara u rijeku. Svoju bočicu s vodom sam ispraznila. Udišući svježi zrak, zaboravljam na žeđ. Kad bih barem mogla uhvatiti ove mirise šumskog bilja i netaknute prirode, tu svježinu u ovu praznu bocu! Bio bi to najkvalitetniji parfem.

Cilj mi je selo Kamena Gorica na obroncima Ivanšice. Grane tunela pomalo se razmiču. Preda mnom puca pogled na brdo na kojem su kućice u selu Donje Makojišće poredane uredno uz cestu kao lego-kocke.

Vjeran pratilac potok Lonja udolinom prati cestu. Nailazim na selo Podruće. Kuće su zidane, uređene, na prvi pogled ne odaju da se nalazim na selu. Gdje koja zatvorena. Vlasnici su u velikom gradu ili inozemstvu. Roštilj u sje-

nici čeka povratnike i goste. Znak »Djeca na putu« obznanjuje mi da prolazim pored pučke škole. Škola se među brezama odmara. Praznici su, nigdje žamora ni djeće vike. Prolazim preko pruge koja spaja taj dio Zagorja sa Zagrebom i Varaždinom. Nekoliko puta prelazim prugu jer ju zavojita cesta u podnožju bregova često siječe. Pruga je ovdje žila kucavica. Bojim se da je u prošlosti češće odnosila živalj nego unosila živost ovdje između šume i gore.

Gore na brdu cilj je moga puta. Skrećem udesno, penjem se do cilja zavojitom uskom cestom, koja mi omogućuje lijep pogled na dolinu kojom sam prošla. U jednom me trenutku preplavio osjećaj kao da lebdim iznad doline. Pogled mi je prikovoao dio koji je ostao dolje, a koji tek sad s bijegu vidim.

Crkva Kraljice Mira na križanju u Podrutama zagrljena je planinom. Zaista pravi naziv za crkvu u ovom kraju gdje caruje mir i spokoj. Izgrađena je 1999. godine nedaleko od mjesta gdje je 1992. tadašnja JNA srušila nenaoružan helikopter s promatračima mirovnih snaga EU. U napadu je poginulo pet osoba. Građevina je to klasičnog stila, trokutastog zabata. Spada pod župu Madžarevo. Isus je zavatio: »Oprosti im, Oče, jer ne znaju što čine!« I meni se otelo: »Oprosti im, Bože, nisu znali što čine. Pokoj vječni preminulima daruj, Gospodine!«

Više gledajući predio koji sam propustila skrećući u brdo nego ispred sebe, krivo sam skrenula. Odjednom sam se našla među vinogradima. Tu je pogled puknuo na drugu stranu, na hrvice kuća utonulih u šljivike po okolnim bregima. Na krivom sam putu. Okrećem auto, vozim lagano do asfalta.

Ispred mene kao naslikana stoji gora Ivanščica. I Petračeve špilje. Danas moj cilj nisu špilje u kojima su prema legendi prebivale vile. Ovo je gorski kraj nedaleko od prometnice koja oduvijek spaja značajne gradove. Uz ovaj se kraj također vežu priče o razbojnicima koji su napadali putnike i karavane. Moguće je da su oni obitavali u tim špiljama, a ne vile. Priče o vilama i coprnicama vjerojatno su bile krinka za naivan puk.

Na križanju na kojem sam krivo skrenula, krećem udesno. Nailazim na kuće utonule u voćnjake. Jednako ima starogradnje, jednako novih zdanja. Selo Kamena Gorica, koje je u sastavu grada Novog Marofa, penje se u brdo. Na početku se ljepotom diči kapelica novije gradnje. Urešena je vitrajima koje je slikala lokalna umjetnica. Pogled iza kapelice puca na okolne brežuljke okićene kućama. U daljini se nazire ruševina Grebengrada, ispod kojeg izvire rijeka Lonja. U starini je na Lonji bilo puno mlinova. Nažalost, ni jedan se nije održao do današnjih dana.

Grebengrad je srednjovjekovna utvrda koja se spominje od 1277. godine. Promijenio je više vlasnika. Posljednji vlasnici bili su grofovi Erdödy,

koji su grad napustili 1710. godine i preselili se u novi dvor u Novom Marofu. Od tada Grebengrad propada. Grebengrad ostavljam kao ciljnu točku svog budućeg posjeta ovom kraju.

Auto ostavljam pored kapelice. Nedaleko, pod brijegom, zdesna na livadi stoji četvrtasta kula. Staro zdanje, možda ostatak nečeg većeg. Pretpostavlja se da je bila dio vojnih fortifikacija Grebengrada. Vjerojatno je u vrijeme Turaka služila kao stražarnica s koje su se u Grebengrad dojavljivale kretnje neprijatelja. Prema predaji 1710. godine utvrdu Grebengrad zahvatio je požar. Tada je iz grebengradske kapelice spašeno zvono za čiju se zvonjavu vjeruje da štiti narod i kraj od svih zala. Doneseno upravo ovamo, u ovu kulu koja tako postaje kapelica i zvonik sv. Ivana Krstitelja.

Posljednja zvonarica zvonika bila je Slava Pupek koja je preminula u ožujku 2019. Slava je posao zvonarice preuzela od svog supruga u čijoj se obitelji posao zvonara prenosio s koljena na koljeno. Uz redovno obavljanje posla zvonarice Slava je zvonila protiv vremenskih nepogoda od Spasova do Miholja. Za vrijeme zvonjenja molila je krunicu Božjega milosrđa.

Uoči blagdana Ivana Krstitelja zvono je zvonilo od sumraka do ponoći kako bi očuvalo narod od zlih sila coprnica iz Petračevih spilja, vremenskih i drugih nepogoda. U zvonjavi su uz zvonaricu sudjelovali i mještani sela Kamena Gorica. Zvonarica je preminula bez pravog nasljednika koji bi zvonio i molio za svoj kraj kao što je to činila ona.

Međutim, našlo se tko će održati zvonik živim. Mladi ljudi, mlade udruge njeguju spomen na zvonaricu, održavaju tradiciju zvonjenja, tradiciju i predaje kraja. Kulturno-umjetnička udruga »Magda i Lujza« u suradnji s gradskom knjižnicom Novi Marof organizira svake godine večer uoči Ivanja kulturno događanje pod nazivom »Vilinsko igrišće«, na koje sam i ja pozvana.

Oko zvonika već se skupilo dosta svijeta. S prostora ispred zvonika nadaleko se pruža pogled. Vidi se dobar dio Kalnika i potkalničkih sela.

Volim okupljanja pjesnika duhovne poezije. Takvi su susreti za mene hod zahvale na oprostu za sve što sam krivo učinila mišlju, djelom i proustum. Zahvala majci Mariji, našem Spasitelju i dragom Bogu.

Atmosfera kod zvonika svečana je, ali opuštena. Ljudi su željni vjerskih i kulturnih događanja i prepričavanja tradicijskih predaja. Prostor ispred zvonika improvizirana je pozornica na kojoj se smjenjuju dječje i odrasle glumačke skupine, pjevači, plesači i pjesnici.

Program traje oko sat i pol, ali kao da je trajao deset minuta. Vješto pripremljeno i raznoliko, publika bi na kraju još.

Sunce je zašlo za Ivanščicu i upalilo vatu njenim vrhom. Nebo iznad zvonika preljeva se pastelnim bojama. Svetički nježno, smirujuće.

Žene iz lokalne udruge »Kraljica Mira«, uz sudjelovanje u programu, za sudsionike i publiku pripremile su zakusku koja se sastoji od tradicijskih kolača toga kraja. Kruščice grofice Lujze, koji su pred zaštitom Ministarstva kulture, tradicionalno pripremaju članice Udruge »Magda i Lujza« iz Madžareva. Udruga njeguje uspomenu na dobrovorku groficu Luisu Erdödy. Luisa Erdödy, žena vlasnika Novog Marofa, pomagala je sirotinju, bolesne, a posebice djecu. Stoga je na svetke djeci darivala kruščice u koje su bile umiješane sjemenke lana. Vjerovalo se da lan ima blagotvorno djelovanje na organizam načet tuberkulozom. Sjemenke lana su se žvakale kao preventiva protiv bolesti tuberkuloze, pošasti tadašnjeg vremena. Danas je taj ukusni zalogajći lijep suvenir koji svak rado sa sobom poneše.

Grofica Luisa Erdödy, čiju obitelj je također poharalo zlo zvano tuberkulozu, osnovala je uz pomoć svojega supruga, grofa Rudolfa bolnicu za stanovnike novomarofskog kraja koja je u svibnju 1890. svečano otvorena, pod nazivom Sveta Marija della Salute (Sveta Marija od Zdravlja). Bolnica je smještena u prostore zgrade na novomarofskom imanju Moždenec, koje je izgrađeno još 1780. godine. Za bolesnike su se brinuli liječnik i časne sestre. Grofica Luisa dva puta dnevno dolazila je u bolnicu i pomagala u njezi bolesnika. Za bolju komunikaciju dvora u Novom Marofu i bolnice grofica je dala uvesti direktnu telefonsku liniju. Bolnica je imala kapacitet za petnaest bolesnika, a četiri kreveta uvijek su bila rezervirana za djecu.

Grofica je bolnicu uzdržavala punih dvadeset godina. Kada su 1923. godine grofovi Erdödy napustili dvorac Novi Marof, dvorac je pretvoren u bolnicu.

Slušajući dječje glasove kako pjesmom i glumom slave i hvale Boga, zavapila sam u sebi: »Bože, blagoslov svu djecu svijeta!«

Bilo je lijepo provesti popodne ovdje pod Ivanščicom, u malom zagorskom selu Kamena Gorica. Naći mir u i spokoj u vjeri, kulturno se uzdižući i još štošta naučiti. Kako sam došla iz najdaljeg kraja, nisam htjela čekati noć. Putem do auta, slušajući zvukove od tornja, otkud se razlijegala blagotvorna zagorska muzika i žamor prisutnih, prošla sam kao u snu. Vraćajući se opet uz rječicu Lonju, pristala sam kako bih propustila mamu divlju patku koja je vodila jato malih pačića, očito s kupanja, u gnijezdo.

Kamena Gorica je ostala iza mene u ozračju smirenosti, poštovanja tradicije i vjere. Do neki drugi put.

Posavinom ujesen

U rano jutro vlak polazi prema istoku poluprazan. Radni je dan i malo je putnika prema Slavoniji. Promiču prigradska naselja u magli, automobili uz pružne prijelaze svjetlima razgone maglu i mrak. Vlak polako gmiže jer je pruga takva da ne smije brže. Treba je renovirati i osposobiti za veće brzine. Srećom, nije bilo previše kiša pa ne prijete vode koje bi, kao nekad kod Banove Jaruge, zamalo odnijele i prugu. Onda mirno promiču veća i manja naselja, stanice... Probija se jutarnje mutno svjetlo. Paučinasti oblaci plove nebom, skupljaju se i razilaze kao djeca u igri. Sunce se žuti u modrini neba, ali nema više one ljetne jare. Lišće naglo opada. Nema kiše. Zemlja je žedna. Zasijana pšenica teško će niknuti bez vlage. Vinogradari su sada podrumari, brinu se o moštu da bude na Martinje za kušanje zrelo vino. Vele da će ove godine biti dobrih vina. I drugih plodina ima: urodile su jabuke, šljive. Neke su jabuke krupne, teške gotovo pola kilograma, jedre, zdrave, sočne. Divota jeseni. Narav se polako smraruje za svoj zimski san. Samo se ljudi uzburkali – te ovo nije dobro, te ono nije dobro... Tako kod nas. Pa k tome pandemija, Bože, sačuvaj! A drugdje prijetnje atomskim oružjem. Hoće li se čovječanstvo usprkos svojoj pameti i znanju samo uništiti? Hoće li opet izabrati krivo kao onda u raju?

Promatram krajolik. Kutinski dimnjaci, pa Novska s ožiljcima rata. Pod podvožnjacima nema više tragova pobunjeničkih bunkera iz Domovinskog rata, zatrpani su. Na kolodvoru spomenik poginulim braniteljima. Popriličan ih je broj. I neki naši dragi ostali su tu. Do spomenika buket ocvalih krizantema. Netko ih se sjetio, bar na Dušni dan. Onda ravnica, obrađena polja na kojima se prosijavaju brazde masne crnice, pa neobrađena zarasla polja. Staje vlak u Okučanima. Stanica uređena po europskim standardima: pothodnici, parkiralište, više mjesta za invalide, sve ograđeno rostfrazjem koji bliješti i bode oči. Zgrada stanice lijepo uređena, dobro održavana. Kao da nije u ratom opustošenoj Slavoniji, nego negdje u Europi.

Vozi vlak dalje na istok. Krajolik se pomalo mijenja, sve više obrađenih i neobrađenih polja. Pukla ravnica koju jutrom grli savska magla. Ukaže se Nova Gradiška. Stanica s ožiljcima rata, gotovo neodržavana. Život joj daje samo sredovječni prometnik s crvenom kapom. Malo ljudi ulazi i izlazi. Neki se možda vraćaju za vikend, petak je. Magla zastire pogled na stotinjak metara. Dalje uz prugu kuće obnovljenih fasada, a uz njih austrougarske stražarnice propucanih zidova i zgrade bez krovova. Tu je rat stao i ostao. Neki putnici željni su zapodjenuti razgovor, ali nije mi do razgovora. A onda najednom – bum! Instinkтивno se streseš i misliš što je puklo, bomba ili što drugo. Ostalo upamćeno od rata. Kad ono, mladim Slavonkama pala metalna kutija puna keksa i oni se rasuli po podu vagona. I prasnu zvonak mladenački smijeh kao metak. Kad nema druge, možeš se jedino od muke smijati. Čini se da je to jedan od načina kako Slavonci prevladavaju nedaće.

Promiču stanice, rijetki prolaznici užurbano ulaze, a vlak se baš umasio, pa na obnovljenoj pruzi raspalio punom brzinom prema Brodu. Promiču mjesta gdje se crkve raznih vjera zvonicima nadvisuju. Diže se mjestimice magla i otkriva ranjenu ogoljelost krajolika. Panonija ravna, radina, i mlada, i zdrava, sad je samo pusta, izazivlje tugu na nekoć šeretskim licima. Ne da se ni ona ipak kao ni onaj krivi toranj crkve sv. Bartola u Vođincima na koji nas je podsjećao pokojni kolega. Više je obrađenih polja, zeleni se zasijana pšenica i iznikla plavkastozelena uljana repica. Staro zrnje donijet će novi život. Tako se sve kroz smrt jednoga obnavlja u drugom obliku.

Savske se magle ne dižu i pomalo je prohладno jer su u vlaku isključili grijanje. Dani se. Evo i Broda. Utonuo u savske magle. Ne naziru mu se čak ni zvonici, a kamoli Brodsko vinogorje s lijeve strane pruge, s ljetnikovcima i davno zamrlim kartaškim partijama uglednih Brođana. U Brodu se blizu pruge vidi na jednoj zgradi hrvatska zastava. Sama kao »samac usred svemira«. Onda Strizivojna, stanica gdje se nekoć presjedalo za okolna mjesta. Nema više obavezne vojske pa ni strizanja (šišanja) garave slavonske kose na vojničku nulericu.

Promiču sela i šumarci, i eto nas na nekoć najvećem željezničkom čvorištu, a danas poluzapuštenom otužnom kolodvoru bez one živosti brojnih vlakova i putnika. Malo ih dolazi, a čini se i malo odlazi. Nema više tko ni otići, vele. Otišlo sve što je moglo. Hoće li se vratiti? Pitam se hoće li Slavonija doista ostati pusta zemlja? Ima nade. Znam neke tvrdih glava koji će iz inata nastojati ostati svoji na svome, obrađivati zemlju kojoj si sluga,

a ne gospodar, i živjeti od rada svojih ruku. Skromno, siromaški. Praviti kulene da se ima za velike svetke i za goste. Jesti svoje povrće i voće. Brati svoje šljive i peći rakiju, lijek za sve prigode. Makar se moralno plaćati porez na pečenje rakije kao u neka davna vremena. A ako ne urode šljive, bit će jabuka pa će se od njih peći rakija. Bit će je makar za lijek. A onda bude li grožđa, bit će i vina. I komovice – za bolesne želuce i za obloge na umornim ili ranjenim nogama. A trebat će rakije i za rijetke slavonske svatove s bar preko sto gostiju ili, ne daj Bože, za karmine. Tako te, eto, na početku i na kraju života prate blagoslovljena voda za besmrtnu dušu, a rakija za zemno tijelo.

Tu nakratko završava moj put jedne slavonske jeseni. Ni ja ne ostajem tu nakon posla. I ja se vraćam na drugo mjesto, u svoj dom.

Jaganjac Božji

ESEJ

Mirko Ćurić
Đakovo
1. nagrada

Pet razmatranja o opraštanju

Prvo razmatranje

Odlazeći odande, ugleda Isus čovjeka zvanog Matej gdje sjedi u carinarnici. I kaže mu: »Podi za mnom!« On usta i podje za njim.

Dok je Isus bio u kući za stolom, gle, mnogi carinici i grešnici dođoše za stol s njime i njegovim učenicima. Vidjevši to, farizeji stanu govoriti: »Zašto vaš učitelj jede s carinicima i grešnicima?«

A on, čuvši to, reče: »Ne treba zdravima liječnika, nego bolesnima. Hajdete i proučite što znači: Milosrđe mi je milo, a ne žrtva. Ta ne dodoh zvati pravednike, nego grješnike.«

(Mt 9, 9-13)

Pisano je: »Evo, dani dolaze kada će...«

Ali uvijek dani dolaze. Idu, budu, prođu, nestanu, uminu: kao prah, kao dah, kao voda, oteku, otpuhnu. Dani nepravedni, mrski; dani kada te sunce milo grijе; dani kada si gladan i jadan; dani kad si sita trbuha i site duše. Kratkotrajni. Dragocjeni. Rijetki. Prerijetki. Turobni. Dugi. Predugi.

Jer, proroci već ustaju i grme: vidjet ćemo dane kada sunce zapada u podne, pomračuje zemlju u po bijela dana. Kad svetkovine okreće u kuknjave, pjevanje u tužaljke. Stižu ti dani: čuješ vjetrove kako nose tamu i škrugut zubi. Glad. I doba bez utjehe. Koliko god tumarao od mora do mora, od sjevera do istoka potucao se, ištući riječ Gospodnjу – utjehe sâm nećeš naći!

I vidiš Isusa kako nas zove: carinike i grešnike, što varamo krivim mjerama.

Vidiš Isusa što kaže: milosrđe mi je milo, a ne žrtva. Isusa što kaže da je došao za bolesne, za grešnike, za izgubljene.

A pravednici neka slave svakoga tko je ozdravio.

Tko je bio izgubljen, a sada je nađen.

Od srca.

Bez himbe.

Drugo razmatranje

*Pokajnicima Gospod daje povratak
i tješi one koji su izgubili nadu.
Obrati se Gospodu i okani se grijeha,
moli se pred licem njegovim
i prestani ga vrijeđati.
Vrati se Višnjem i okani se nepravde
i jako zamrzi na gnusan čin.
Jer tko će hvaliti Svevišnjeg u Podzemlju,
mjesto živih koji ga mogu slaviti?
Hvala mrtvih mrtva je – kao da ih nema,
samo živ i zdrav hvali Gospodina.
O kako je veliko milosrđe u Gospoda,
praštanje onima koji mu se obraćaju!*

(Sir 17, 24-29)

Pisano je: »Pokajnicima Gospod daje povratak i tješi one koji su izgubili nadu.«

Daj nam nade, daj mi nade!
Daj mi vedro srce i vedro lice. Mir!
Dosta je svakome danu zla njegova. Daj mi danas!
I sutra.
I prekosutra.
Oslobodi me od zla, izbavi, otpusti moje duge kao što i ja otpuštam
dužnicima svojim!
Ali, jesam li oprostio dužnicima?
Mrzim li, je li mi srce čisto?
Uh, Gospodine. Pomozi!
Daj da oprostim i da mi bude oprošteno.

Treće razmatranje

Kad Isus vidje mnoštvo oko sebe, zapovjedi da se prijeđe prijeko. I pristupi jedan pismoznanac te mu reče: »Učitelju, za tobom ču kamo god ti pošao.« Kaže mu Isus: »Lisice imaju jazbine i ptice nebeske gnijezda, a Sin Čovječji nema gdje bi glavu naslonio.«

Drugi mu od učenika reče: »Gospodine, dopusti mi da prije odem i pokopam svoga oca.« Isus mu kaže: »Hajde za mnom i pusti neka mrtvi pokapaju svoje mrtve.«
(Mt 8, 18-22)

Amos je prorokovao propast onima što prodavahu pravednika za srebro, i nevoljnika za sandale; što gaze po glavi siromahu i sirotinju s pravog puta gone i čine još kojekakva zla. Stići će ih pravda: prgnječit će ih se na tlo kao što vršilica gnječi klasje; propast će brzi i jaki, strijelci i jahači. Svi!

I stat će, i stat ćemo, pred onoga što smo ga progonili na zemlji: nije imao gdje bi glavu naslonio i svi koji su ga slijedili ostavili su ga sama.

Jedino za takvim vrijedilo je ići.

Četvrto razmatranje

U ono vrijeme dok su Isus i njegovi učenici išli putem, reče mu netko: »Za tobom ču kamo god ti pošao.« Reče mu Isus: »Lisice imaju jazbine, ptice nebeske gnijezda, a Sin Čovječji nema gdje bi glavu naslonio.«

Drugomu nekom reče: »Podi za mnom!« A on će mu: »Dopusti mi da prije odem i pokopam oca.« Reče mu: »Pusti neka mrtvi pokapaju svoje mrtve, a ti idi i navješćuj kraljevstvo Božje.«

I neki drugi reče: »Za tobom ču, Gospodine, ali dopusti mi da se prije oprostim sa svojim ukućanima.« Reče mu Isus: »Nitko tko stavi ruku na plug pa se obazire natrag, nije prikladan za kraljevstvo Božje.«

(Lk 9, 57-62)

Za tobom ču kamo god ti pošao. Tako govorim svakoga dana, a onda putujem kojekuda. I srećem razne ljude i onda, umjesto da volimo jedni druge, ujedamo i ružimo se.

Čvrsto držimo svoje plugove i otimamo se s braćom i sestrama za njive očeva naših, opraštamo se s dubokom tugom od svake sitnice koju smo posjedovali, od svake osobe koju smo smatrali svojom, sahranjujemo mrtve svoje i dugo ih žalimo, kao da se nećemo s njima opet sresti u Svetom Gradu koji će se uzdići nad narodima.

Na ovoj zemlji: lisice imaju jazbine, ptice nebeske gnijezda, a Sin Čovječji nema ni gdje bi glavu naslonio.

A mi imamo mnogo, i što više imamo, sve nam je dalji taj grad koji sija u visinama i postaje toliko dalek pa ga uskoro nećemo ni nazirati.

Peto razmatranje

U ono vrijeme mnogo Židova bijaše došlo tješiti Martu i Mariju zbog brata njihova. Kad Marta doču da Isus dolazi, pođe mu u susret dok je Marija ostala u kući. Marta reče Isusu: »Gospodine, da si bio ovdje, brat moj ne bi umro. Ali i sada znam: što god zaišteš od Boga, dat će ti.« Kaza joj Isus: »Uskrsnut će tvoj brat!« A Marta mu odgovori: »Znam da će uskrsnuti o uskrsnuću, u posljednji dan.« Reče joj Isus: »Ja sam uskrsnuće i život: tko u mene vjeruje, ako i umre, živjet će. I tko god živi i vjeruje u mene, neće umrijeti nikada. Vjeruješ li ovo?« Odgovori mu: »Da, Gospodine! Ja vjerujem da si ti Krist, Sin Božji, Onaj koji dolazi na svijet!«

(Iv 11, 19-27)

Dok su oni tako putovali uđe Isus u jedno selo. Žena neka, imenom Marta, primi ga u kuću. Imala je sestru koja se zvala Marija. Ona sjede do nogu Gospodinovih i slušaše riječ njegovu. A Marta bijaše sva zauzeta posluživanjem pa pristupi i reče: »Gospodine, zar ne mariš što me sestra samu ostavila posluživati? Reci joj dakle da mi pomogne.« Odgovori joj Gospodin: »Marta, Marta! Brineš se i uznemiruješ za mnogo, a jedno je potrebno. Marija je uistinu izabrala bolji dio, koji joj se neće oduzeti.«

(Lk 10, 38-42)

Sve više mi je godina. Moje tijelo polako propada. Sprema se postati prahom. Zabrinut sam i uplašen. Ali trebao bih pronaći mjesto pored Marije, ostaviti drugima kućanske poslove, svjetske poslove, gradske poslove, tuđe poslove, svoje poslove i slušati Riječ.

Brinuti se o vječnosti, a ne o tricama...

Sve će uminuti.

I ova zemlja, i ovo nebo, i sva ona svemirska prostranstva što su sve više strana i udaljena što ih pozornije gledamo. Hlade se i udaljuju zvijezde, i sve je sve pustije i mračnije.

A ipak: svakoga dana čujem Tvoj glas.

Što sam stariji i što slabije vidim svijet, što slabije čujem svijet, jače u meni odjekuje: »Vjeruješ li ovo? Tko u mene vjeruje, ako i umre, živjet će. I tko god živi i vjeruje u mene, neće umrijeti nikada.«

Vjerujem.

Pomozi mi da nikada ne prestanem vjerovati.

Bože, oprosti nam jer ne znamo što činimo

Još od trenutka kad su Adam i Eva posegnuli za plodom sa zabranjenog stabla, čovjek želi ono što pripada Bogu i želi to kad on hoće (zapravo kad Zlo hoće: »Nato će zmija ženi: Ne, nećete umrijeti! Nego zna Bog: onoga dana kad budete s njega jeli, otvorit će vam se oči, i vi ćete biti kao bogovi koji razlučuju dobro i зло.« (Postanak 3, 4-5)

Od tada do danas posezao je čovjek za svime što pripada Bogu, ali nikada tako glasno, tako otvoreno, tako snažno i silovito kao danas. Danas čovjek želi biti gospodar života i smrti (od kontracepcije i pobačaja, preko eutanazije, umjetne oplodnje, surrogat majčinstva do GMO čovjeka i kloniranja životinja i ljudi).

Jednom je Bog stvorio poredak: Bog, čovjek, životinja. Danas ljudi stvaraju nove poretke gdje je na prvom mjestu čovjek, čak i poredak gdje je na prvom mjestu životinja (najčešće kućni ljubimac), a Bog u najblažem slučaju dolazi na posljednje mjesto ili biva, što je još i češće, potpuno izbačen.

Bog je čovjeka za sebe stvorio (»Za sebe si nas, Gospodine, stvorio i nemirno je srce naše dok se ne smiri u Tebi«, sv. Augustin), ali čovjek svoj nemir ne traži smiriti u Bogu, nego u svemu što ga od Boga udaljuje. A nikad kao danas nije imao tako velik izbor sredstava, tako primamljivih, tako naoko bezazlenih sredstava i tako lako dostupnih sredstava koja udaljuju od Boga.

I kao što remek-djelo proslavlja svog autora, čovjek je stvoren da bi slavio onoga na čiju je sliku stvoren, da bi slavio Boga, da bi slavio svoga Autora, svoga Stvoritelja. Ali čovjek želi proslaviti sebe. I nikad kao danas čovjek nije tako masovno žudio za svojom slavom. Nikad u povijesti čovjek nije bio toliko opsjednut vlastitom slavom. I nikad kao danas nije isticao vlastite nedostatke i slabosti, vlastite promašaje, pa čak i grijeha kao urese, kao svoju ljepotu, kao svoju slavu. I nikad nije kao danas činio

sve, uključujući gaženje i vlastitog, i tuđeg, i svakog ljudskog dostojanstva za pet minuta slave. Nikad nije toliko masovno žudio biti obožavan, nakićen nazivima kojima vrve mediji: diva, zvijezda, ikona, božica, božanstvo, bog, učitelj (»očitao je modnu lekciju«)... obožavan od stotina, tisuća, milijuna pratitelja, obožavatelja, sljedbenika, a da zapravo nije napravio ništa. Jer gdje su ispremiješane vrijednosti i Bog nije na prvom mjestu, a životinje bivaju važnije i zaštićenije od čovjeka, gdje ružno postaje lijepo, a zlo postaje normalno i dobro, gdje nas uvjeravaju da postoji novo normalno, gdje se slike Majke Božje nose na majicama zajedno s vrućim hlačicama i križevi na lančićima u dekolteu do pupka, gdje se urinira na predstavama u »umjetničke« svrhe, a prazna limenka ili wc školjke postaju predmet umjetničke inspiracije i divljenja »originalnom stvaralaštvu«, gdje »umjetnost« proizvodi takvu zaglušujuću buku da posjetitelje u pozivnicama moraju upozoravati na opasnost za srčane i druge bolesnike... Gdje je sve dozvoljeno jer više nema Boga, tu svatko može biti slavan jer je zanemaren, zatajen, jer je raspet Onaj koji je jedini slavan.

Ali svi slavom zaslijepljeni, sjetite se da je Raspeti uskrsnuo. Sjetite se da će doći ponovno, da će doći u slavi. A što će tada biti s vašom lažnom slavom? Sjetite se dok je vrijeme jer, kao što i sami znate, vrijeme sve brže i brže juri...

Bože, oprosti nam jer ne znamo što činimo.

Marijan Jelenić

Vodnjan

3. nagrada

Jaganjac Božji

Sve stvari imaju tri dimenzije jer dolaze od Trojedinog Boga. I čovjek ima tri dimenzije: tijelo, dušu i duh. Čovjek nije samo Božji stvor, nego ljubljeno dijete Božje. Zadatak mu je skladno se razvijati i rasti u sve tri dimenzije. To je čovjeku zadano već u trenutku stvaranja: »rastite, plodite se i množite i budite sveti« (Pst 1, 29). Ili kako Luka kaže za Isusa: »jačao je, napunjao se mudrosti i milost je Božja počivala na njemu« (Lk 2, 40). Tako je zacrtan životni put svih ljudi. Nakon razvoja i rasta Bog ima namjeru čovjeka uvesti u savršeniji život, upravo kako kaže Pismo: divno si nas stvorio i još divnije obnovio.

Simbol i sredstvo tog božanskog preobražavajućeg plana je janje. Zašto?

Pradavno žrtvovanje janjeta

Kako se čovjek tjelesno razvijao do naših dana tijekom milijun godina, koliko se procjenjuje postojanje čovjeka, zamršen je put. Je li čovjek direktno stvoren od Boga ili indirektno, evolutivno, najmanje je bitno. I onako sve dolazi iz stvoriteljske namisli i moći Božje. Ovdje nas više zanima kako se čovjek izdizao iznad sebe samoga i čeznuo za višim, kako je duhovno rastao. A imao je potrebu rasti kao što pluća trebaju zrak ili oči svjetlost. Za takav je rast i usavršavanje čovjek stvorio poseban ritual.

U drevna je vremena na proljeće, kada se sve obnavlja, stvorio posebni običaj. Uzeli bi janje, bijelo i zdravo. Naložili vatru, doveli janje u sredinu, uhvatili se u kolo i plesali, i janje natjeravali u vatru. Janje se instinktivno branilo. Plesali su čitav dan dok se janje nije izmorilo i klonulo. Onda bi travom oštricom plitko sebi zarezali žile iznad šaka. I svatko je bar kapljicu krvi spustio na bijelo obamrlo janje, vjerujući da kapljicama krvi svoje nesavršenosti prenosi na janje. Tada bi janje natopljeno krvlju odvelidaleko u pustinju. Izgladjnjelo i premoreno, janje je ondje uginulo i nikada se nije vratio.

Sudionici su rituala bili uvjereni da je janje odnijelo i njihove grijeha. Onda su nastavili živjeti, ali bez nesavršenosti i grijeha koje su ranije činili. Čuvali su čistoću koju su tako stekli. I tako su se ljudi iz godine u godinu lišavali zla i napredovali u savršenstvu. Taj pradavni običaj, koji nije bez Božjeg nadahnuća, ulazi i u kršćansko poimanje čišćenja, usavršavanja i otkupljenja, i trajat će dovijeka.

Krvne žrtve pogana

Postoji i druga strana medalje. Ljudi su kroz vjekove stvorili idolatriju, štovali su brojna božanstva. Njima pravili likove, idole. Ali to više nije bio osjećaj i potreba za lišavanjem od zla, nego osjećaj moći. Idole su izmislili za opravdanje svojih postupaka. Afrodita je smisljena kao božica ljepote da bi čovjek uživao u svojoj ljepoti kao vlasnik. Bakho, bog vina, smisljen je za opravdanje opijanja. Mars, bog rata, za opravdanje ratovanje. Kali, božica krvi, za opravdanje proljevanja ljudske krvi. Proroci su žestoko napadali idolatriju kao najpogubniju opasnost za izabrani narod, čime bi napustio Boga kao *terminus ad quem*, kao pravac razvoja i prepustio se animalnom načinu života bez razvoja i budućnosti. Grci su imali Panteon, hram u kojem su skupili likove svojih božanstava. Rimski su gradovi imali forume, gradske trgrove i središta iskićena likovima božanstava. Koliko je taj svijet bio zatvoren u sebe samoga, najbolje svjedoče riječi Tertulijana koji kaže: »U Rimu je sve bog, osim pravoga Boga.«

Pogani su božanstvima prikazivali krvne žrtve i namjeravali ih time umilostiviti i pridobiti za svoje ciljeve. Tako, primjerice, čitamo kako je rimski car, obilazeći svoje carstvo prigodom sretnog doputovanja u Egipt, dao božanstvima spaliti 160.000 goveda. A druidi su i Perzijanci božanstvima palili i ljudske žrtve. To je bilo međusobno istrebljivanje, što nije poznato među životinjskim vrstama. Nastala je uzrečica *Mors tua, vita mea* – Tvoja je smrt moj život. Iako nas taj način mračnog života čudi, on nije nestao ni u naše »prosvjećeno« vrijeme. I danas postoje idioli. Zbog kulta ljepote ubijaju se nerođena djeca, zbog uživanja propagira prostitucija, zbog bogaćenja napušta istina, zbog »umilostiviljenja« raznih božanstava koje sebi čovjek stvori, čine se nekad nezamislive i nepoznate perverzije, sve do sotonističkih seansi kojima se želi i sotonu upregnuti u naše planove.

Krvne žrtve Izraela

Osjećaj grešnosti pratio je ljude svih vremena jer su obasjani svjetлом Duha Svetoga. Izraelci su, poput drugih naroda, prinosili krvne žrtve. Već je Abel Bogu prinio janje od svoga stada. I tako sve do Isusova vremena. Izraelci godišnje dolaze hodočastiti u hram u Jeruzalem gdje prinose janje ili dvije golubice. Krv se žrtve odvaja, a tijelo se životinje predaje vatrom. Kad je kralj Salomon posvetio hram u Jeruzalemu, »žrtvovali su pred kovčegom toliko ovaca i goveda da se ne mogahu prebrojiti« (1 Kr 8, 5). Žrtvovanje izabranog naroda koji vode proroci ima sasma drugačije značenje od poganskog. Dok pogani hoće ujarmiti božanstva u svoje planove, a bezbožnici rasti na drugima, izabrani narod prinosi žrtve, žrtvom Bogu prinosi sebe. Kao što vatra meso izuzima truleži, tako je želja izraelskog naroda da Bog njihov život otme propasti, svojom ljubavlju pretvoriti u nešto savršenije. Žrtva izabranog naroda ima dio koji se vatrom predaje Bogu i pričesni dio žrtve koji se odvaja i blaguje. Pričesnicom se izražava želja za zajedništвом s Bogom. Dio je žrtve »uzela« vatra, simbol Božje ljubavi, dio uzima žrtvovatelj. Tako se s Gospodinom nalaze u najintimnijem zajedništvu, blaguju za istim stolom. Zajedno jedu, od jela dolazi život. Božanski se život daruje ljudskom i ljudski božanskom. Zbiva se u želji ono što će u Isusu biti stvarnost. Zato je jasno zašto proroci sve čine da narod sačuvaju od idolatrije, od samoživosti i zadrže u prijateljstvu s Bogom koji osigurava razvoj, rast i budućnost bez kraja.

Sve je ljudsko nesavršeno i kvarljivo. Bilo je moguće u hramu prikazati krvnu žrtvu, a srcem ostati daleko od Boga. Žrtva je mogla biti prikazana bez nutarnje pripadnosti Bogu. Zato se Bog i tuži kad kaže: »Žrtve su tvoje stalno preda mnom.« I na drugom mjestu: »Žrtve ti se ne mile, nego si mi tijelo pripravio.«

Janje naše euharistije

Isus je došao usavršiti starozavjetnu vjeru Izraela, tj. odnos Boga i čovjeka. Isus nije prikazao krvne žrtve. Ustanovio je novi oblik žrtve, i to vječne. Prikazivati Bogu sebe umjesto životinja. Više se Bogu svidio Isusov život negoli sve poklane životinje Bogu u čast kroz vjekove. I naravnim je roditeljima draže kad mu se dijete normalno razvija, slično njima, negoli sva materijalna dobra. Isus, prinoseći sebe Bogu, ispunja sva tri zadatka

zadana čovjeku u trenutku stvaranja: raditi, ploditi se i množiti, i biti svet. Svoj način savršenog života, prinošenja sebe Bogu, zajedništvo s Bogom Isus ostavlja kao trajnu žrtvu čovječanstva u Novom zavjetu. To napredovanje čovjeka u savršenstvu, prema biću Božjem, izvor je istinskog napretka. A napredak veseli. Zato se Isusov život naziva evanđelje, *evangeli-on*, radost, radovanje. Isus koji kao čovjek proživljava radost usavršavanja prema Božjem bitku, prožet je i temeljnim osjećajem zahvalnosti. Grčki se zahvaljivanje kaže *eucharistia*. Euharistijski je Isus Isus zahvalnik. Sav je i u svim okolnostima, sa svim osjećajima nagnut prema Bogu. Dubinu njegove radosti i zahvalnosti nikada nećemo proniknuti do kraja, kao što se ni osjećaji među osobama nikada ne mogu sagledati do kraja jer inače više ne bi bile osobe.

Isus je način i stil svoga života ponudio ljudima kao apsolutnu novinu. Jedno je podjarmljivati stvari i božanstva, drugo se stvarima služiti i oblikovati se prema Bogu. Jedno je intelektualno Boga prihvati i tražiti ga u potrebama, drugo je htjeti njemu nalikovati i biti njegovo blaženo dijete. To su dva oprečna pravca. Jedan donosi smrt, drugi vječni život.

Isus je ustanovio novu žrtvu, kada umjesto stvari Bogu prikazuje sebe. To nije samo pitanje nekog trenutka, nego cjelovitog života. To što čovjek proživljava u dubini svoje savjesti, kao društveno biće želi proživjeti i u društvu s drugima i zato postoji euharistija, žrtva svete mise koja je naj-svečaniji i najdragocjeniji skup ljudi. Na misi se Isusa naziva Jagancem Božnjim, a dio svete mise pričest, kada se želi obredno najintimnije povezati s Bogom, jesti za istim stolom, u očekivanju vječnog života. Kršćanska istina o Janjetu važan je motiv i u kršćanskoj umjetnosti kao iskazu vjere. Eto, u Eufragrađevoj bazilici u Poreču Janje je u središtu kršćanskih mučenica. I na mnogim se vratašcima svetohraništa, gdje se trajno čuva euharistijski Krist, pruža reljef Janjeta sa sedam pečata, Janjeta koji zna sve tajne svih vremena i vjekova.

Biblijsko i liturgijsko janje

Na iskustvu prastarog običaja o proljetnom čišćenju, janje je ušlo u *Bibliju*, koja je knjiga čišćenja, obnove i posvećenja. Abel prikazuje janje kao svoju žrtvu Bogu. Za izlazak iz Egipta, Bog naređuje Mojsiju da se zakolje janje ili neko živinče. Izajai će prorokovati kad za Isusa kaže da je »kao janje odveden na klanje« (Iz 52, 13).

Janje se u Bibliji spominje 89 puta, a u samom Otkrivenju 29 puta. Ivan Krstitelj naziva Isusa Janjetom što za poimanje onodobnih ljudi nije bilo nimalo neobično jer su poznavali drevni običaj proljetnog čišćenja. Riječima »Evo Jaganjca Božjeg koji oduzima grijeha svijeta.« Ivan Krstitelj otključava početak nove povijesti. Slika će janjeta biti snažno prisutna u kršćanskom bogoslužju, na tom mističnom sretanju Boga i ljudi. U svakoj se svetoj misi ponavljaju riječi Ivana Krstitelja: »Evo Jaganjca Božjega...« I pjeva se prije pričesti triput »Jaganče Božji«. I zaziva njegovo milosrđe. Posebno je uz Janje sve isprepleteno u Velikom tjednu. Na Veliki četvrtak čita se početak otkupljenja: »Možete izabratи bilo janje bilo kozle i neka se uzme krv i poškrope oba dovratka kuće!« Na Veliki petak evocira se izlazak iz egipatskog ropstva posredstvom janjeta (Iz 52, 13-53). U himnu Svetom Križu pjeva se: »Postat lađom što će potopljene k luci voziti, koju svu će Janjetova krv orositi.«

U himnu se Uskrslom pjeva: »Ovo su, naime, vazmeni blagdani u koji-ma se onog pravog Jaganjca kolje, čijom se krvlju pomazuju pragovi vjernika.« U svih se pet Predslovlja uskrsnog vremena čitavo vrijeme misao vraća na Janje: »Kada je Krist žrtvovan kao naš vazmeni Jaganjac«, »On je, naime, ono pravo Janje koje oduze grijeha svijeta« i »Kad je Krist žrtvovan naš vazmeni Jaganjac.«

Janje je, simbol Isusa Krista, vrlo prisutno i u Časoslovu naroda Božjega kao dijelu bogoštovlja. Kako samo zvuče riječi »na gozbu Kralja Jaganjca«, »vazmeno naše Janje«, »žrtveno, gle, Božje Janje«, »Jaganjčevom krvlju, evo, oprani su grijesi svijeta«, »Silan narod krvlju steče / Žrtvovano janje Božje«, »U sveti čas popodnevni na križu Janje izdahnu«, »neokaljani Jaganjac uzeo je grijeh svijeta«, »pobjidiše krvlju Jaganjčevom«, »žrtveni Jaganjac na tvrdi križ bi prikovan«. I tako redom.

Janje Vječnoga Grada

Za razliku od životinja koje uvijek rade savršeno ali jednako, čovječanstvo silno napreduje. Gdje će završiti taj silni napredak čovječanstva? U samouništenju ili u vječnosti? Čovjek je danas u stanju uništiti fenomen života na Zemlji. Već je davne 1983. grupa američkih učenjaka predvođenih s nekoliko nobelovaca objavila da bi se i eksplozijom 10 % nuklearnog oružja, koliko ga je danas uskladišteno, posve uništilo život. Dio bi ljudi bio uništen izravnom eksplozijom, a dio bi se smrznuo na -60 °C zbog

velike dimne zavjese koja bi nekoliko dana priječila grijanje Sunca. Svijet je stvoren poradi Krista. Krist je *causa instrumentalis et finalis mundi* – uzrok i smisao svijeta, i naša je sudbina u njegovoj vlasti upravo kako ga umjetnici prikazuju kao Pantokratora – Svevladara koji sjedi na globusu.

Sveti Ivan evanđelist napisao je Otkrivenje, proročku knjigu o budućnosti čovječanstva. On opisuje središte budućeg života – Janje, Krista Gospodina. Piše: »Potom sam imao ovo viđenje. Janje gdje стоји на Sinajskoj gori i s njim sto četrdeset četiri tisuće osoba...« (Otk 14, 1). Vječni se život uspoređuje s »Janjetovom svadbom« (Otk 19, 7), kao novi početak, novi život, novo stvaralaštvo. Tamo nema Sunca, ni Mjeseca, ni hrane, ni pića. Sve dolazi od Njega, Janjeta. Kao što je ovaj svijet stvoren za Krista i zbog Krista, tako i drugi, vječni život opstaje jedino u Kristu. Zato u svakoj svetoj misi zaključujemo pretpričesni dio poklikom: »Po Kristu, s Kristom i u Kristu, tebi Bogu Ocu svemogućemu, u jedinstvu Duha Svetoga svaka čast i slava u sve vijeke vjekova.«

Velečasni Stjepan Kranjčić bio je svećenik, djelatnik Krista Gospodina, Janjeta koje je svijet preporodilo i svojom nas krvlju otkupilo. S Janjetom se družio u Časoslovu, u svetoj misi i posebno u Velikom tjednu. Janje je donosio ljudima da ih čisti. Janjetu se pridružio i žrtvom svoga života koji je izgubio nakon teške operacije mozga u Rimu. Njemu u znak divljenja i zahvalnosti napisani su ovi redci.

Ružica Martinović-Vlahović

Slavonski Brod

2. nagrada

Marija – oproštenje cijelog svijeta

»Raduj se, oproštenje cijelog svijeta.«¹

Trg svetog Petra. Veliki petak prve kovidske, dvije tisuće dvadesete godine. Križni put s Papom upriličen je ovaj put iznimno na vatikanskom trgu, a ne kao dosad tradicionalno u rimskom amfiteatru *Colosseumu*. I jednom i drugom mjestu zajedničko je putovanje u krug, kružni križni putovi. Pa i životni put najčešće je kružni, a ovaj trenutak povijesti otežao, poput kamena je bačen u vrijeme oko kojega se šire, kad manji kad veći, pandemijski valovi. Križ nose dvije skupine molitelja naizmjence: prvu čine petorica predstavnika kaznionice *Due Palazzi* u Padovi, među kojima i jedan doživotno osuđeni zatvorenik, a drugu liječnici i osoblje Vatikanske zdravstvene službe koji su uključeni u liječenje oboljelih od korone. Meditacije za svih četrnaest postaja priredili su zatvorenici iz Padove.

Kod dvanaeste postaje molitelji zastaju pred velikim raspelom. Ovaj srednjovjekovni drveni križ sa skladno modeliranim korpusom, starinski empatičan i jednostavan, donesen je iz rimske crkve svetog Marcela, pape i mučenika, a štuje se kao čudotvoran otkako je ostao netaknut u teškom požaru prije pola milenija. Lik Raspetoga, umjetnički i duhovno, izuzetno je dojmljiv i svojom vertikalom ističe se na opustjeloj plošnosti prostranoga trga. Isusovu smrt prati tama svijeta i šutnja neba. Na toj postaji ostaje se neko vrijeme u šutnji – to dolikuje smrti Boga! Pri kraju te šutnje kamera je završila u praznom crnom kadru – uperena, valjda, prema nebu koje je bilo posve tamno. Ta posvemašnja tama i potpuna tišina zauzele su i prekrile čitav ekran, što je djelovalo vrlo neobično. Na trenutak čovjek pomisli kako je došlo do prekida programa, možda se radi o nekoj pogreški ili zabuni, no onda shvati kako je ta crna praznina ustvari prizor prepun značenja i dotiče crne i prazne dubine u nama, sve do samoga dna.

¹Akatist Presvetoj Bogorodici

Pa osjeti jezu od spoznaje kako bi tako mogao izgledati nagovještaj onih posljednjih vremena. Početak kraja svijeta. Posvemašnja utiha i praznina koje su do zadnjega atoma ispunjene tajanstvenom i apsolutnom vlašću onostranoga – apsolutnoga gospodara svih počela. Taj četvrtasti crni komad crnoga neba govorio je puno više od ijedne slike. Svu poništenu radost ovoga trenutka prepunoga patnje, smrti i boli svijeta; sve strepnje od neizvjesne budućnosti i slutnje kraja. Tolike smrti u malo vremena, toliki bolesnici osamljeni i napušteni umiru, toliki u strahu od bolesti za sebe i svoje drage. Kamera je konačno krenula i polako se pomicala po tamnom polju. U jednom kutu pojавio se svjetli komad – detalj Isusove ruke s raspela. Spas iz crnila križ je i Raspeti. Jedini! Otok svjetlosti u moru beznadu.

Pod ovim istim križem dva tjedna ranije papa Franjo stajao je sam u dubokom poklonu i poljubio ga. Molio je tada Božji blagoslov i oproštenje za čitav svijet. Uz raspelo iz crkve sv. Marcela tu je bila i slika Bogorodice *Salus populi Romani* (*Spasiteljica rimskega naroda ili Zdravlje rimskega puka*), donesena tom prigodom iz bazilike Svete Marije Velike. Ova milosna ikona pokazala se više puta velikom pomoćnicom u nevolji, a nastala je još u bizantskoj Crkvi i vrlo je stara – resi je epitet »Lukina slika«. Dakle, papa Franjo izvukao je dva najjača rimska aduta iz riznice milosnih umjetnina, ne bi li prisilio nebesa da mu prepuste ovu partiju za čovječanstvo. Sve ovo zajedno, a još puno više toga što nije bilo vidljivo ni izgovorenog, slilo se u jednu sveopću molitvu Crkve predvođene svojim pastirom, u jedan molitveni vapaj Stvoritelju i Održavatelju života, zaziv životvornih duhovnih sila na ljude i zemlju: tom svijetu treba dati drugu priliku pa da iznova s čistim namjerama i obnovljenom voljom pokuša urediti kako pojedinačni, tako i »zajednički dom«.² A sve to uz pomoć nebeske Majke koja je ujedno i zemaljska, jer ona je »Blagi oprost svijeta«.³

Tako se Marija još jednom pokazuje kao moćna gospodarica rajskega dvora i velika rizničarka duhovnih dobara iz riznice Crkve. Stoga je himnotvorac zadivljeno veliča: »Raduj se, oproštenje cijelog svijeta.« A sveti Franjo, kao žarki molitelj i doličan predstavnik putujuće Crkve, svojom je gorljivom ljubavlju uspio otvoriti nebesa za obilje milosrđa i oproštenja što se u porcijunkulskom oprostu preko Marijinih ruku i njezinih anđela – upravo na njihov blagdan! – izlijevaju iz Božjeg srca na sve duše koje

² Papa Franjo – Jorge Mario Bergoglio, *Laudato si – Enciklika o brizi za zajednički dom*, KS, 2015.

³ Akatist Presvetoj Bogorodici

žude za konačnom i savršenom srećom u zajedništvu sa svojim Stvoriteлом, bez odgode i zapreke, bez i najmanje sjenke smrti.

Gotovo su neprebrojive slike i kipovi s Marijinim likom, sva mesta molitava i hodočašća. A ipak, jesu li svi oni milosni? U milosnim i oprosnim slikama, kroz fotone svjetlosti i atome pigmenata, utjelovljuje se nebeska stvarnost u zemaljske boje i postaje prijemčiva ljudskom duhu i vidljiva »očima srca«. Sveta umjetnina (*ars sacra*) djeluje kao posrednik između božanskog i ljudskog u nama, ali i izvan nas. Iako neživa tvar, na neki neobjašnjiv, zapravo mističan način, postaje duhovno živa i moćnija od ljudi. Ovdje se ne radi o čudu jer milost nije čudo. Milošću Bog posve primjerenio i naravno komunicira sa svojim miljenicima. Osim ako ovi pomaci nisu toliko sićušni i učestali da su gotovo neprimjetni, pa svakodnevna mala čuda, ta mikročuda Božje ljubavi više i ne doživljavamo kao čudesna.

U svojem autobiografskom djelu, kakva su uostalom i sva druga njezina djela, u knjizi *Put k savršenosti*, u poglavljima 36. i 37. sveta Terezija Avilska tumači riječi *Očenaša: Dimitte nobis debita nostra*. Oprashtanje je po njoj jedan od glavnih parametara napretka duhovnog života na *putu k savršenosti* i Isus nas potiče na oprost »kao nešto što je od nas najteže postići i najdraže Njegovu Ocu«.⁴ Ona pokušava otkriti psihološke mehanizme posvećenja oprashtanjem: »Ako u prvom hipu zaboli neka nepravda ili nevolja, još se to dobro nije ni osjetilo, priskače s druge strane razum koji, čini se, podiže zastavu za sebe i gotovo odstranjuje bol, s užitkom što vidi da mu je Gospodin dao u ruke stvar, kojom će za jedan dan moći steći pred Njegovim Veličanstvom više milosti i trajnih naklonosti, nego li bi možda mogao steći za deset godina (...) Jer, kao što drugi cijene zlato i nakit, oni cijene nedaće...«⁵ Dvije stvari iz molitve *Očenaša* zajedničke su za sve, kako za »one koji više ne žele ništa zemaljskoga« tako i za one »koji još uvijek žive na njoj (zemlji, o. a.), i dobro je da žive«⁶ pa trebaju moliti Oca za *kruh svagdanji* – dakle i jedni i drugi mogu »dati Mu našu volju i oprashtati«.⁷ To dvoje ujedno je onaj dio *Očenaša* koji smo u mogućnosti izvršavati, a ako smo spremni na to, Gospodin će nam velikodušno dati i sve ostalo što u njemu molimo. Kad kažemo: »I otpusti nam duge naše,

⁴ Terezija Avilska, *Put k savršenosti*, Kršćanska sadašnjosti i Karmelska izdanja, Zagreb, 2011., str. 133

⁵ Isto, str. 134

⁶ Isto, str. 135

⁷ Isto

kako i mi otpuštamo dužnicima našim!«, zapravo već smo oprostili, uko-
liko jesmo. A ako nismo, pred Boga dolazimo »praznih ruku«.

A tko su naši dužnici? Jesu li to oni koji očekuju od nas uslugu, iskreni pristup, s pravom dobro obavljen posao, znanje, stručnost ili ljubaznost; oni koji nas vrijedaju jer se ponašaju drugačije nego što od njih očekujemo, koji nas iritiraju svojim postupcima, riječima, fizionomijama, marginalnošću ili porijekлом; oni koji su neurotični ili namjerno zločesti, uvrnuti, komplikirani ili imaju čudne navike; oni koji ne mare za nas, ne uvažavaju nas ili ne računaju s nama, ne trebaju našu ljubav, ne cijene naše umijeće i velikodušnost, ne čeznu za našim društvom ili ga lako nadoknade drugim? Treba oprostiti boljima i gorima od sebe te onima što imaju više ili manje od nas i drugaćiji su. Kao i onima koji nam uzimaju vrijeme i snagę od čega ćemo se možda i razboljeti. Jesu li nam dužnici roditelji, djeca, unučad, rođaci, susjedi i prijatelji? Svi oni koji od nas s pravom očekuju ljubav? A tek oni koji su nas povrijedili, nanijeli nam zlo, gubitak ili patnju?! Otvoriti srce i oprostiti! Prihvati volju Očevu u kojoj su sačuvani sve naše vrijeme, sva naša snaga i čitav naš život za bolji način postojanja! Milosrđe i praštanje dva su lica iste ljubavi koja čine sliku Vječne Ljubavi prepoznatljivu u nama. Oprštanje je duhovno blago i čini nas bogatim.

Oprštanje je dinamično i protočno – treba mu nesmetan prolaz. Dobro je stoga budno paziti ne postoji li negdje smetnja oprosnoj struji milosti koja teče kroz nas od Boga prema drugima, ili kroz njih prema nama. Nije li nam duša postala sklerotična, zadebljana i kruta pa životvorni duh ne može nesmetano cirkulirati? Ako se na nju nalijepe i naslage gorčine, indiferentnosti i osvete, može doći do potpunog zastoja te nastupiti odumiranje jednoga njezina dijela. To nam zorno predočuje rečenica koju imamo priliku često čuti: »Ona/On je za mene odsada mrtva/mrtav!« Što će reći, ta osoba umire upravo u meni, samo u meni, a ne u sebi samoj, i na tom dijelu mene događa se infarkt moje osobnosti, memorije ili života.

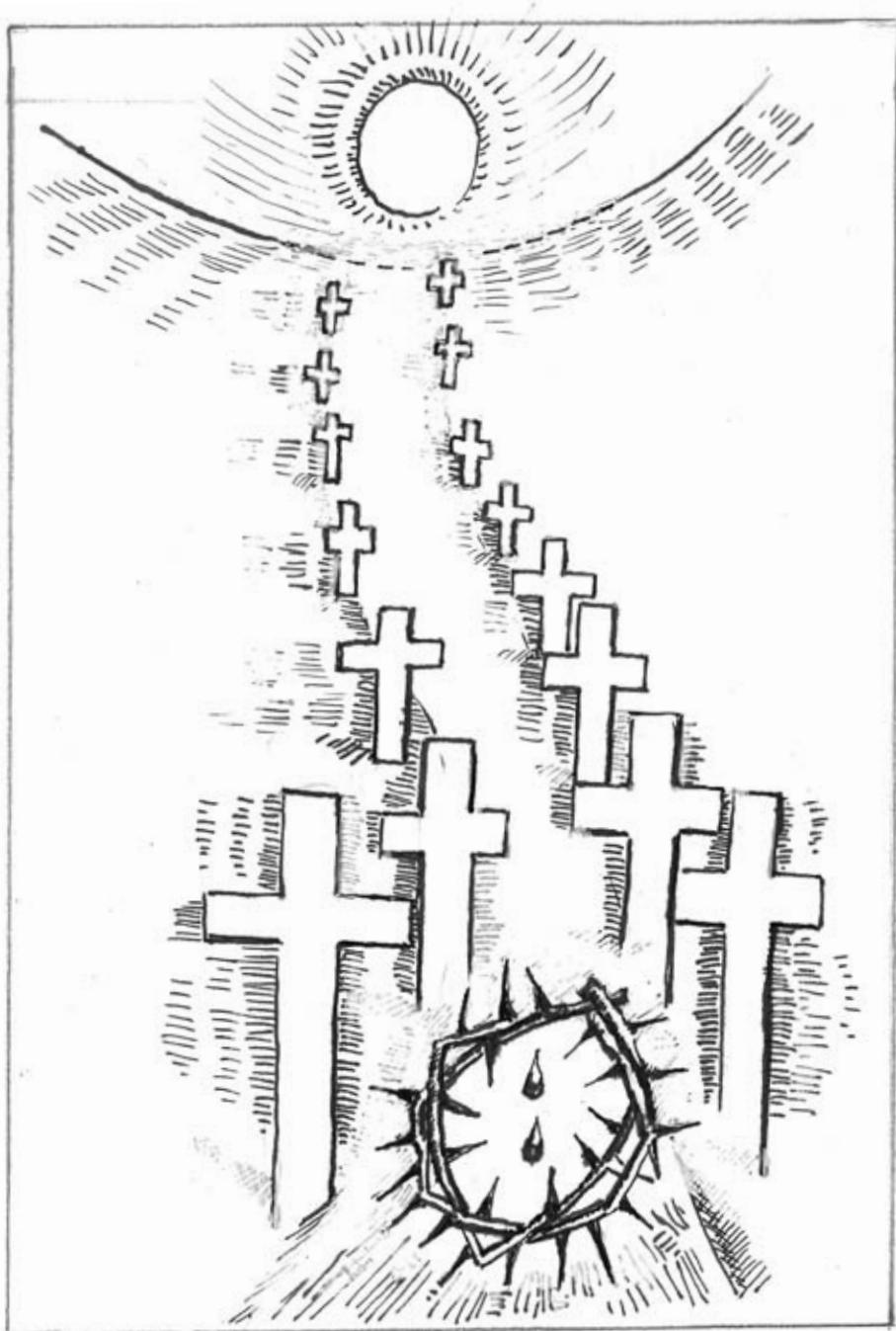
Oproštenje možda je teže primiti nego dati. Jednom dano, trebalo bi dostajati zadugo, ako ne zauvijek, povjerujemo li u njega i prihvativimo ga zahvalno i smjerno. No prihvatanje oproštenja zahtijeva promjenu. A zašto je mijenjati se tako teško? Kako bismo izbjegli poniženje, bol i samopoznaju, držimo se samo površnih slojeva osobnosti i života, branimo se od svojih i tuđih dubina te odnose s drugima često svodimo na razinu uobičajenog i funkcionalnog. Tako neprestano ponavljamo iste obrasce i mentalne putanje. Ljudsko tijelo mijenja se primjetno ili neprimjetno, ali bez prestanka. U svih svojih stotinjak bilijuna stanica ono se migolji, titra

i skakuće svojim česticama u bezbrojnim kvarkovima, elektronima i atomima. Neprestano gibanje i nemir usud su tijela, dok Duh žudi za mirom, ispunjenjem i dospijećem u Očev dom. U vječnu homeostazu sreće. Tijelo se obnavlja preko svojih stanica, koje se stalno zamjenjuju novima, neke brže, a druge sporije; jedino neuroni ostaju s nama do kraja iako, nažalost, svakim danom, i to rapidno, u sve manjem broju.

A naša duša najbolje se obnavlja u Božjoj blizini. Tako ostaje uvijek mlada i ne može umrijeti. No, približiti se Bogu može samo po rubovima stvarnosti preko pličina ljudskosti prema nebeskim pučinama. Jer molitva i jest duhovni hod po vodi ususret ispruženoj ruci Gospodinovoj.

Moj križni put

MONODRAMA

Renata Dobrić

Kaštel Sućurac

3. nagrada

Sjeti se da sam samo čovjek

Dramska osoba: ANA, supruga nestalog hrvatskog branitelja, majka dvojice sinova

Mjesto i vrijeme radnje: obiteljska kuća u Dalmaciji, pred Uskrs 2021.

»Ništa nije tako veliko i ljudsko kao tuga spojena s ljubavlju.
I ništa tako sveto kao život.«

Josip Pupačić

U moderno uređenoj kuhinji, na polici iznad radnog stola nalazi se biježnica otvorena na stranici s naslovom Mamine sirnice, dok su na radnom stolu: jaja, brašno, šećer, maslac, kvasac, dvije naranče, limun, vanilin šećer, rum, mlijeko, lončić i velika žuta posuda. Nasuprot radnom stolu nalazi se stol s četiri sjedalice prekriven stolnjakom s uskrsnim motivima, a na stolu je vaza s cvijećem i Biblija iz koje viri fotografija. Na zidu poviše stola visi raspolo iza kojeg je zataknuta maslinova grančica, dok su na drugom zidu sat, fotografija mladog muškarca u uniformi i ostale obiteljske fotografije. U kutu prostorije nalazi se štednjak na drva u kojemu tinja vatra. Žena od pedesetak godina ulazi u prostoriju, prilazi stolu i na njega odlaže košaricu s obojenim uskrsnim jajima.

ANA: Tako... Jaja sam obojila. (*Kreće prema radnom stolu i uzima sastojke za izradu sirnica.*) Sad ću najprije pripremiti kvasac. (*Dok govorи, lončić s mlijekom stavља na štednjak, a zatim u njega stavља мало šećera i brašna i mrvi kvasac te sve polako miješa žlicom.*) Dok kvasac kisne, pripremit ću i sve ostale sastojke, tako da tijesto možemo zajedno umijesiti. Znam da će moji sinovi sa svojom djecom ući u kuću baš na vrijeme. To je naša obiteljska tradicija. (*Nastavlja s poslom u kuhinji, smješka se.*) Naučila sam ih kako je tajna izvrsnih sirnica u zajedničkoj izradi tijesta, u koje mora biti utkano što više ljubavi. Ako se uskrsni kolači ne rade s ljubavlju i od srca, ne mogu biti dobri. Pa hajde... mogu biti dobri, ali ne mogu biti izvrsni. Ljubav je najbitniji sastojak svega, pa tako i sirnica... i ako se u tijesto doda još malo bla-

goslovljene soli, ne možeš nikako pogriješiti. (*Stanka. Veći osmijeh.*) Kad se samo prisjetim tih naših prvih obiteljskih Uskrsa... i Mislava koji im je pokazivao kako moraju mijesiti onu veliku kuglu mirišljavog tijesta, dok sam ja stajala sa strane smijući se i strepeći hoće li tijesto pasti na pod. »Vidiš, ovako«, govorio bi im Mislav dok bi onu kuglu bacao u zrak visoko, visoko, skoro do stropa, tako da bi tijesto padalo na stol uz obvezni *pljas*, a onda bi s onom kuglom tijesta počeo žestoko tući o stol, usput je valjajući, prevrćući i mijeseci. »Hajde, sad najprije Domagoj, a onda Tomislav«, pozvao bi ih s osmijehom na licu. I onda bi njih dvojica s onim svojim ručicama nastavili oponašati Mislava sve dok ja ne bih prekinula taj muški performans, s izlikom kako je tijesto sad baš izvrsno i kako je u njega ušlo dovoljno zraka te kako će sirnice ove godine biti bolje nego ikada prije. Baš onakve kakvih se i ja sjećam iz svog djetinjstva... mirišljave, mekane, slatke, sočne i žute... baš onakve kakve su za svoju djecu i unuke svake godine o Uskrsu mijesile i pukle moje obje bake i moja majka. (*Uzima bilježnicu s receptom i sjeda za stol.*) I baš kao što bi baka za žensku unučad svakog Uskrsa umijesila pletenicu s jajetom, odnosno gusku, za poticanje plodnosti kod ženske djece, a za mušku unučad okrugli kolač s jajetom, odnosno luk, za poticanje junaštva kod muške djece, tu tradiciju sam nastavila i ja u našoj obitelji. (*Sjetan pogled.*) Za svaki Uskrs, od prve godine braka, uvijek umijesim i sirnice, i tri kolača za moja tri najdraža muškarca. (*Zastaje i s tužnim izrazom lica gleda u fotografiju na zidu.*) Dva kolača za naša dva sina i jedan kolač za tebe, ljubavi. Tri luka za moja tri hrvatska viteza. (*Uzdiše. Ljutito briše suzu.*) Evo... opet isto... Rekla sam samoj sebi kako ovih dana neću plakati i kako neću dozvoliti sebi tugu, ali, eto... (*Stanka. Gleda prema križu.*) Znam, znam, Isuse moj dragi, da mi kršćani moramo biti radosni i znam da je ovozemaljski život samo priprema za život vječni. (*Stanka.*) Ali ti najbolje znaš da sebi svake godine ovih dana oko Uskrsa dozvolim i malo tuge... jer uvijek, baš uvijek, ma koliko se trudila oduprijeti se tom osjećaju, uvijek me neka željezna šaka ščepa za srce i stišće, stišće... kao da želi i to moje srce i mene smrviti i pretvoriti u prah. (*Uzima fotografiju koja proviruje iz Biblije, gleda muškarca u uniformi s djecom u naručju i naslanja je na obraz.*) E, kad bismo barem znali gdje si... da ti barem ružu možemo na grob odnijeti i svijeću zapaliti... (*Briše suzu.*) Preteško je to sve izdržati... tu svu nedorečenost... još uvijek. (*Stanka.*) Mislim kako je lakše onima koji svojim pokojnicima mogu otići na grob... a kamo će ja otići, kad ne znam ni gdje si ti, ni gdje ti je tijelo, ni gdje ti je posljednje počivalište... Jer da si živ, već bi se ti nama bio vratio. (*Stanka.*) Ipak, još uvijek o sebi ne želim razmišljati kao o udovici. Ja, Ana, udovica?

Nemoguće... (*Vrti glavom u nevjerici i odlučnim glasom nastavlja govoriti.*) Ali Uskrs je blagdan radosti i novog života i Isusovog uskrsnuća, i zato neću biti tužna... odbijam biti tužna. (*Mršti se i ponovo rastužuje.*) Ma kome ja lažem? (*Stanka.*) Bože moj... (*Vrti glavom.*) preteško mi je i danas kad se sjetim tog trenutka... (*Uzdije i hvata zrak, gleda sliku.*) kad su me tvoji suborci došli obavijestiti o tvom nestanku. Bilo je u toj akciji i poginulih i ranjenih, a tebi se izgubio svaki trag. (*Stanka.*) U tom trenutku kao da je sve oko mene stalo. Sve je utihnulo. Oko mene nije bilo ničega. Sve je prestalo postojati. Jedino sam bila svjesna bjesomučnih udaraca svog srca koje je neujednačeeno poskakivalo kao da želi iskočiti iz grudi. U svijesti se pojavilo tvoje lice od kojeg sam tražila odgovore... odgovore na pitanja na koja mi do dan-danas nitko nije uspio odgovoriti... kako, zašto... imala sam osjećaj kao da sam se odvojila od vlastitog tijela i kao da sam poletjela prema tebi, tamo nekamo... prestrašna bol je smlavila cijelo moje biće, a onda je sve prekrila tama... (*Prekriva rukama lice. Duboki uzdah. Kima glavom u nevjerici.*) Međutim, prava je bol počela tek nakon što sam se osvijestila. Prihvaćanje istine da te nema i da te možda više nikada neću vidjeti, to je bilo ono najbolnije, ono što mi je razdiralo i tijelo i dušu, to je bilo ono što mi je srce kidalo u komadiće. (*Stanka.*) A nakon tuge je došao bijes... bijes i mržnja prema onima zbog kojih više nisi pokraj mene, prema onima koji su cijeli naš hrvatski narod htjeli potlačiti, prema onima koji su bacali bombe na ovu bogomdanu prekrasnu zemlju, prema onima koji su uništavali naše gradove, rušili crkve, raseljavali nas Hrvate s vjekovnih ognjišta... prema onima zbog kojih se ova naša prelijepa domovina pretvorila u mjesto tuge, nevolje i plača za poginulima, ranjenima, nestalima... Cijelo biće mi je bilo puno ogorčenosti prema svemu oko mene, prema svima onima koji su pobjegli i nisu kao ti i tvoji suborci krenuli u rat kako bi obranili svoju djecu i roditelje, svoje domove, svoje planine, rijeke i more, kako bi napokon ostvarili vjekovni hrvatski san o samostalnoj i slobodnoj Hrvatskoj. (*Muk. Gleda u fotografiju.*) Ljubavi moja... imam osjećaj kao da mi je tih prvih godina nakon tvog nestanka srce bilo crno kao ugljen, baš kao što je bila crna i odjeća koju sam odjevala. (*Stanka.*) Opsesivno sam počela obilaziti razne službe pokušavajući nešto saznati, ali je odgovor uvijek bio isti: »Trudimo se, ali bez uspjeha. Vašem se suprugu izgubio svaki trag.« (*Kima glavom u nevjerici.*) Djeca su bila mala i patila su zbog mog ponašanja, znala sam to, ali nisam samoj sebi mogla pomoći. Iako mi je krunica uvijek bila u ruci i iako mi je stalno molitva bila na usnama, nisam se mogla oduprijeti toj tami koja me cijelu prekrivala. Najradije bih bila i sama odjenula gardističku uniformu i otišla te

tražiti. (*Ustaje i nervozno hoda.*) Neprestano sam sebi zamjerala zbog toga što sam ti uopće dozvolila da otiđeš u rat. Ali, na koji sam te način uopće mogla zaustaviti kad je Hrvatska za tebe bila svetinja... kad je Domovinski rat za tebe bio svetinja? Uvijek si govorio kako si spreman dati i svoj život za našu napaćenu Hrvatsku. I zar te ja upravo radi te tvoje gorljivosti nisam toliko ludo voljela i cijenila, a nakon tvog nestanka sam u svojoj glavi totalno preokrenula priču. (*Stanka.*) Pa zar te i ja nisam poticala na viteštvu i herojstvo, tepajući ti kad bi se vratio s terena: »Evo našeg hrvatskog ratnika i viteza.« (*Stanka.*) Pa ljubav prema Hrvatskoj nas je i spojila. (*Počinje brže govoriti.*) Upoznali smo se na koncertu *Prljavog kazališta* na splitskim Grimapama u listopadu te daleke '89., kad smo svi zajedno u onoj uzavreloj nepreglednoj masi momaka i djevojaka, puni ponosa i nacionalnog naboja pjevali iz sveg grla, srca i duše (*pjeva*): »Ti si bila zadnja ruža hrvatska... Ruuužo, moja ružice, sve sam suze isplako, noću zbog tebe...« Da, upravo ta ljubav nas je i povezala, samo što tada nisam znala da će i ja nekoliko godina nakon tog koncerta i previše suza isplakati. (*Stanka.*) He, kad se samo sjetim tog trenutka kad si mi u onoj golemoj gužvi u ruke gurnuo jedan kraj hrvatske zastave s koje si izrezao zvijezdu i s kojom smo zajedno nastavili mahati luđački skačući i pjevajući pjesmu u kojoj se, nakon dugih sušnih godina, napokon pojavila riječ »hrvatska«. (*Sjetan osmijeh.*) »Zadnja ruža hrvatska...«, to je bio stih zbog kojeg smo svi kao pomahnitali hrlili na koncerete *Prljavog kazališta*. Ti stihovi su bili melem za naše hrvatske duše, nada u skoro ostvarenje snova o samostalnoj domovini o kojoj su već stoljećima naši predci sanjali i zbog koje su toliki ginuli »za krst časni i slobodu zlatnu«, kako si ti volio govoriti, a ja sam te obožavala slušati. (*Zastaje.*) Ti si bio moja ljubav, moj pjesnik i moj ratnik. (*Smješka se.*) I već te večeri smo oboje znali kako smo pronašli svoju drugu polovicu, svoju srodnu dušu. Znali smo da smo jedno drugome suđeni, i da nas je dragi Bog s razlogom spojio. Svoj telefonski broj sam ti napisala kemijskom olovkom na čelu, a ti si rekao kako se više nikad nećeš umiti. (*Smijeh.*) Nakon koncerta si sakrio zastavu i među prvima si otišao s koncerta zajedno s prijateljima jer ste se svi bojali milicije koja vas je već znala privoditi zbog, kako si mi rekao, hrvatskog nacionalizma. (*Smije se.*) E, kad sam to čula, znala sam da sam pronašla muškarca svog života i da sam već zaljubljena do ušiju. (*Smješka se i kima glavom.*) Sljedeći dan si me nazvao i našli smo se na rivi, i zaista, moj broj ti je još uvijek bio napisan po sredini čela. Rekao si kako su ti se svi smijali, i tvoji kod kuće, i ljudi u autobusu, ali tebe nije bilo briga. Nakon pića i šetnje uz morsku obalu u proljetno predvečerje, nakon što si me otpratio na autobus, i nakon što

sam ušla u autobus, otišao si do vozača i nešto mu rekao, a zatim si došao do mene i ispred one mase ljudi iz svega glasa zapjevao pjesmu Miše Kovača, šireći ruke i gestikulirajući (*širi ruke i pjeva na sav glas oponašajući Mislava*): »Odvest ču te na vjenčanje, ljubavi moja, živjeti ćeš samo za me...« (*Zastaje smješkajući se.*) I najlude je bilo to što su ti se svi pridružili. Cijeli autobus je pjevao i svi su gledali u nas, a ja sam umirala od srama. U stvari, lažem... Baš mi je bila draga ta tvoja predstava jer sam se osjećala kao da sam u nekom ludom, otkačenom filmu. A ti si pjevao i pjevao osvojivši sve oko sebe svojim optimizmom, sve dok se vozač nije zaderao iz svega glasa: »Ajde, momak, dosta je više, koliko si puti to otpiva, moga si je već i odvest na vinčanje.« (*Sretno se osmijehuje.*) I ti si me onda podigao u naručaj i iznio vani iz autobusa dok su svi pljeskali i zviždali... a zatim si me spustio na beton na autobusnoj stanici i zaplesao sa mnom vrteći me i okrećući, ne prestajući pjevati. (*Pleše s osmijehom na licu, a zatim zastaje i šireći ruke nastavlja govoriti s čuđenjem.*) I kako se ne udati za takvog čovjeka? Od prvog trenutka, od samog upoznavanja s tobom, nikad nije bilo dosadno. (*Zastaje prisjećajući se.*) A kakvo je tek bilo vjenčanje... Dovoljno je reći kako smo se vjenčali početkom 1990., nakon dva mjeseca poznanstva, a u zraku se već osjećao duh nadolazećih promjena, duh vremena u kojem ćemo bez straha smjeti pjevati *Oj, ti vilo Velebita, Ustani, bane* i ostale pjesme koje su se dotad krišom pjevale. Don Marko se nije prestajao osmijehivati dok nas je vjenčavao jer su tvoji i moji prijatelji u crkvu ušli omotani hrvatskim zastavama, a nakon izlaska iz crkve krenula je *Lijepa naša*, pa *Marjane, Marjane* i ostale pjesme zbog kojih su nas roditelji natjerali da što prije krenemo prema sali za vjenčanje, kako prvu bračnu noć ne bismo proveli u zatvoru. (*Smije se.*) Te večeri tvoj je bend svirao samo hrvatske pjesme, i svi su pjevali s nama, i naši roditelji, i bake, i djedovi. (*Stanka.*) Život nam je bio bajka puna smijeha i radosti, pogotovo kad nam se dogodilo ono najljepše što ljude može povezati... rođenje sinova, rođenje tvojih hrvatskih ratnika, kako si ih volio zvati. (*Uzdah.*) Domagoj je svijet ugledao u vrijeme prvih barikada, krajem kolovoza '90., a Tomislav je prvi put zaplakao u srpnju '91., kad se već znalo što nam se sprema i kad se već naveliko zveckalo oružjem. (*Miluje fotografiju na kojoj je Mislav u uniformi sa sinovima u naručju. Uzdiše.*) E, moj Bože... naravno da sam znala kako ćeš među prvima obući uniformu i otići u rat... (*Stanka.*) Slobodna domovina je bila sve ono o čemu smo sanjali i upravo zato se i stidim svog razmišljanja... a upravo tih prvih dana i godina me sve to izjedalo. Osjećala sam se krivom što sam te i ja poticala da otideš u rat i nikako to sebi nisam mogla oprostiti. (*Nervozno hoda gestikulirajući.*)

Tvoji i moji roditelji su patili baš kao i ja, a onda me jednog dana tvoja majka posjela pokraj sebe i rekla: »Ana, dosta je. Moraš doći k sebi zbog sinova. Oni imaju samo tebe. Zar želiš da i tebe izgube, kao i oca?« (*Stanka. Duboko uzdiše.*) Njene riječi su me osvijestile. Bila sam potrebna našim sinovima. Morala sam im postati i otac i majka, ali... to je i bilo ono čega sam se najviše bojala. Hoću li ih uspjeti odgojiti bez tebe kao dobre, časne i poštene ljude? Pa djeca bi trebala imati oba roditelja. (*Uzdiše.*) I tako, dan za danom, mjesec za mjesecom, godina za godinom... djeca su rasla, a ja sam se trudila pružiti im svu moguću ljubav, i majčinsku i očinsku. (*Stanka.*) Ipak, najteže mi je bilo to što sam sve teške odluke o njihovu odgoju morala donositi sama. (*Provlači ruke kroz kosu.*) I dok sam danju glumila hrabru ženu i majku, noću sam suzama natapala tvoj jastuk, jecajući i gušeći se od tuge i patnje za tobom i tvojom blizinom. (*Stanka. Uzdiše.*) Danju sam ponekad krišom brisala suze, ne želeći ni djeci ni ikome drugome pokazati koliko mi je teško ujutro ustati iz kreveta i koliko tuge i crnih misli nosim u svakom dječiću tijela. Ta nisu djeca zaslužila da djetinjstvo provedu uz tužnu i depresivnu majku, kad su već ostali bez oca... oca i supruga uz kojeg je svaki novi dan bio veselje, smijeh i radost... (*Smije se i plače istovremeno.*) Nemam pojma odakle si samo izvlačio sve one svoje priče i bajke, uzrečice i stihove... (*Briše suze.*) Nedostaju mi oni trenutci kad bi u kuću ušao poput vihora, u prašnjavoj uniformi, a zatim bi se bacio pred mene na koljena kazujući uvjek neke nove stihove, dok bi se djeca vješala po tvojim ramenima... a zatim bi nas prekrio poljupcima, govoreći: »Strašni vitez stiže iz borbe za domovinu i napada vas poljupcima.« (*Smije se.*) Dječji smijeh, vika i cika potrajali bi do dugo u noć, a kad bismo djecu smjestili u krevetiće, prepustili bismo se samo našim toliko željenim trenutcima. (*Stanka.*) I u ovom trenutku mogu čuti kako mi na uho šapućeš stihove pjesme *Ljubav* Antuna Branka Šimića (*izražajno kazuje stihove, gestikulirajući*): »Zgasnuli smo žutu lampu, / Plavi plašt je pao oko tvoga tijela. / Vani šume oblaci i stabla, / vani lete teška bijela krila. / Moje tijelo ispruženo podno tvojih nogu. / Moje ruke svijaju se, žude, mole. / Draga, neka tvoje teške kose / Kroz noć zavijore, zavijore / kroz noć / Kose moje drage duboko šumore / kao more.« (*Naglo zastaje.*) To je bila naša posljednja zajednička noć... (*Sjetno uzdiše. Zatvara oči.*) Još uvjek zamišljam kako nam se prsti isprepliću... grliš me i moje tijelo privlačiš k sebi... i osjećam tvoje usne na svojim usnama, tvoj dah na svom uhu, tvoje usne na svojoj koži, na meni... (*Stanka.*) I kad se noću onako sama sklupčam u krevetu, tako da mi ne bi smetalo ni da je krevet malen kao orahova ljska, zamišljam kako glavu mirno i spokojno polažem na tvoje grudi

i osjećam kako ti srce kuca... bam, bam, bam... za mene, za našu djecu, za Hrvatsku. (*Duža stanka.*) Kažu ljudi kako vrijeme liječi sve rane, ali ne... to i nije baš prava istina. Neke rane ne mogu zacijeliti nikada. Možda s vremenom postane malo lakše jer se čovjek ne smije prepustiti očaju i tuzi zbog svih onih zbog kojih moraš živjeti. Upravo zato ni ja sebi nisam mogla dozvoliti potonuće zbog onog najvrjednijeg što smo nas dvoje, uz Božju pomoć, stvorili. Zbog naše djece. Zbog naših sinova u čijim licima pronalazim tvoje lice, u čijem smijehu čujem tvoj smijeh, u čijim očima vidim onu tvoju radost... zbog sinova koji su od tebe naslijedili tvoj duh i tvoj smisao za humor. Zbog naših sinova u čiju je dušu utkana ljubav prema ovoj našoj prekrasnoj domovini Hrvatskoj, baš kao što je ta ista ljubav oduvijek utkana i u naša srca, ljubavi moja. (*Stanka.*) Ne zove njih tuđina, baš kao što ni nas nije zvala. U njihovim očima zrcale se hrvatsko duboko modro more i hrvatsko plavo nebo. U njihovim očima se, baš kao i u tvojima, vijori hrvatski barjak, dok se na sam spomen Hrvatske na njihovim licima pojavi ushit. Obojica Hrvatsku ljube cijelim svojim bićem, i tako i oni svoju djecu odgajaju. (*Stanka.*) Uz Božju pomoć, uspjela sam pobijediti svoj najveći strah... uspjela sam naše sinove odgojiti kao časne, poštene i vrijedne ljude, kojima su obitelj i vjera na prvom mjestu, i koji su sad dobri očevi svojoj djeci. Znaju oni što je najvažnije u životu, a to je da se bez Boga ne može živjeti. To sam im oduvijek govorila i pokazivala. (*Stanka.*) Predala sam sve Bogu u ruke i zamolila sam ga da upravi putove moje, baš kao što mi je naš dragi župnik uvijek u našim razgovorima govorio: »Predaj sve u Božje ruke jer s vjerom u Boga sve je moguće.« (*Sjeda za stol.*) Ponekad, kad se u njih dvojicu zagledam, učini mi se kao da si ti ponovno tu pokraj mene. (*Stanka.*) Svih ovih godina sam jedino na takav način i uspjela preživjeti bez tebe, ljubavi moja. Zamišljajući da si s nama za stolom za nedjeljnim objedom... zamišljajući kako činiš znak križa i kako započinješ molitvu, kojoj se priključuju i naša djeca, zatvarajući oči i sklapajući ručice, moleći se dragom Isusu za domovinu i za našu obitelj. I dan-danas mi se, nakon svih ovih godina bez tebe, u samostalnoj Hrvatskoj, za čiju si slobodu i ti zaslužan, u oku pojavi suza kad čujem Matoševe stihove o Hrvatskoj, koju je on ljubio prije stotinu godina, baš kao što su je svi hrvatski ratnici i branitelji ljubili tih devedesetih, baš kao što ju je hrvatski narod ljubio od stoljeća sedmog... (*Stanka.*) A danas... ne, ne... o tome kako je danas, ne želim uopće govoriti... bolje da ne znaš...

(*Naglo okreće glavu i kreće prema štednjaku na drva.*) Ajme, nije se valjda vatra ugasila... tjesto mora kisnuti u toplome... (*Ubacuje cjepanicu i potpi-*

ruje vatru. U štednjaku se čuje pucketanje.) Hej, Domaći, gdje ste? Tintiliću, kamo si se ti sakrio? (*Sjeda na pod ispred štednjaka. Smješka se.*) Kad god čujem vatru kako pucketa, prisjetim se onih trenutaka pred Božić kad bismo svi zajedno baš ovako sjedili u mraku na jastucima, a ti bi im pričao Šumu Striborovu gestikulirajući i radeći grimase. (*Tišim glasom.*) Njih dvojica su te slušali širom otvorenih usta i razrogačenih očiju čudeći se priči o zločestoj guji, lakoumnom i prevarenom mladiću, i srčanoj i plemenitoj mladićevoj majci, radujući se što je na kraju priče dobro pobijedilo zlo, kao i u svim ostalim bajkama koje smo im čitali. (*Stanka. Smješka se.*) I dan-danas nas troje u svakoj upaljenoj vatri tražimo Domaće i Tintilinića, prisjećajući se tih naših sretnih zimskih večeri provedenih u obiteljskom zajedništvu i veselju. (*Zamišljeno gleda u vatru. Na licu joj se sada ocrtava tuga.*)

Uh, kako li sam samo bila bijesna i na tebe i na sebe u onim najtežim trenutcima nakon prihvaćanja činjenice da ti se izgubio svaki trag... u trenutcima prihvaćanja toga što su tvoje ime u birokratskim institucijama zaveli pod »nestao«. Bila sam bijesna na tebe zbog toga što si otišao u Domovinski rat, i bila sam bijesna na sebe što sam bila ponosna na tebe što si od samih početaka otišao braniti Hrvatsku. (*Stanka.*) »Domovina je veća od života«, rekao si kad si prvi put odlazio na ratište, krajem ljeta te daleke '91. Izljubio si nas i izgrlio i radosno si se s nama oprostio kao da ideš na neki izlet, a ne u rat. Ja sam ostala sama s dvoje male djece tako da nisam ni imala vremena za razmišljanje. (*Stanka.*) Moram priznati, ni u jednom trenutku nisam pomislila kako bi ti se moglo nešto loše dogoditi. (*Stanka.*) A svaki put kad bi se vratio s ratišta, na crne misli i depresivne scenarije ionako nismo htjeli trošiti dragocjene trenutke. (*Stanka.*) I tako, nakon prvotnog šoka i tuge, cijelo moje biće prekrili su bijes i želja za osvetom. (*Stanka.*) Istina je da sam nakon onih riječi tvoje majke nastavila živjeti za naše sinove kojima sam htjela biti što bolji roditelj, ali u meni je tinjala mržnja koju sam skrivala u dubini srca. To me sve malo-pomalo, svaki dan sve više iznutra izjedalo, i nisam mogla prestati s gorčinom razmišljati o svim tim neljudima koji su palili naša sela, granatirali gradove i katedrale, rušili crkve, i koji su htjeli popubijati nas Hrvate samo zbog toga jer branimo ono što su nam naši predci ostavili u nasljedstvo. Bila sam bijesna na političare, na međunarodnu zajednicu, na JNA koja je pokazala svoje pravo lice, na sve te bradate luđake koji su od tko zna kud došli u našu domovinu želeći ostvariti svoje lude snove o Velikoj Srbiji. (*Stanka.*) Prigovarala sam ti u mislima i to što si Hrvatsku volio više od svoje obitelji, više od svoje djece, više od mene... a u isto vrijeme sam znala kako bih ti cijeli život zamjerala da nisi postao jedan od mnogih

hrvatskih branitelja koji su s ponosom, pod hrvatskim grbom, obranili domovinu... I upravo zbog takvih poput tebe naša djeca i unuci danas mogu slobodno reći da su Hrvati koji žive u samostalnoj Hrvatskoj. (*Stanka.*) Sam dragi Bog mi je svjedok koliko je strašno to iščekivanje hoćeš li se pojavit na vratima... hoće li mi javiti da su te pronašli... pitanja, brojna pitanja... i svakovrsni scenariji. (*Zamišljeno zastaje.*)

I tako je ta moja agonija trajala sve dok jednog dana nisam otišla na isповijed u kojoj sam se, u pravom smislu riječi, u ispjedaonici, pred našim dragim župnikom, raspala. Djeca su već isla u osnovnu školu. (*Zamišljeno.*) U ispjedaonici nisam mogla prestati plakati i jecati. Napokon sam cijelo onoj dugo skrivanoj nataloženoj tuzi i depresiji dozvolila izlazak na površinu. Kad sam se malo smirila, župniku sam napokon ispričala sve o tim svojim unutarnjim sukobima, optuživanju i samooptuživanju, o nemoći i neshvaćanju, o tuzi i gorčini koje su se mijesale sa željom za osvetom, o življenju u nekom paralelnom svijetu... (*Stanka. Uzdiše i izdiše.*) A don Marko... don Marko je najprije jedno vrijeme šutio davši mi vremena da dođem k sebi i da se smirim, a onda... onda je počeo izgovarati riječi koje su mi doslovno spasile život. (*Zamišljeno kima glavom prisjećajući se.*) Rekao mi je... (*duboki uzdah*) kako moram u sebi pronaći snage za oprost jer će me sva ta krivnja, samooptuživanje i neopraštanje uništiti. Rekao mi je i kako s takvim stavom najviše štetim sama sebi, a onda i djeci, jer oni to na meni primjećuju i zabrinuti su za mene. (*Duboki uzdah.*) Ali, don Marko, rekla sam mu tada... (*Širi ruke u nevjericu.*) Kako oprostiti? (*Usplahireno i u čuđenju nastavlja brzo govoriti.*) Kako oprostiti Vukovar, Ovčaru, Škabrnju... odvođenje Hrvata u logore... djecu i starce u izbjeglištvu...? Pa kako bi im bilo tko mogao oprostiti za sve uništene obitelji i uništenu djetinjstva... za sve ucviljene udovice i majke, za sve sinove i kćeri koje će se morati odgojiti bez očeva... kako im oprostiti za sve naše ranjene... poginule... zarobljene i nestale branitelje, među kojima je i moj Mislav...? (*Ustaje i bijesno govoriti.*) Kako bih ja (*nastavlja ruke na prsa*) mogla oprostiti onima koji su nas Hrvate došli ubijati u našu domovinu...? Pa nismo mi njih napali, nego oni nas... Mi smo samo branili svoju domovinu i svoju djecu... (*Prekriva lice rukama. Stanka.*) I jesu li se oni pokajali i od nas zatražili oprost za sve zlo koje su nam učinili? Ne, ne, don Marko... (*vrti glavom negirajući*) ja to ne mogu oprostiti... pa ostala sam bez supruga u dvadeset i osmoj godini, a njih dvojicu odgajam bez oca od malih nogu... (*Stanka.*) Pa za njih je Mislav samo... (*traži riječi*) samo neki mitski hrvatski ratnik s fotografije (*smeteno gura ruke kroz kosu i stišće oči*)

koju njihova luda mater ljubi svaku večer prije spavanja... (*Duboki uzdah. Nastavlja govoriti smirenim glasom.*)

I ponovo je don Marko sačekao da se smirim, a onda je rekao: »Znam da nije lako oprostiti. Ali, Isus nas poučava kako moramo ljubiti svoje neprijatelje i moliti za one koji nas progone. Znam i ja da je to najteža stvar na svijetu, oprostiti neprijatelju koji nam je učinio nešto zlo i loše, ali... mi smo kršćani, zar ne? Oprštajući lijećimo i sebe i druge oko sebe. Neopraštanje je otrov za naše tijelo, dušu i duh, a ti sebe i želiš i moraš izlječiti, je li tako? I najveći grijeh i najveće zlo moguće je svladati uz Božju pomoć, i zato se moli dragom Bogu da ti dade snage za oproštenje.« (*Stanka.*) Preispitujući se, shvatila sam kako moram u sebi pronaći snage za oprost. (*Stanka.*) Nepraštanje je najviše štetilo meni i mojoj djeci jer me izjedalo, a najmanje je štetilo onima koji su mene povrijedili. (*Stanka.*) Trudila sam se više ne razmišljati o besmislenosti svega, o tome kako su političari i politika s vremenom počeli zaboravljati sve ono što su branitelji učinili za hrvatski narod, za našu Hrvatsku, za našu slobodu... (*Vrti glavom u nevjerici.*) Borila sam se sa samom sobom kako bih smogla snage za oprost svima onima kojima sam bilo što zamjerala. (*Stanka.*) Često sam znala otići na razgovor s don Markom koji mi je uvijek govorio: »Ana, trebaš sebi vratiti kršćanski optimizam jer dobro je uvijek jače od zla. Nemoj misliti na loše i zle stvari iz prošlosti, nego u svjetlu Isusova uskrsnuća cijelu svoju snagu hrabro stavi u službu dobra, pravde, istine i ljubavi. I baš kao što dragi Bog prašta nama, isto tako mi trebamo praštati jedni drugima. Jedini pravi lijek za tvoje duševno i tjelesno smirenje je razumijevanje i oproštenje. Ne završava Isus bez razloga molitvu *Očenaš* riječima: 'I otpusti nam duge naše kako i mi otpuštamo dužnicima našim.' I zato, Ana, otpusti im dugove njihove, a dragi Bog će napisljetu svima suditi, i nama, i njima. Njegova je volja uvijek posljednja i njegov sud će biti završni sud.« (*Stanka.*) Često sam znala mozgati o zadnjim riječima *Očenaša* shvaćajući napokon njihovu istinsku bit. (*Uzdiše.*) Molila sam se svakog dana Isusu da mi dade snage za oproštenje. Shvatila sam kakao je on umro za naše grijehe, našu slomljenošć i nedostatak suošjećanja i oprštanjia. I malo-pomalo, počela sam oprštati, a s tim je dolazilo i do izlječenja moje duše. »Isuse, učini srce moje po srcu svom«, znala bih dnevno reći po stotinu puta. U dušu mi se počeo vraćati mir i spokoj. Nisam željela više razmišljati o lošim stvarima i predala sam sve u ruke Božje. »Isuse, misli ti«, govorila bih uvijek kad bi mi se mrski scenariji počeli vrtjeti po glavi. (*Stanka.*) Shvatila sam kako uopće nije jednostavno biti istinski vjernik i kršćanin. Svi mi

ljudi smo grešnici, ali je problem ako to ne uviđamo i ako ne priznajemo vlastitu grešnost. I samo ako se iskreno pokajemo, tada od Boga možemo dobiti oprost. (*Stavlja ruke na čelo.*) Uh, Bože moj, pomozi mi sve ovo shvatiti. (*Smješka se.*) U sve moje molitve bile su uključene riječi: »Bože, priznajem da sam sagrijeošila, otpusti mi duge moje.« Sve češće sam dušu liječila čitanjem *Svetog pisma* u kojem je rješenje za svaki naš problem. (*Uzima Bibliju sa stola, lista je i otvara na stranici.*) Evo, ovdje piše ovako (*čita*): »Doista, ako vi otpustite ljudima njihove prijestupke, otpustit će i vama vaš Otac nebeski. Ako li vi ne otpustite ljudima, ni Otac vaš neće vama otpustiti vaših prijestupaka.« (Mt 6:14-15) (*Stanka.*) I tako, dan po dan, molitva za molitvom, duša mi je bila sve smirenija i smirenija. Djeca su napokon odrastala s majkom koja je bila istinski radosna i koja je Bogu zahvaljivala za svaki novi dan, s majkom koja se smijala svakoj njihovoj šali i radovala svakom njihovom uspjehu. (*Stanka.*) U sebi sam pronašla snage za oprost... i tek tada sam shvatila kolika je moć u oproštenju. Nakon dugo vremena, imala sam osjećaj kao da sam sa sebe skinula golemi teret... osjećala sam se kao da bih mogla poletjeti... bila sam kao ptica koju su napokon pustili iz krletke... (*Duža stanka.*) I tako... da, oprostila sam, ali zaboraviti ne mogu... E, sad, je li to uistinu pravi i iskreni oprost? (*Uzdiše.*) Pa ne znam ni sama... To samo dragi Bog može znati, a on će nam ionako svima suditi kad jednog dana dođemo pred njegov sud i pred njegovo lice. (*Stanka.*) Ali, jedno znam – hrvatski heroji se nikad ne zaboravljaju. Neka im je vječna hvala i slava. (*Stanka. Smješka se i gleda prema križu na zidu.*) Dragi moj Isuse, trudim se, trudim se, uistinu se trudim, ti si mi svjedok... Ali, sjeti se da sam samo čovjek... (*Naglo zastaje.*)

(*U nevjericu brzo pokriva dlanom usta. Gleda zidni sat.*) Uh, opet sam izgubila pojam o vremenu. (*Hvata se za glavu. Uzdah.*) Naravno, kasnim, kao i obično. Brzo, brzo, Ana... (*požuruje samu sebe*) na sirnice si zaboravila. Djeca dolaze za pola sata. Brzo, brzo...

(*Kreće prema radnom stolu. Uzima žutu zdjelu i u nju razbija jaja, dodaje šećer i uključuje mikser. Usplahireno nastavlja govoriti.*) Uh, već debelo kasnim. (*Stanka. Dok miksa, gleda prema raspelu.*) Ma ne bojim se ja, bit će sve na vrijeme gotovo za uskrsni ponoćni blagoslov. (*Smješka se.*) I uz tvoju pomoć, moj Isuse, bit će ovo najbolje sirnice ikada, je li tako? (*Dok dodaje ostale sastojke za uskrsni kolač u posudu, u pozadini se čuju stihovi pjesme Oči u oči Klape »Sveti Juraj« Hrvatske ratne mornarice. Ana pjeva zajedno s klapom.*)

Stjepan Škvorc
Belica
2. nagrada

Moj križni put

Dramska osoba: RATNIK DOMOVINSKOG RATA

Radnja se događa u dnevnoj sobi. Na stolu je sok, čaša i mobitel koji zvoni. U invalidskim kolicima doveze se ratnik Domovinskog rata, uzme mobitel, uključi ga i započinje.

RATNIK DOMOVINSKOG RATA: Halo... O, bog, Ivane... Ide polako, ide... A ti?... Ti ideš?... I ja ću doći sutra na druženje. Jedva čekam da dođe petak da se sastanemo, zaigramo šah ili karte, porazgovaramo i prisjetimo se kako nam je bilo na fronti... Pozdrav, vidimo se.

(Isključi mobitel, stavi ga na stol, natoči sok, popije i započinje.)

Svaki petak sastanemo se mi veterani Domovinskog rata u našoj prostoriji i prisjećamo se što smo sve proživjeli kada smo oslobađali našu domovinu. Prošlo je dvadeset godina od tih dana. Bio je to križni put i ponosan sam što sam sudjelovao u njemu i doprinio oslobođenju svoje Hrvatske. *(Popije ostatak soka, čašu stavi na stol i nastavi.)*

Strašne su bile te ratne godine, strašne. Kad se sjetim, srce mi zadrhti, hvata me strah gdje sam bio i što sam proživio... Bilo mi je teško doma ostaviti ženu i svoja dva sina, ali donio sam odluku da moram pomoći našim braniteljima koji su otišli na frontu prije mene. Nisam razmišljao o tome hoću li se kući vratiti živ ili će me donijeti u lijisu. Večer prije nego što sam se javio u vojarnu rekao sam ženi da u našu spavaču sobu dovede naše sinove. Ona je otišla po njih, a ja sam nervozno hodao po sobi. Kada su došli, primio sam ih za ruke i rekao im: »Djeco moja, ja sutra ujutro idem u rat. Bit ćete doma sami s majkom.« Stariji me upitao: »Tata, moraš li ići?« »Moram, sine, moram. Ako ne odem, nećemo imati svoju slobodnu domovinu Hrvatsku na koju imamo pravo od sedmoga stoljeća«, odgovorio sam. Ženi su suze došle na oči i sinovi su počeli plakati. Sve troje sam zagrljio i rekao im: »Ženo moja, djeco moja, nemojte plakati, ne smijete se bojati za mene. Bog će me čuvati da vam se živ i zdrav vratim.« Na te riječi stariji sin mi reče: »Tata, i drugi su dobili poziv, i nisu išli i rat.« Odgovorio

sam mu: »Sine moj, ako svi budemo kao ti koji su dobili poziv za mobilizaciju a nisu se odazvali, mi nikada nećemo imati svoju državu. Drugi će nam biti gospodari...« I meni su suze došle na oči, osjetio sam da mi glas drhti. Privinuo sam ih k sebi i rekao: »Molim vas, nemojte plakati, sve će biti dobro. Bog će mene čuvati na bojišnici, a vas troje doma.« Mlađi sin me upitao: »Tata, a što će biti ako pogineš?« Trenutak sam razmišljao što odgovoriti. »Dijete moje, molim te, nemoj o tome razmišljati, vidjet ćeš da ću se vratiti k vama i mami, živ i zdrav«, odgovorio sam mu, pomilovao ga po licu i rekao: „Djeco moja, ako se to dogodi, mama će biti s vama. Ona će vam biti i mama i tata, zato vas molim, ako poginem, budite majci dobri i poslušni, nemojte se s njom svadati, budite joj dobra i poslušna djeca. Kleknimo i pomolimo se Bogu Svevišnjemu da mene čuva u ratu, a vas troje doma.« Kleknuli smo, prekrižili se i molili. Kad smo izmolili, poljubio sam ih i rekao: »Idite na spavanje i u miru spavajte.« Otišli su. Žena je za njima zatvorila vrata, prišla mi, zagrlila me, pogledala u oči, posjela na krevet i rekla: »Molim te, dragi moj, ne idi. I djeca te mole da ih ne ostavljaš.« Odgovorio sam joj: »Draga moja, moram ići, moram pomoci našim vitezovima osloboditi domovinu.« »Znaš da su i drugi dobili poziv i nisu se odazvali. Rat će završiti bez tebe, kao i bez njih«, rekla je ona. Pomilovao sam je po licu i rekao: »Ako ne budem ništa doprinio za oslobođenje naših okupiranih područja, neću imati mira do smrti.« »I ja ću te pitati što su te djeca pitala. Kako ćemo mi bez tebe živjeti ako pogineš, kako, dragi moj?« rekla je, a ja sam joj drhtavim glasom odgovorio: »Ženo moja, o tome ne smiješ razmišljati. Ja ću paziti na sebe, ti ćeš molići za mene, a Bog će mene čuvati na fronti, a vas troje doma.« Na te riječi uzela je krunicu, koju i sada imam na sebi, stavila mi na vrat i rekla: »Ovu krunicu dale su mi naše časne sestre da ti dam. Neka uvijek bude na tebi da i majka Marija pazi na tebe, da ti se ništa ne dogodi, da se živ i zdrav vratiš kući.« Nisam mogao zaustaviti suze, poljubio sam je i rekao: »Draga moja, idemo na počinak, jutro će brzo doći.« Obukli smo spavaće, privinuli se jedan uz drugoga, poljubili se i zaspali.

Jutro je brzo došlo. Dečki su se spremili za školu. Prije odlaska pomilovao sam ih po licu i poljubio. Upalio sam kamion, žena mi je pomogla u kabину staviti stvari, poljubili smo se, sjeo sam u kamion, potrubio joj i otišao. Javio sam se u vojarnu i dodijeljen sam u sanitetski vod. Ja sa svojim kamionom, a jedan dečko s kombijem iz naše bolnice. Bilo nas je sedam u sanitetskome vodu. Nas dvojica šofera, doktor i četiri vojnika kao bolničari. Nosili smo na kamion i u kombi nosila, deke, sanitetski mate-

rijal i druge stvari. U sobi kroz koju smo prolazili za stolom je sjedio doktor, a u redu čekali su muškarci i mladići s potvrdama od svoga doktora da nisu sposobni za rat. Jedan ima nogu u gipsu, drugi ruku, treći ima potvrdu da ne vidi, četvrti da ne čuje i ne znam što još nisu izmislili samo da ne idu u rat. Vidim poznata lica iz našega mjesta. Ja u uniformi, a oni u civilu s papirima u rukama. Nisu znali kuda bi od srama gledali. Kada sam to video, bio sam ljut kao ris. Kakvi su to Hrvati koji ne žele ići braniti svoju domovinu? Možda mi se sada smiju i misle: »Pogledajte ovu budalu kako je nastradao u ratu. Tako mu i treba. Mogao se snaći kao i mi pa ne bi sada bio u kolicima.« Dobili smo ručak, vojska se ukrcala u autobuse i krenuli smo. Zapadna Slavonija, selo Kukunjevac i Gaj. Naša vojska kojoj smo došli na zamjenu oslobođila je Kukunjevac nekoliko dana prije našeg dolaska. Dečki su se rasporedili po Kukunjevcu, a naš sanitetski vod bio je smješten u Gaju, tri kilometra od Kukunjevca. Šesnaestoga prosinca 1991. išlo se na daljnje oslobođanje okupiranih sela. Toga dana imali smo prvi napad na Dereze, no nismo ih uspjeli oslobiti. Drugi napad imali smo dvadesetog prosinca, ali morali smo se povući. Približavao se Božić. Odrezali smo mali bor i okitili ga... Božić dolazi, mislim, za Božić ćemo imati malo mira... Vrag nikad ne spava. Tuku oni naše dečke na prvoj crti. Došla je zapovijed za napad. Idemo treći put na Dereze. Vani hladno, magla pada, cesta se smrzava. Dodemo na glavnu cestu iznad Dereze, zauzmemos položaje i čekamo zapovijed za napad. Naši iznad naših glava tuku neprijatelja topovskom paljbom, a oni po nama. Ležimo više od dva sata u jarku.

Pred nama šuma i cesta za Dereze. Odjednom sve utihne. Niti oni pucaju po nama niti naši po njima, a onda čuje se komanda: »Dečki, napad!« Krenuli naši kroz šumu prema Derezi. Šofer kombija i ja ostali smo na cesti. Naši bolničari išli su za našom vojskom da nam donesu onoga koji bi bio ranjen ili bi, ne daj Bože, poginuo. Mi ih vozimo u stacionar, gdje je prihvat ranjenih boraca. Spušta se noć, magla pada, sve je u dimu od pucanja. Čekam na cesti i molim: »Bože sveti, Božić dolazi, slavit ćemo Isusovo rođenje, nemoj dopustiti da tko od naših bude ranjen ili pogine.« Moja molitva nije bila uslišana... Nose bolničari u šatorskem krilu našega ranjenog vojnika. Na glavi ima staru vatrogasnu kacigu koju je donio od kuće. Stave ga na kamion. Rečeno mi je da vozim ravno do prvog velikog raskršća, tu skrenem lijevo i dalje ravno do sela Donja Obrež, gdje je prihvat naših ranjenika. Vozim, cesta smrznuta i skliska. Sjećam se da sam na jedno brdo tri puta išao gore-dolje dok ga nisam uspio prijeći. Bio sam sâm, a pokraj mene otkočena automatska puška u slučaju da je moram

upotrijebiti. Ne znam kako dugo sam vozio, no činilo mi se da vozim cijeli dan. Na ulazu sela zaustavi me naša vojska i pošalje u vatrogasni dom. Dovezem se pred dom, ugasim kamion, spustim zadnju stranicu i na ruke uzmem ranjenoga dečka. Oči su mu otvorene... ne znam diše li ili ne... je li živ ili mrtav... Mlađi dečko od mene, nikada ga neću zaboraviti. »Bože sveti, ne daj da dečko umre.« Dok ga nosim, jedna mu ruka padne. »Umro je, na rukama mi je dečko umro«, proleti mi kroz glavu. K meni dođu bolničari i pomognu mi ga unijeti u dom. Tu već leže naši ranjenici. Polegnemo ga, doktor pogleda ranu na prsima koju su naši bolničari previli, provjeri puls, pogleda oči i veli: »Ne mogu mu pomoći, mrtav je.« Suze mi napune oči, srce me zaboljelo, zavapim u sebi: »Bože moj, zašto si dopustio da mi dečko umre na rukama?... Zašto?... Možda sam ja kriv što je umro. Da sam brže vozio, ne bi umro.« Bio sam ljutit i žalostan. Obrišem suze, upalim kamion i vratim se na bojišnicu, okrenem kamion, legnem u jarak, prekrižim se i molim: »Dragi Bože, molim te, nemoj dopustiti da još koji naš vojnik nastrada.« Odjednom sve je utihнуo. Vraća se vojska vesela. Dereze su oslobođene.

Vraćamo se, vojska u Kukunjevac, a mi u Gaj. Sjednemo za stol i razgovaramo. Na bojišnici nisam osjećao strah, no sada me je uhvatio strah dok mi je kroz glavu preletjelo što sam taj dan proživio. Legnem na krevet, gledam ili žmirim, vidim sebe kako nosim ranjenoga dečka, a on mi govori: »Požuri, požuri da ti ne umrem na rukama.« Vidim njegove oči kako me gledaju i mole da mu pomognem, a nisam mu mogao pomoći... Plakao sam kao malo dijete i tek pred jutro zaspao.

Kad zatvorim oči, taj mi se događaj vrati i sve vidim kao da je jučer bilo. Slika tog dečka i slike drugih vitezova iz naše županije koji su položili svoje živote za svetu nam domovinu Hrvatsku nalaze se na spomen-zidu hrvatskih branitelja u našoj županiji.

Kad su oslobođene Dereze, išli smo oslobođati druga okupirana područja. Ležimo u rovu, a neprijatelj nas tuče svim oružjem. Deset metara od sebe čujem: »Dečki, ranjen sam.« Idem po njega i s jednim vojnikom nosim ga na kamion. Malo dalje od nas padne granata. Osjetim da me je nešto pogodilo u leđa, padnem na zemlju i više se ne sjećam ničega što je dalje bilo...

Ne znam koliko dugo sam bio u komi. Otvaram oči, iznad mene bijeli plafon, podignem ruke, tu su. Opipam pod sobom, zaključim da ležim na krevetu i da sam u bolnici. Osjećam da me bole leđa i da imam oko pojasa debeli zavoj. Sjetim se da mi je nešto doletjelo u leđa. Pipam noge, ništa

ne osjećam. Probam ih pomaknuti, ne mogu, probam drugi put, ne mogu. Majko Isusova, geler me pogodio u kralježnicu, ne osjećam noge!... Rukama sam pokrio lice i zaplakao. Isuse Bože, više nikada neću moći hodati. Invalid ču ostati do smrti...

Čujem vrata kako se otvaraju, brzo obrišem suze. Ulaze doktor i sestra. Pozdravimo se, sestra promijeni bocu iznad mene i ode. Pitam doktora što će biti sa mnom. »Moram biti iskren, nažalost, geler te pogodio u kralježnicu i ostat ćeš nepokretan od pojasa naniže. Neko vrijeme ležat ćeš kod nas, a onda ideš u toplice na rehabilitaciju«, odgovori mi. Ostao sam bez riječi. Drhtavim glasom sam ga pitao: »Doktore, mogu li se nadati da ču s vremenom moći stati na noge?« »Postoje male šanse, no sve je u Božjim rukama«, odgovori, pruži mi ruku, pozdravimo se i ode. Zatvorio sam oči da zaustavim suze, no one su samo tekle...

Čujem, otvaraju se vrata, a na njima moja žena. Dode k meni, klekne pokraj kreveta, poljubi me, zaplače, digne mi glavu i prisloni je na svoja prsa, a ja nju rukama stisnem na sebe... Njezine suze tekle su po mome licu i mijesale se zajedno s mojima... Pustio sam je iz zagrljaja i rekao da sjedne pokraj mene. Obriše suze, sjedne, a ja je primim za ruke i pitam: »Ženo moja, znaš da me je geler pogodio u kralježnicu i da sam teško ranjen?« »Znam«, rekla je. »Ja ču do smrti ostati nepokretan«, kažem, a ona mi odgovori: »Znam, dragi moj, doktor mi je sve rekao.« »Draga moja, što ćemo sada? Kako ćeš sada sa mnom takvim nepokretnim živjeti?« upitao sam je. Pustila mi je ruke, poljubila me i rekla: »Ljubavi moja, živjet ćemo kao što smo i do sada. Ti si moj muž, ti si moja ljubav, tebi sam prisegla kod oltara Božjega da ćeš biti moj, u zdravlju i bolesti, u radosti i žalosti. Samo smrt može me od tebe odijeliti. Vjeruj mi da te volim još više nego prije.« Stavio sam joj tri prsta na usnice da je prekinem i rekao joj: »Ženo moja, vidiš ti mene kakav sam? Doktor je rekao da više nikada neću stati na svoje noge i da ču do smrti ostati invalid.« Spustila mi je ruku i rekla: »Dragi moj, zar se nismo uzeli iz ljubavi?« »Jesmo, no i sama vidiš da se sve promijenilo«, odgovorio sam. Ona uzvrati: »Ovo što se tebi dogodilo, moglo se meni dogoditi, ne na fronti, već na ulici. Mogao me auto pogaziti, mogla sam ostati nepokretna. Budi iskren i reci mi, da se meni to dogodilo, bi li me ostavio?« »Ne bih, ljubavi«, odgovorio sam. Poljubila me i rekla: »Vidiš, dragi, ti mene ne bi ostavio, ni ja tebe neću ostaviti. Brinut ču se za tebe i živjet ćemo u ljubavi i sreći kao što smo prije ovoga događaja.« Srce mi se na te njezine riječi uznemirilo, suze radosnice potekle. Privinuo sam je k sebi i plakao od sreće. Imam svoga anđela čuvara koji će

me njegovati. Spuštala se noć i morala se vratiti kući. Poljubila me, šapnula na uho da se ništa ne brinem i otišla. Još sam neko vrijeme bio u bolnici, a zatim su me odvezli u toplice. Bio sam u sobi s dva gardista. Jedan nije imao nogu od koljena naniže, a drugi je bio bez ruke. Gledam ovoga bez noge i mislim: »Ima jednu nogu, dobit će protezu i moći će hodati, a ja imam dvije i nikada neću moći stati na njih.«

Došlo je vrijeme da idem doma. Bolničko vozilo dovezlo me doma, a tamo puno dvorište ljudi. Bolničari me stave u kolica i odu. Rodbina se pozdravlja sa mnom, ali vidim da me nekako čudno gledaju. Pitaju me kako sam, a ja odgovaram da sam dobro. A što ću drugo reći...

Vrijeme je polako prolazilo, a ja svaki petak dolazim u prostorije Udruge dragovoljaca Domovinskog rata na druženje... Vozim ulicom i vidim one koji su s lažnim potvrđama, zagipsanim nogama i rukama, slijepi i gluhi bili oslobođeni sudjelovanja u Domovinskom ratu i nisu ništa dopriņijeli našoj slobodi. Ne znam osjećaju li sram ili ne, jer ja znam na koji su način izbjegli rat, a sada uživaju u slobodi koju smo mi, preživjeli, ranjeni i mrtvi hrvatski vitezovi izvojevali. Žalostan sam i ljut, često se sjetim riječi svoga sina onu večer prije odlaska: »Tata, ne idi u rat. Drugi su dobili poziv prije tebe i nisu išli. Bog zna hoćeš li nam se vратi živ i zdrav.« Suze mi dođu na oči kad se sjetim tih riječi, ali mislim, makar sam nepokretan, i ja sam doprinio za slobodu svoje domovine.

Dolaze k meni ratnici i u razgovoru se ponekad pitamo je li se isplatilo dati dio svoga tijela, svoju mladost, svoje živote za slobodu naše domovine. To me počelo mučiti iz dana u dan. Nešto je u meni govorilo: »Za koga sam dao svoje noge i ostao nepokretan? Za koga?! Za one lopove koji su krali i opljačkali moju domovinu za vrijeme rata i privatizacije, a sve su to naši Hrvati. Oni su se obogatili dok smo mi krvarili za svoju svetu zemlju Hrvatsku... Za to sam ja išao u rat?... Za to?...« Dobio sam odlikovanje osobno od predsjednika države. I mirovinu imam, ali sam na teret državi, a još više svojoj ženi i djeci. Što će mi mirovina i odlikovanje, a nepokretan sam?...

Zbog svega što sam u ratu proživio, zbog onoga što se događalo u mojoj domovini nakon rata htio sam počiniti samoubojstvo, kao što je počinilo mnogo branitelja. Bila je nedjelja popodne. Napisao sam ženi i sinovima oproštajno pismo, stavio ga na stol, prekrižio se, izmolio *Očenaš* da mi Gospodin oprosti grijeh koji ću učiniti. Uperio sam pištolj u glavu (*uperi kažiprst u glavu kao da ima pištolj*), zažmirio i poželio okinuti. Tad se otvore vrata, na njima moja žena. Ugledavši pištolj u mojoj ruci i cijev

prislonjenu na glavu, dotrčala je do mene, uhvatila mi ruku s pištoljem i povukla je od glave. Zavapila je: »Dragi moj, što to radiš? Molim te, daj mi pištolj da se ne dogodi zlo!« Vikao sam: »Ne dam, ne dam ti ga.« Čvrsto sam ga držao da mi ga ne uzme. Kleknula je pokraj kolica i plačući mi rekla: »Dragi moj, zašto se želiš ubiti? Zašto želiš ostaviti mene i naše sinove?... Zašto, dragi moj?!« Suze su joj se slijevale niz obraz. I ja sam počeо plakati i odgovorio: »Zato, draga moja, da te riješim svih briga i nevolja koje imaš sa mnom. Darujem ti slobodu za koju sam se borio.« Objema rukama uhvatila je pištolj i povukla ga k podu. Rekla je: »Ljubavi moja, ti si moja sloboda, za tu slobodu si se borio i sada imamo svoju samostalnu državu Hrvatsku, a sada želiš učiniti samoubojstvo. Ako se ubiješ, s tobom će umrijeti naša sloboda.« »Ti, draga moja, živi u slobodi, a mene pusti da učinim ono što sam naumio«, odgovorio sam, a ona me pitala: »Prije nego to učiniš, dobro promisli kako će naša djeca živjeti bez tebe. Kako, dragi moj?! Jesi li razmišljao o tome prije nego si uzeo pištolj u ruke?«

Od tih me je njezinih riječi zazeblo u srcu i počeо sam drhtati. Otvorio sam šaku, pištolj je pao na pod, a ona ga je odgurnula na stranu, zagrlila me i plačući rekla: »Ljubavi moja, ti znaš da te iskreno volim i da će s tobom biti do smrti. Ništa na svijetu ne može me udaljiti od tebe, bio ti zdrav, bolestan, mogao hodati svojim nogama ili ne.« Plakao sam na njezinu ramenu i rekao: »Oprosti mi, molim te, oprosti mi, draga moja, oprosti mi.« Obrisala mi je suze i nježno odgovorila: »Voljeni, nemam ti što oprostiti. Ti si došao u napast učiniti samoubojstvo, a mene je Bog poslao da te zaustavim da se ne ubiješ.« Poljubila me i rekla: »Ljubavi moja, ovo što se dogodilo, znamo samo ti i ja. To će do smrti ostati naša tajna.« Rekao sam da mi sjedne u krilo. Sjela je, zagrlila me i tako zagrljeni dugo smo plakali.

Spusti glavu.

Đurđa Vukelić-Rožić

Ivanić-Grad

1. nagrada

Lepa moja

Dramska osoba: POSTARIJA ŽENA U CRNINI

Postarija žena u crnini sjedi na betonskom okviru groba.

POSTARIJA ŽENA U CRNINI: Bome je vruče, tetica. Denes sunčeko greje kaj da bu scvrlo svet. A tak je bilo celi ivanščak, pola su se v kamen vrgla. Kuruze se još držiju, rosica pomaže. Šenica bu rano došla, lepi su klasi, bilo je dost kiše i nekaj snega gda je trebalo, na lepo je zišla. Bu kruva! Bože dragi, tetica, kaj bi dala da ti morem reći kaj sem čera zeznala od Micike Matkovićke. Ne bi mi veruvala. A gda malo predumam vse, zgledi da je po istine. Da si bar znala...

Sečaš se kak si mi se žalila na svoju čer Macu? Kud si išla, si jokala, lepa moja. Gda je z grada došla na selo, nije k tebi, svoje mamice išla, nek je pri Slave Košinove bila. A kak si ju žmefke sama odgajala i v škole slala.

Ona ti se, tetica moja, z Dragićom Škanićom pri Slave zestajala. Znam, znam! Ko bi se tomu nadal? Za neveruvati!

(Žena skida maramu s glave, stavљa na svoje krilo, milujući je.)

Veli mi Micika Rajskova da si je stara Slava prošli četrtek malo popila na svadbi nuka Marice i Pepeka Peleskoga, oni kaj su se dotepli na Martinovićev grunt prede Drugoga rata, i spripovedala da je tvoja čer Maca bila jako zalublena v Dragića Pokornoga, da tak nekaj još ni vidla. A i nekaj je čmrknula o tomu da je mladi Martinović prepival Dravu z Katu Šoštarićku kaj mu nesu dali da se žnum oženi i da su v Kanade, još živi. Su pisali Katičine sestrične Milice lani. Lepa moja.

Tak sem zeznala da su se tvoja Maca i Dragić pri Slave zestajali da niko ne zna. On je dolazil od Rendulićevoga gaja, vuz kupe sena i slame do štagla i v hižu, a Maca z vlaka normalno po cesti k sestrični. Negva sirota žena je stalno bila betežna. Nejna mati je došla k njima i na posteli ju je ranila i prala. Dece ni sirota mogla imeti. Pred večer je Maca bežala na vlak doma, dete je sama podizala...

Sečam se, navek si se pitala zakaj tvoja čer k tebi ne dojde nek ide k svoje sestrične! Zakaj mamicu ne obide? Kaj bi dala da ti morem reči kaj je bilo na stvari, bi joj oprostila i v miru Božnjemu počivala. I razmela zakaj se tak ponašala. Grizla si se tulike lete da nesi dobra mamica. A to ne po istine!

Dragiča smo ni dva meseca potle tebe zakopali, tam je v petom redu, levo od kapelice, vidim mu spomenik. Gda je išel z pijaca, na negva kola je naletel brzi vlak. Konji su pobegli, a od kol i Dragiča je ostala samo tuga. Tast mu je naredil grobnicu i čer k nemu na večni počinek nabrzo pospremil. Kaj ti je subina! Macu sem lani vidla kak pere nejni spomenik i lepu pugetu im je donesla. Mladi ljudi, kakva tuga i šteta.

Tak pred mesec dana v marketu sem vidla Maru Poldručačku i Štefu Žanićku, bome se još dobro drže, priovedale su da su Dokmanići šteli kupiti tvoju sirotinju, a Maca ni štela prodati. Rekla je da je to nejno materinstvo i da te film nebuju videli. Jer tebi, dobroj mamici, lepa moja, nesu bili dobri. Nesu ti šteli niš pomoći, šteli su te sterati z domovine, naj bi se vugnula i prodala im imanje. Su misleli da buju tvoju sirotinju za badaf dobili. E, neš!

Če očemo po istine, ja sem tvoje Mace rekla naj pozabi stare rane i rate, kakvi susedi i ljudi su bili da su bili, oni nose svoga križa. Ko zna kaj ne ždere? Deca je ne obilaze, sami su. Rekla je da im oprosti, več su stari i ne znaju kaj delaju, ali imanje im dati? Ni čut! A gda im ni prodala tvoju sirotinju, prisvojili su si zdenec kaj ste skup skopali na međe i celo življenje delili. I nigdar ne presušil. Vodice je navek bilo dost za ljude i za blago. A oni su onda plot premestili z tvoje strane stubla i delali se bedasti. Sram je more biti! Iti zdenca krasti! Maca je rekla da je pe tužit i da bu mernika zvala i platila. Dost je bilo te gnjavaže! Jedva se po svetu vlečeju, nikam nemreju, a su još zemle glani. Deca je nečeju, budu morali iti v dom. Denes vse staro ide v dom. Z doma v dom. Na to je svet došel. Niko z nikim.

Još ti moram reči (*Teško uzdahne*), da si živa, srčeko bi ti puklo od tuge, lepa moja tetica... Lani, gda su kopali temele za nekakvu industrijsku farmu sredi ničesa, tak dvesto kilometri od našega sela, bageri su naišli su kostje prek pedeset ljudi. Došli su stručnjaki zvana i z Zagreba, delali te, kak vele, DNK teste. Maca je išla prijaviti svoga oca Tončeka da se za nega nigda niš ni seznalo još od Drugoga rata gda je zginul. Znam da si se nadala da je morti prebegel v Italiju i da je živ, nekteri su otišli prek oceana v Ameriku ovu ili onu, imeli tam familije i nigda se doma nesu javili. A on, on bi se tebi javil več nekak, poslal po nekomu peneze za kartu za te i

Macu. Tak dobroga čoveka ni bilo na daleč. Bome je pred dva meseca zeznala da joj je otec bil tam zakopan.

(Žena briše suze i šuti.)

Moram ti prišepnuti, tetica, a mi suze idu na joči kaj dažd z oblaka, tvoj je grobek najlepši na našemu groblju. Prelepi!

(Žena jednom rukom draga spomenik.)

Okolo na okolo vuz okvir Maca je posadila cveteke kaj je zoveju masne koke. Zvana je obrub crlenih a znutra rozasteh grmekov, tak su lepi... Sredinu grobeka su pokrili dupli portulaki sake farbe. Za neveruvati kak je vse to gizdavo! Tvoj križ je na friško zrašpan i polakeran, lepa nova slova tvega imena su gore, a prek križa je venec od ružic od krep-papera. Se sečaš kak smo negda pri lampe po zimi papernate ruže frkale? Maca držite, kak vele, radionice pri našemu muzeju pak se mladi vuče naše tradicije. Bome lepo od ne.

Moram ti pofaliti čer, na saku Sv. Anu i na godišnjicu ona plati misu zadušnicu i onda se familija i babice z sela priberemo i pomolimo za te. Z naše lepe cirkvice idemo vsi skup na večeru v restorana. Bome, da ni tvoje Mace, ne bi puno nas nigda doživelo da je neko tak lepo podvori i narani. Saka čast.

Lepa moja, oprosti kaj te je vkanjila i ni obilazila. Bu joj ležeše pri duše, tulika leta se grize.

Tvoja se je Maca pred pet let udala, ima finoga gospona za muža, dober je kaj kruvek. Ima lepi i sigurni posel na općine v gradu. On veli da bi šteli tvoje imanje prirediti i montažnu hižu tam deti za tvoju nuku, a Dragičovu čer, na protuletje se udaje. Sirota ni oca imela kak ni nejna mamicica. A lepa je kak slika. Ne znam za koga se udaje, ni z našega kraja. Nekakvi navučenjak, vele da cele dane i noči sedi za kompjutorom, a Maca mi je spripovedala da lepo zaradi. Nemu bu pasalo da imaju dom po strane i mir, zdoma dela nekakve važne posle. A Goga je vučitelica v selske škole. Denes ti je, lepa moja, vse to, kak vele, virtualno! Za neveruvati na kaj je svet došel, ko bi se tomu nadal.

Kak velim, na dobro je zišlo vse, lepa moja tetica! Još da ni te nesretne pandemije...

(Žena uzdiše i klima glavom.)

Ja nigda nem pozabila i navek zafaljujem kaj si me dočekivala gda sem išla z škole, me nogice i postole zgrijala v rolu, pak sem po snegu i kiši još tri kilometra do doma nekak pregurala. Navek se sečam kak si mi podavala falačece toploga okrajca od kruveka z naličenim friškim, diče-

šim putrom i vrh crlenoga lončeka stepki, kak je to bilo fino! Ili svinjske masti i dva-tri čvarka na šnite kruveka, a gda me je dočekala pohana boca od pileka, to je bil svetek. Fala ti, lepa moja! Naj te čuvleju svi angeli nebeski. Lepa moja! Če Bog da, pem na svadbu tvoje nuke, dam joj one zlatni lanček kaj si ti meni na krizmi dala. Mesto tebe, lepa moja.

Ja ti sad moram iti, moram vjeti poldašnji vlak. Te tri stanice preleti te čas. Još stignem narediti obed za svoje, lepo mi je kaj su me k sebi zeli i poštivleju me. Ja sem svoj grunt tu v selu prodala, pomogla nem i sad imam svoj stan v prizemužnima v hiži. Bum se čula z tvoju Macu. Pospominame se, malo zjočemo skup, podelimo brige i onda se ležeše ide dale. V miru Božjem si počini, i oprosti na vsem kaj smo ti vsi mi negda na žal naredili. I morti ti nesmo rekli kak te imamo radi. Lepa moja.

Vu vazi ti ostavljam prelepe turske klinčeve, kaj si mi još ko curi dala grmek, a sad ih je cela livada! Ti si je tubice zvala. Metuli i čmelice prhaju okraj tvoga cvetja. Prelepo, mila moja tetica. Črčki se čuju, ftički poju. Ma, kaj v raju.

(Žena veže maramu, ustaje i moli. Prekriži grob.)

Sad idem, lepa moja, a ti pak dojdem. A nem ni ja zanavek, bummo onda skup tu z našim starima...

(Krajičkom marame briše suze i gotovo trčećim korakom napušta groblje.)

Bilješke o autorima

ANDRIĆ-NOVINC, Nedjeljka (Garčin, 1949.), Slavonski Brod
djuro.andric@sb.t-com.hr

Pjesnikinja je i kantautorica. Književne radove objavljuje u časopisima, zbornicima, bilténima i katoličkom kalendaru *Danica*. Sudionica je književnih recitala i natječaja na kojima je više puta i nagrađivana. Piše stihove za uglazbljivanje. Nekoliko pjesmama joj je izvedeno na glazbenim festivalima. Članica je nekoliko umjetničkih udruga.

Na 8. Susretu hrvatskoga duhovnoga književnoga stvaralaštva »Stjepan Kranjić« dobitnica je 1. nagrade za monodramu, a na 9. Susretu 3. nagrade u istom žanru.

Objavila je zbirke pjesama *Gdje je blago* (2003.), *U zaborav ja vas ne dam* (2006.) i *U otkucaju srca mog* (2007.) te je deset njezinih pjesama (ciklus *Neizbrisiva slova života*) objavljeno u zbirci *Zvuk bisera* (2021.).

BOŠNJAK, Edita (Zenica, 1972.), Zagreb
editabosnjak2015@gmail.com

Na Učiteljskom fakultetu u Zagrebu diplomirala je razrednu nastavu s pojačanim programom Njemački jezik. Pjesničke radove uglavnom objavljuje u časopisu *Poezija*. U časopisima *Zrno* i *Školske novine* objavljivala je stručne radove iz područja obrazovanja.

Priprema objavlјivanje zbirke pjesama.

ČUTURA, Draženka (Mostar, Bosna i Hercegovina, 1967.), Sesvete
drazenka.cutura@skole.hr

Na Filozofskom fakultetu u Zagrebu završila je studij kroatistike. Do sada nije sudjelovala na književnim natječajima niti objavljivala radove.

ĆURIĆ, Mirko (Đakovo, 1964.), Đakovo

cmirko87@gmail.com

Na Pedagoškom fakultetu u Osijeku diplomirao je hrvatski jezik i književnost, a na Filozofskom fakultetu u Osijeku uskoro brani doktorsku disertaciju. Književne radove objavljuje u zbornicima i časopisima u zemlji i inozemstvu. Šesnaest dramskih igara izvedeno mu je u programu svečanog otvaranja *Đakovačkih vezova*. Priredio je i uredio više desetaka knjiga. Sudjelovao je na brojnim stručnim i stručno-znanstvenim skupovima u Hrvatskoj i inozemstvu. Tekstovi su mu prevedeni na mađarski, engleski, njemački, poljski, bugarski i makedonski jezik. Za svoj je rad dobio pet nagrada. Dopredsjednik je Društva hrvatskih književnika. Objavio je dvadeset samostalnih knjiga: tri zbirke pjesama, četiri zbirke priča, pet romana, četiri knjige eseja, kritika i znanstvenih studija, šest likovnih monografija te dvadeset i dvije slikovnice.

Na 13. Susretu hrvatskoga duhovnoga književnoga stvaralaštva »Stjepan Kranjčić« dobitnik je 1. nagrade za esej.

DOBRIĆ, Renata (Split, 1970.), Kaštel Sućurac

dobricrenata9@gmail.com

U Splitu je završila studij ekonomije, a na Filozofskom fakultetu u Mostaru odnose s javnošću i studij knjižničarstva. Trenutačno na istom fakultetu polazi poslijediplomski studij informacijske i komunikacijske znanosti.

Književne i novinarske radove objavljuje u časopisima, zbornicima i na internetskim portalima. Dobjitnica je nekoliko nagrada među kojima i Osobne nagrade Grada Kaštela za 2013. za osobit doprinos u promicanju kulturnog i društvenog života Grada Kaštela. Aktivna je promicateljica kulturne baštine svoga kraja.

Na 3. Susretu hrvatskoga duhovnoga književnoga stvaralaštva »Stjepan Kranjčić« dobitnica je 2. nagrade za monodramu, na 5. Susretu 3. nagrade u istom žanru, na 6. Susretu i 11. Susretu 1. nagrade, na 12. Susretu 2. nagrade te na 13. Susretu 3. nagrade ponovno za monodramu.

Objavila je knjigu *Sućuraška Golgota* (2013.), zbirku nagrađenih monodrama *I dok je srca, bit će i Kroacije!* (2018.) te ilustriranu knjigu za mlade *Kako je Luka naučio čitati* (2020.).

DUJMIĆ, Vesela (Sinj, 1971.), Split

vesela.dujmic@posta.hr

Završila je srednju prometnu školu. Radove objavljuje u časopisima (*Book, Katolički tjednik*) te na internetskim portalima.

Objavila je knjige *More moje duše – internetski duhovni dnevnik* (2015.), *Križni put* (2019.) i *Silna nam djela učini Gospodin – svjedočanstva* (2020.).

ELEZ, Petar (Vukovar, 1978.), Vukovar

elezpetar@gmail.com

Na Filozofskom fakultetu u Zadru završio je studij povijesti i arheologije. Član je Ogranka Matice hrvatske u Vukovaru. Radove objavljuje u *Glasu Koncila* te u časopisima *Hrvatsko slovo, Književna revija, Vjenac i Marulić* te u *Vukovarskom zborniku*. Sudjeluje na književnim recitalima i natječajima na kojima je i nagrađivan.

Na 12. Susretu hrvatskoga duhovnoga književnoga stvaralaštva »Stjepan Kranjčić« dobitnik je 2. nagrade za poeziju.

Objavio je zbirke poezije *Kamen srce* (2018.) i *Da Tebi hvalu kažem* (2020.).

GATALICA, Goran (Virovitica, 1982.), Zagreb

ggatalica982@gmail.com

Diplomirao je fiziku i kemiju na Prirodoslovno-matematičkom fakultetu u Zagrebu nakon čega upisuje doktorski studij. Poeziju objavljuje u hrvatskim i stranim književnim časopisima, zbornicima i antologijama. Dobitnik je nekoliko književnih nagrada među kojima su najznačajnije nagrada *Slavić, Dubravko Horvatić, Kvirin, Dragutin Tadijanović* i *Katarina Patačić*. Član je Društva hrvatskih književnika i Matice hrvatske.

Na 9. Susretu hrvatskoga duhovnoga književnoga stvaralaštva »Stjepan Kranjčić« dobitnik je 1. nagrade za poeziju, a na 10. Susretu 3. nagrade u istom žanru.

Objavio je zbirke poezije *Krucijalni test* (2014.), *Kozmolom* (2016.), *Odsečeni od svetla* (2018.) i *Jezero zmešaneh noći* (2020.).

HEGEDUŠIĆ, Marija (Sirova Katalena, 1949.), Hlebine

hegedusic.marija@gmail.com

Završila je srednju ekonomsku školu. Književne rade objavljuje u mnogim časopisima i zbornicima. Sudionica je brojnih natječaja i recitala na kojima je nekoliko puta nagrađena. Članica je Literarne sekcije KUD-a Podravka i Matice hrvatske. Nekoliko joj je pjesama uglazbljeno.

Objavila je zbirke poezije *Sunce na mom nebu* (2001.), *Dodirnuta vjetrom* (2008.) i *Cvetek na mrazu* (2016.).

Na 13. Susretu hrvatskoga duhovnoga književnoga stvaralaštva »Stjepan Kranjčić« dobitnica je 3. nagrade za putopis.

JELENIĆ, Marijan (Pula, 1938.), Vodnjan

marijan.jelenic@zupavodnjjan.com

Završio je teološki fakultet, a za svećenika je zaređen 1961. godine. Djeluje kao župnik u Vodnjanu gdje je pokrenuo brojne vjerske i kulturne projekte. Dopisnik je brojnih listova, organizira simpozije, a predavanja i intervjuji su mu više puta emitirani na radiju i televiziji. Za svoj je predan rad dobio nekoliko priznanja, a 1996. godine odlikovan je Redom Danice Hrvatske s likom Marka Marulića.

Objavio je oko tisuću članaka te tridesetak knjiga i brošura vjerskog sadržaja. Urednik je nekoliko knjiga, a u pripremi za objavu ima pet knjiga.

Na 13. Susretu hrvatskoga duhovnoga književnoga stvaralaštva »Stjepan Kranjčić« dobitnik je 3. nagrade za esej.

KOŽLJAN, Denis (Pula, 1961.), Pula

denis.kozljan@yahoo.com

Diplomirala je predškolski odgoj na Visokoj učiteljskoj školi u Puli. Nakon odlaska u mirovinu intenzivno piše pjesme i književne osvrte koje objavljuje u časopisima, zbornicima te na internetskim portalima. Napisala je više od 5000 pjesama. Sudjeluje na književnim recitalima i natječajima. Objavila je više od 25 autorskih knjiga te još toliko u suautorstvu (pjesme, crtice, osvrti, haiku, roman).

Na 4. Susretu hrvatskoga duhovnoga književnoga stvaralaštva »Stjepan Kranjčić« dobitnica je 2. nagrade za monodramu.

KRZNARIĆ, Željko (Varaždin, 1946.), Zagreb

krznaeric46@gmail.com

Završio je grafičku školu. Pjesme objavljuje u književnim časopisima. Dobitnik je Nagrade za najljepšu neobjavljenu ljubavnu pjesmu *Zvonimir Golob*. Član je Društva hrvatskih književnika i Hrvatskog društva skladatelja.

Objavio je 17 zbirki poezije i 3 publicistička rada.

Na 13. Susretu hrvatskoga duhovnoga književnoga stvaralaštva »Stjepan Kranjčić« dobitnik je 2. nagrade za poeziju.

KUĆAS, Mirjana (Karlovac, 1967.), Ozalj

mirjana.kucas@gmail.com

Diplomirala je kroatistiku na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu. Pjesme, molitve i eseje objavljuje u časopisima i zbornicima. Sudjeluje na brojnim književnim susretima i predstavljanjima knjiga.

Objavila je zbirku pjesama, molitvi i eseja *Prijatelj na putu: molitvenik, zbirka lirike, riznica nadahnutih misli* (2018.).

MARTAN, Tibor (Varaždin, 1981.), Madžarevo, Novi Marof

tibor.martan@gmail.com

Nakon završene Visoke učiteljske škole u Čakovcu na Filozofskom fakultetu u Zagrebu diplomirao je pedagogiju i etnologiju, a na Učiteljskom fakultetu završio je specijalistički studij Dramske pedagogije. Sudjeluje na recitalima i književnim natječajima. Član je Matice hrvatske, Hrvatskog centra za dramski odgoj, Hrvatskog etnološkog društva te predsjednik Kulturno-umjetničke udruge »Magda i Luisa«. Idejni je začetnik i koordinator kulturno-vjerske manifestacije Dani službenice Božje Marice Stanković.

MARTINOVIĆ-VLAHOVIĆ, Ružica (Zagreb, 1950.),

Slavonski Brod

ruzicamartinovic@yahoo.com

Diplomirala je medicinu na Medicinskom fakultetu u Zagrebu. Književne rade objavljuje u časopisima i zbornicima, a zastupljena je i u antologiji hrvatske duhovne poezije *Krist u hrvatskom pjesništvu* (2007.). Piše i popularno-znanstvene rade iz područja medicine te se bavi uredničkim radom. Članica je Društva hrvatskih književnika, Matice hrvatske, Hrvatskoga liječničkog zbora i Hrvatskoga katoličkoga liječničkog društva.

Na 3. Susretu hrvatskoga duhovnoga književnoga stvaralaštva »Stjepan Kranjčić« dobitnica je 1. nagrade za kratku priču, na 4. Susretu 1. nagrade za esej, na 5. Susretu 2. nagrade u istom žanru, na 6. Susretu 2. nagrade za poeziju i esej, na 9. Susretu 3. nagrade za esej, na 10. Susretu i 11. Susretu 1. nagrade u istom žanru, a na 13. Susretu 2. nagrade za kratku priču i esej.

Objavila je dvanaest knjiga (romani, pripovijetke, pjesme, eseji, haiku, stručne knjige).

PAŠIČEK, Milivoj (Zagreb, 1946.), Zagreb

milivoj.pasicek1@gmail.com

Završio je studij hrvatskoga jezika na Pedagoškoj akademiji. Književne rade objavljuje u časopisima (*Smib, Radost, Prvi izbor, Modra lasta, Zvrk*) i zbornicima. Sudjeluje na brojnim književnim festivalima i recitalima. Dobitnik je nekoliko književnih nagrada na recitalima, kao i nagrade Zlatno pero Hrvatskog novinarskog društva. Autor je nekoliko kazališnih predstava za djecu. Član je Hrvatskog društva pisaca, Hrvatskog novinarskog društva i udruge Kulturosfera.

Objavio je zbirku štokavskih pjesama *Ja onaj s druge strane* (2008.), zbirku kajkavske poezije *Violina mog življenja* (2008.) te zbirku pripovijedaka *Anđele čuvaru moj* (2006.).

Na 13. Susretu hrvatskoga duhovnoga književnoga stvaralaštva »Stjepan Kranjčić« dobitnik je 3. nagrade za poeziju.

PAVIĆ, Vinko (Ričice, Imotski 1958.), Zagreb

vpavic1@gmail.com

Piše poeziju i monografije. Književne rade objavljuje u mnogim časopisima i zbornicima. Sudionik je brojnih natječaja i recitala. Dvostruki je pobjednik recitala duhovne poezije *Vrelo nadahnuća*, kao i književne manifestacije *Susret riječi*. Nekoliko mu je pjesama uglazbljeno.

Objavio je pet zbirki pjesama i dvije monografije.

PAVIŠIĆ, Jelka (Velika Mlaka, 1951.), Velika Gorica

jelkapavasic@gmail.com

Na Filozofskom fakultetu u Zagrebu diplomirala je hrvatski jezik i književnost te komparativnu književnost. Književne rade objavljuje u časopisima i zbornicima. Sudjeluje na književnim recitalima i natječajima.

Na 9. Susretu hrvatskoga duhovnoga književnoga stvaralaštva »Stjepan Kranjčić« dobitnica je 1. nagrade za kratku priču, a na 13. Susretu ponovno 1. nagrade u istom žanru.

Objavila je roman *Sve će biti dobro, tratinčice* (2016.).

PAVLOVIĆ, Eduard (Korlat, 1950.), Opatija

epavlovic@gmail.com

Nakon studija medicine završio je poslijediplomski studij iz socijalne psihijatrije i bolesti ovisnosti. Studirao je i likovne umjetnosti. Književne i znanstvene radeove te recenzije objavljuje u književnim i znanstvenim časopisima i zbornicima. Član je Hrvatskog društva likovnih umjetnika u Zadru.

Kao suautor objavio je *Rječnik novoštokavske ikavice benkovačkoga kraja* (2018.).

PENDO, Nikša (Dubrovnik, 1966.), Komaji

npendo@gmail.com

Završio je višu prometnu školu. Radeove objavljuje u časopisima (*Rival, Književna Rijeka*) i zbornicima. Sudjeluje na književnim natječajima i susretima te je dobitnik dviju nagrada Hrvatskog sabora kulture.

Objavio je pjesničke zbirke *Stakleni psi* (1998.) i *Zakon o velikoj gravitaciji daljina* (2004.).

PERUŠIĆ, Lajčo (Subotica, Bačka, 1945.), Zagreb

lajco.perusic@gmail.com

Završio je Pedagošku akademiju. Književne radeove objavljuje u časopisima, zbornicima i antologijama u zemlji i inozemstvu. Sudjelovao je na brojnim književnim susretima i recitalima. Dobitnik je mnogih književnih nagrada te Nagrade za životno djelo *Balint Vujkov* Hrvatskog zavoda za kulturu u Subotici. Član je Društva hrvatskih književnika, Hrvatskog sabora kulture te brojnih drugih udruga.

Objavio je tri knjige pjesama: *Brazde na licu* (1994.), *Iza lica* (2011.) i *Vrijeme vrlina* (2020.), knjigu *Tragovima predaka* (2014.) te zbirku kratkih priča *Vrijeme u pokretu* (2017.).

PICER, Ivan (Koprivnica, 1946.), Sighetec

monikapicer3@gmail.com

Završio je srednju upravnu školu. Radove objavljuje u časopisu *Kaj te brojnim zbornicima*. Sudjeluje na brojnim književnim natječajima i recitalima na kojima je više puta nagrađivan. Član je Društva hrvatskih književnika.

Objavio je pet zbirki pjesama, jednu knjigu eseja, knjigu biografskih zapisa te knjigu šaljivih anegdota.

PUPIĆ, Tomislav (Crkvica, Bosna i Hercegovina, 1963.), Mostar,

Bosna i Hercegovina

tomo.pupic@hotmail.com

Diplomirao je na Fakultetu političkih nauka u Sarajevu te je magistar socijalnog rada.

Književne radove objavljuje u časopisima i zbornicima. Dobitnik je prve nagrade za priču *Buđenje* na natječaju *Marko Martinović Car* u Vitezu 2018. godine.

SARKOTIĆ, Slavica (Vukovjevac, 1951.), Vukovjevac

slavicasarkotic@gmail.com

Umirovljena je inženjerka medicinske citologije. Piše pjesme i prozne tekstove koje objavljuje u časopisima, zbornicima književnih recitala na kojima sudjeluje, a zastupljena je i u antologiji *Hvaljen budi, Gospodine moj: Sv. Franjo u hrvatskom pjesništvu*. Više je puta nagrađivana, dvadesetak tekstova joj je uglazbljeno, a radovi su joj prevodeni na slovenski jezik. Članica je Društva hrvatskih književnika, Hrvatskoga društva književnika za djecu i mlade, Društva hrvatskih haiku pjesnika, Književnoga društva *Sv. Jeronim* i Hrvatskoga sabora kulture.

Objavila je 15 knjiga (poezija za odrasle i djecu, kratke priče).

Na 1. Susretu hrvatskoga duhovnoga književnoga stvaralaštva »Stjepan Kranjčić« dobitnica je 2. nagrade za kratku priču, na 5. Susretu 2. nagrade u istom žanru, na 10. Susretu 1. nagrade za monodramu, a na 12. Susretu 2. nagrade za putopis i 3. nagrade za monodramu.

Na 13. Susretu hrvatskoga duhovnoga književnoga stvaralaštva »Stjepan Kranjčić« dobitnica je 1. nagrade za putopis i 3. nagrade za kratku priču.

ŠKVORC, Stjepan (Belica, 1953.), Belica

stjepanskvorc953@gmail.com

Književne radove objavljuje u časopisima *Republika i Obzor*. Objavljuje u brojnim zbornicima te sudjeluje na književnim susretima. Dobitnik je prve nagrade Hrvatskog sabora kulture za dramski tekst, treće nagrade na natječaju Pasionske baštine te plakete *Kalman Mesarić* za dramski tekst.

Na 13. Susretu hrvatskoga duhovnoga književnoga stvaralaštva »Stjepan Kranjčić« dobitnik je 2. nagrade za monodramu.

TOMIĆ, Dominik (Zagreb, 2000.), Zagreb

dtomic@stud.biol.pmf.hr

Student je znanosti o okolišu. Radove objavljuje u časopisa (*Diskurs, Kvaka, Obnova* i dr.) i zbornicima književnih susreta i recitala na kojima sudjeluje. Dobitnik je nekoliko nagrada. Član je Biološke istraživačke udruge studenata (BIUS) i Svjetskoga saveza mladih Hrvatska (SSMH).

Na 13. Susretu hrvatskoga duhovnoga književnoga stvaralaštva »Stjepan Kranjčić« dobitnik je 1. nagrade za poeziju.

VUKELIĆ-ROŽIĆ, Đurđa (Vidrenjak, 1956.), Ivanić Grad

dvrozic@gmail.com

Prvostupnica je Ekonomskog fakulteta u Zagrebu. Književne radove objavljuje u časopisima u zemlji i inozemstvu te u zbornicima književnih natječaja i recitala na kojima sudjeluje. Članica je Društva hrvatskih književnika i brojnih drugih udruga. Dobitnica je nekoliko književnih nagrada.

Objavila je šest zbirki humoreski i kratkih priča, dvije zbirke pjesama, četiri knjige aforizama, šest zbirki haiku pjesama na hrvatskom i engleskom jeziku te šest antologija haiku pjesama na hrvatskome i engleskome jeziku.

Na 13. Susretu hrvatskoga duhovnoga književnoga stvaralaštva »Stjepan Kranjčić« dobitnica je 1. nagrade za monodramu.

ZADRIJA, Katarina (Lovrečka Velika, 1964.), Vrbovec

katarina.zadrija@gmail.com

Književne rade objavljuje u časopisima i zbornicima književnih susreta i recitala na kojima sudjeluje. Dobitnica je nekoliko književnih nagrada. Članica je Matice hrvatske, Hrvatskog sabora kulture, udruge *Collegium Hergešić* i Društva za promicanje kulture *Kvaka* te osnivačica i predsjednica Udruge za očuvanje kulturne baštine vrbovečkog kraja *Osebunjek*.

Objavila je zbirke poezije na vrbovečkoj kajkavštini *Povele rouže* (2018.) i *Narisana misel* (2020.).

Na 13. Susretu hrvatskoga duhovnoga književnoga stvaralaštva »Stjepan Kranjčić« dobitnica je 2. nagrade za putopis.

ZAGOREC, Danijela (Zagreb, 1968.), Križevci

danijela.zagorec@gmail.com

Diplomirala je hrvatski jezik i književnost na Filozofskom fakultetu u Zagrebu. Radi u struci kao učitelj mentor u osnovnoj školi. Voditeljica je literarne družine i s učenicima redovito sudjeluje na literarnim natječajima. Piše scenarije za školske priredbe i priprema učenike za natjecanja iz hrvatskoga jezika. Pjesme je do sada objavljivala u časopisima i zbornicima. Članica je Matice hrvatske i Udruge za promicanje znamenitih Križevčana »Dr. Stjepan Kranjčić«.

Na 11. Susretu hrvatskoga duhovnoga književnoga stvaralaštva »Stjepan Kranjčić« dobitnica je 2. nagrade za poeziju.

ZNIKA, Marija (Podravski Podgajci, 1946.), Zagreb

marija.znika@gmail.com

Na Filozofskom fakultetu u Zagrebu diplomirala je hrvatski i njemački jezik, a na istom fakultetu stekla je akademski stupanj doktora znanosti. Stručne rade objavljuje u časopisima i zbornicima, a kao autorica i suautorica potpisuje nekoliko stručnih knjiga i udžbenika. Književne rade objavljuje u zbornicima recitala i susreta na kojima sudjeluje. Dobitnica je Nagrade Grada Zagreba za 2021. godinu. Članica je Matice hrvatske i Hrvatskoga filološkog društva.

Objavila je zbirku pripovijedaka *Podgajački zvon* (2010.) i rječnik s pripovjednom prozom *Rječnik podgajačkoga govora* (2017.).

Bilješke o članovima Stručnog ocjenjivačkog suda

LONČAREVIĆ, Vladimir (Zagreb, 26. 7. 1960.), Zagreb

U Zagrebu je završio osnovnu i srednju školu te studij kroatistike na Filozofskom fakultetu 1985. Na spomenutom fakultetu magistrirao je 2002. Doktorirao je 2004. na Filozofskom fakultetu Družbe Isusove u Zagrebu. U zvanjima je višeg znanstvenoga suradnika i izvanrednog profesora. Predavač je na Hrvatskom katoličkom sveučilištu. Radio je kao lektor i redaktor u izdanjima INA-e 1986. i 1987., u reviji za religioznu kulturu »Obnovljeni Život« 1988. i 1989. te izdanjima Zagrebačke banke od 1989. do 1994. Od 1994. do 1996. radio je pri Veleposlanstvu Republike Hrvatske u Ljubljani. Od godine 1997. bio je savjetnik u Ministarstvu obnove i razvijatka, a od 1. veljače 1999. radi u Uredu Predsjednika Republike.

Objavio je knjige: *Oslobađanje povijesti* (esiji, 1997.), *Luči Ljubomira Marakovića* (znanstvena monografija, 2003.), *Književnost i hrvatski katolički pokret* (znanstvena monografija, 2005.), *Proroci i svjedoci* (znanstvena monografija, 2019.); priredio antologije *Krist u hrvatskom pjesništvu od Jurja Šižgorića do naših dana* (2007.), *Sveti Franjo u hrvatskom pjesništvu* (s B. Petračem i N. Videk, 2009.) te *Križni put u stihovima hrvatskih pjesnika XX. stoljeća* (2010.) i *Nikola Šubić Zrinski u hrvatskom stihu* (s J. Bratulićem i B. Petračem, 2016.). Osim više desetaka znanstvenih i stručnih članaka i studija u zbornicima, stručnim publikacijama, znanstvenim i književnim časopisima, pogovora i predgovora u knjigama, objavio je stotine raznih članaka u različitim listovima, novinama, revijama i časopisima i elektroničkim medijima, priredio je i (su)uredio više knjižnih izdaja i zbornika. Recenzent je školskih udžbenika i mentor na diplomskim i

doktorskim studijima. Održao je niz javnih predavanja i tribina o raznim temama te nastupio na više znanstvenih simpozija. Bio je glavni urednik lista *MI* (1992. – 1997.) i predsjednik Hrvatskog katoličkog zbora *MI* (2003. – 2007.). Član je Matice hrvatske, Hrvatskog književnog društva sv. Jeronima, Društva hrvatskih književnika i Družbe »Braća hrvatskoga zmađa«. Glavni je urednik biblioteke *Hrvatska katolička baština XX. stoljeća*.

KATANEC, Andelko (Zagreb, 28. 6. 1984.), Zagreb

Svećenik Zagrebačke nadbiskupije, teolog, autor duhovnih meditacija na radiju. Pohađao je Osnovnu školu »Ksaver Šandor Gjalski« u Donjoj Zelini, a gimnaziju u Međubiskupijskom sjemeništu na Šalati u Zagrebu gdje je maturirao 2002. godine. Filozofsko-teološki fakultet započeo je kao bogoslov Zagrebačke nadbiskupije na Katoličkom bogoslovnom fakultetu u Zagrebu te završio kao pitomac zavoda *Germanicum et Hungaricum* na Papinskom sveučilištu *Gregoriana* u Rimu. Za svećenika je zaređen 20. lipnja 2009. godine, a pastoralne službe obnašao je u više župa. Od 2016. godine povjerenik je za pastoral migranata i turista Zagrebačke nadbiskupije.

U osnovnoj školi započeo je samostalno sastavlјati osobni časopis *Glas s ulice*, sudjelovao je u pokretanju i izradi časopisa malog sjemeništa *Glas sa Šalate*, za vrijeme studija započeo je interni časopis generacije *Riječju i djelom* i obnovio bogoslovski literarni časopis *Maranatha*. Na svim župama u kojima je djelovao uređivao je župni list. Svojim pričama, meditacijama, teološkim i znanstvenim tekstovima te osvrtima bio je prisutan i u drugim časopisima: *Vjesnik biskupa Langa*, *Spectrum*, *Danica*, *Glasnik svetog Josipa* i dr. U dječjem mjesечно listu *Mak* od 2011. godine uređuje rubrike *Saznajemo za vas* i *Škola molitve*. Bio je i suradnik na desetak portala vjerske tematike te uređivao jednako toliko blogova, a najaktivniji je bio na *andjel.bloger.hr* na kojem je objavio više od 1000 tekstova.

U neslužbenom osobnom izdanju objavio je knjižicu meditacija za došaće *Početak*, tri zbirke kratkih priča: *Knjige o životinjama koje zapravo ne govore o životinjama*, *Nakon izleta i Nice to meet you*, dvije zbirke poezije: *Malena zbirka blesavih pjesama* i *Neka bude šteker te strip Putovanje*. Suradnik je na Laudato televiziji kao prevoditelj i komentator Papinih kateheza, na Radio Mariji, gdje uređuje mjesecnu emisiju *Biti prijatelj te*

na Radio Sljemenu, gdje od 2016. godine sudjeluje u stvaranju jutarnjih meditacija *Hvaljen Isus i Marija*.

NIKČEVIĆ, Sanja (Varaždin, 17. 8. 1960.), Zagreb

Teatrologinja i kazališna kritičarka, redovita profesorica teatrolologije u miru. Od 2007. do umirovljenja radila je na Akademiji za umjetnost i kulturu u Osijeku (kolegiji iz povijesti drame i kazališta), a od 2003. do 2008. radila je na Odsjeku za anglistiku Filozofskoga fakulteta u Osijeku (kolegiji o anglo-američkoj drami). Vanjska je suradnica doktorskih studija u Osijeku i Zagrebu, a predaje i na Komunikologiji Hrvatskoga katoličkog sveučilišta.

Na Filozofskom fakultetu u Zagrebu je diplomirala (1984.), magistrirala (1993.) i doktorirala (1998.) s temama iz američke drame, dva puta je bila Fulbrightov stipendist u SAD-u (1998., New York; 2002. Santa Barbara).

Prije znanstvene karijere radila je kao kritičarka i novinarka *Večernjega lista* (1985. – 1993.) i savjetnica za kazalište u Ministarstvu kulture (1996. – 1997.), osnivačica je i prva predsjednica Hrvatskog centra ITI koji je vodila od 1994. do 2004. Aktivna je u međunarodnim kritičarskim i teatraloškim udrugama, selektorica je Festivala kršćanskoga kazališta (2015. – 2019.), predsjednica Hrvatskog društva kazališnih kritičara i teatrologa (HDKKT) od 2010. do 2019., članica Glavnoga odbora Matice hrvatske (2014. – 2018.), a od 2015. pročelnica je odjela za kazalište i film Matice hrvatske. Bila je urednica časopisa *Hrvatska drama* i biblioteke *Mansioni* (Hrvatski centar ITI, 1994. – 2004.), časopisa *Kazalište* (AGM, 1999. – 2002.) te biblioteke *Ars Academica* (UAOS, 2009. – 2013.).

Kazališne kritike pisala je u *Večernjem listu* i *Vjesniku*, a danas piše u *Vijencu*, *Hrvatskom slovu* te za portale (*kazalište.hr*, *bitno.net*). Od 2016. – 2021. uređivala je mjesecnu emisiju *Kazalište bez maske* na Radio Mariji. Objavila je više od tri stotine znanstvenih i stručnih članaka u časopisima diljem svijeta te sudjelovala na brojnim međunarodnim znanstvenim i stručnim skupovima. Uredila je pet antologija: *Antologiju američke drame* (I. i II., 1993.), prvu antologiju hrvatske drame objavljenu izvan Hrvatske (Skopje, 2003.) te tri antologije vezane uz dramu Domovinskoga rata (*Hrvatske ratne drame*, 2011.; *Komedije*, 2013. i *Poratne drame*, 2014.), kao i zbornik na engleskome jeziku *Theatre Criticism Today* (2002.).

Objavila je jedanaest autorskih knjiga. Tri su o američkoj drami: *Američka subverzivna drama ili simpatija za losere* (1994.), *Afirmativna američka drama ili živjeli Puritanci* (2003.) i *Gubitnički genij u našem gradu* (2006.). Poznata je po ozbiljnim istraživanjima koja ruše mitove, razotkriva nametanja trendova. Knjiga o nametanju trendova u europskom kazalištu *Nova evropska drama ili velika obmana* (2005., drugo izdanje 2011.) izazvala je reakciju u europskim kazališnim krugovima. Napadana je, ali i nagradjivana, prevedena na engleski, slovački i bugarski jezik, a njena su djela literatura na mnogim fakultetima. Za prvu teorijsku knjigu u Hrvatskoj o kazališnoj kritici (*Kazališna kritika ili neizbjegni suputnik*, 2011.) dobila je Nagradu A. G. Matoš Matice hrvatske.

O hrvatskoj drami objavila je pet knjiga: *Što je nama hrvatska drama danas?* (2008.) i knjigu kritika *Druga slika hrvatskog kazališta ili izvan glavne struje* (2016.). Polemična knjiga *Mit o Krleži. Krležoduli i krležoklasti u medijskom ratu* (2016.) izaziva odjeke i promovirana je po cijeloj Hrvatskoj. O kazalištu i drami u ratu objavila je dvije knjige: *Kako prikazati ljudske rane na sceni. Ratne teme u hrvatskoj, bosanskoj i angloameričkoj drami* (2016.) te *Slika Domovinskog rata u hrvatskom kazalištu od svetišta do nametnute krivnje* (2018.).

Godine 2000. odlikovana je Redom hrvatskog pletera za doprinos razvitu i ugledu države, a 2018. dobila je na splitskim Danima kršćanske kulture Nagradu *Andrija Buvina* za iznimian doprinos kršćanskoj kulturi.

U posljednje vrijeme istražuje odnos umjetničkog kanona i svjetonazora te zagovara povratak katarze i pravo na lijepo/dobro/sveto u umjetnosti. Zato je 2017. pokrenula novu izdavačku kuću *Citadela libri*, specijaliziranu za kazalište i povijest, u kojoj objavljuje kvalitetna dramska djela koja afirmiraju temeljne ljudske vrijednosti, kao i teoriju koja definira pojmove i daje odgovore na važna životna pitanja. U toj je izdavačkoj kući do sada uredila i objavila 4 knjige (drame Rajmunda Kuparea i Denisa Perićića, te teoriju Miram Mary Brgles o HNK u Zagrebu i Nadire Puškar Mustafić o katarzi), a objavila je i vlastitu knjigu, svojevrsni manifest cijele izdavačke misije: *Istina i laži o kanonu ili kako smo zbog svjetonazora izgubili pravo na lijepo/dobro/sveto u umjetnosti* (*Citadela libri*, Zagreb, 2021.).

Sudionici (autori)

13. Susreta hrvatskoga duhovnoga
književnoga stvaralaštva
»Stjepan Kranjčić« 2021.

1. **Nedjeljka Andrić-Novinc**, Slavonski Brod
2. **Natalija Bajer**, Lukač
3. **Željko Bajza**, Zagreb
4. **Gabrijel Barišić**, Slavonski Brod
5. **Danica Bartulović**, Podstrana
6. **Dražen Bos**, Zagreb
7. **Denis Bosak**, Poznanovec
8. **Edita Bošnjak**, Zagreb
9. **Zdenka Brlek**, Zagreb
10. **Anita Conjar**, Sisak
11. **Zlatka Crnčec**, Varaždin
12. **Lea Čorak**, Zagreb
13. **Dragica Čulig**, Vrbovec
14. **Draženka Čutura**, Sesvete
15. **Mirko Ćurić**, Đakovo
16. **Renata Dobrić**, Kaštel Sućurac
17. **Nikola Dominis**, Postira
18. **Neven Drozdek**, Zagreb

19. **Maja Duhač**, Zagreb
20. **Vesela Dujmić**, Split
21. **Zdenka Đerdž**, Zagreb
22. **Petar Elez**, Vukovar
23. **Darko Foder**, Ivanec
24. **Marija Galović**, Jastrebarsko
25. **Goran Gatalica**, Zagreb
26. **Barbara Grgić**, Zagreb
27. **Marija Hardi**, Vukovar
28. **Marija Hegedušić**, Hlebine
29. **Marijana Hrastović**, Marija Bistrica
30. **Larisa Janičev-Stojanović**, Vinkovci
31. **Marijan Jelenić**, Vodnjan
32. **Maro Jović**, Dubrovnik
33. **Vinko Juzbašić**, Bošnjaci
34. **Irena Kalan**, Pleternica
35. **Luka Katančić**, Koprivnica
36. **Marijana Kihalić**, Sisak Caprag
37. **Josip Klarić**, Gračišće
38. **Denis Kožljan**, Pula
39. **Nikša Krpetić**, Split
40. **Željko Krznarić**, Zagreb
41. **Mirjana Kučas**, Ozalj
42. **Gordana Lenić**, Opatija
43. **Brigita Ležaić**, Jarmina
44. **Nada Lozar-Tomašić**, Šenkovec
45. **Ivana Ljubić**, Fažana
46. **Tibor Martan**, Novi Marof
47. **Ružica Martinović-Vlahović**, Slavonski Brod

- 48. Miro Matijaš**, Zagreb
- 49. Antun Matošević**, Zagreb
- 50. Jasminka Mesarić**, Zagreb
- 51. Sanja Nola**, Zagreb
- 52. Milivoj Pašiček**, Zagreb
- 53. Milena Pavić**, Farkaševac
- 54. Vinko Pavić**, Zagreb
- 55. Jelka Pavišić**, Velika Gorica
- 56. Eduard Pavlović**, Opatija
- 57. Pero Pavlović**, Neum (Bosna i Hercegovina)
- 58. Nikša Pendo**, Čilipi
- 59. Denis i Anita Peričić**, Varaždin
- 60. Lajčo Perušić**, Zagreb
- 61. Marijana Petrović Mikulić**, Sisak Caprag
- 62. Ivan Picer**, Sigetec
- 63. Nada Pomper**, Križevci
- 64. Ljerka Pukec**, Zagreb
- 65. Chiara Pumper**, Zagreb
- 66. Tomislav Pupić**, Mostar (Bosna i Hercegovina)
- 67. Branko Rakijašić**, Pitomača
- 68. Ljubica Ribić**, Varaždin
- 69. Tomislav Ribić**, Varaždin
- 70. Ljubica Rogulj**, Split
- 71. Đurđica Runtas**, Samobor
- 72. Slavica Sarkotić**, Lekenik
- 73. Božica Slijepčević**, Gradec
- 74. Radenka Skorup**, Zagreb
- 75. Jelena Stanojčić**, Zagreb
- 76. Stjepan Svedrović**, Brezovica

- 77. Stjepan Škvorc**, Belica
- 78. Ante Nadomir Tadić Šutra**, Knin
- 79. Goran Terzić**, Sisak Caprag
- 80. Dominik Tomić**, Zagreb
- 81. Doroteja Valentić**, Varaždin
- 82. Slobodan Večerina**, Rijeka
- 83. Đurđa Vukelić-Rožić**, Ivanić Grad
- 84. Katarina Zadrija**, Vrbovec
- 85. Danijela Zagorec**, Križevci
- 86. Ivanka Zdrilić**, Zagreb
- 87. Marija Znika**, Zagreb
- 88. Ana Zovko**, Mostar (Bosna i Hercegovina)

Svim autorima zahvaljujemo na sudjelovanju!

U izvedbi

13. Susreta hrvatskoga duhovnoga književnoga stvaralaštva »Stjepan Kranjčić« 2021.

sudjelovali su:

Organizator

Udruga za promicanje znamenitih Križevčana »Dr. Stjepan Kranjčić«

Pokrovitelji

Grad Križevci

Župa sv. Ane Križevci

Župa BDM Žalosne i sv. Marka Križevčanina Križevci

Pokrovitelji nagrada

Samostan sv. Leopolda Bogdana Mandića – kapucini Zagreb

Glas Koncila

Veritas – Glasnik sv. Antuna Padovanskog

Hrvatska karmelska provincija

Nacionalno svetište sv. Josipa Karlovac

Stručni ocjenjivački sud

Vladimir Lončarević (predsjednik), Andđelko Katanec, Sanja Nikčević

Suradnici

Roko Bašić, Patricia Butković, Nina Drakulić, Nikolina Marović,
Selma Picig, Željko Picig, Željko Štubelj, Martina Valec-Rebić,
Marina Vidović Krušić, Danijela Zagorec

Izvršni producenti manifestacije

Stjepan Soviček i Dražen Hladuvka, križevački župnici

Autorica manifestacije

Tanja Baran

www.kranjcic.hr
www.knjizevni.kranjcic.hr

GK

ISBN 978-953-241-666-4

9 789532 416664

www.glas-koncila.hr

50 kuna